

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”

В.В. Коваленко
К.Ф. Черкашина

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК І ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА

Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни

Для студентів
економічних спеціальностей
усіх форм навчання

Суми
ДВНЗ “УАБС НБУ”
2010

УДК 336.711(477)(073)
К56

Рекомендовано до друку методичною радою
Державного вищого навчального закладу
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”,
протокол № 6 від 11.02.2010

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів
Сумського національного аграрного університету

А.В. Чуніс;

доктор економічних наук, доцент Черкаського інституту
банківської справи Університету банківської справи

Національного банку України

Р.Ф. Пустовійт

Відповідальний за випуск

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри банківської справи

І.В. Сало

Коваленко, В. В.

К56

Центральний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : навч.-метод. посіб. / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкашина ; Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 138 с.

Навчально-методичний посібник підготовлений з урахуванням вимог кредитно-модульної організації навчального процесу за Болонською декларацією відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 0305 “Економіка та підприємництво” за напрямом 6.030508 “Фінанси і кредит” (“Банківські технології та процеси”).

Посібник містить навчально-тематичний план лекцій і практичних занять з дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика”, комплекс навчально-методичного забезпечення до кожної теми, плани семінарських і зміст практичних занять, практичні та тестові завдання, питання для перевірки знань, термінологічний словник, завдання для індивідуального виконання, вимоги до написання контрольної роботи студентами заочної форми навчання, порядок поточного і підсумкового оцінювання знань з дисципліни, список рекомендованої літератури.

УДК 336.711(477)(073)

© Коваленко В.В., Черкашина К.Ф., 2010.

© ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”, 2010

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ.....	7
2. СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ.....	8
Тема 1. Статус та основні напрями діяльності центральних банків.....	8
Тема 2. Національний банк України.....	11
Тема 3. Емісія грошей та регулювання готівкового грошового обігу.....	20
Тема 4. Рефінансування банків	26
Тема 5. Організація та регулювання платіжної системи.....	33
Тема 6. Регулювання діяльності банків	37
Тема 7. Банківський нагляд.....	40
Тема 8. Центральний банк як банкір і фінансовий агент уряду	46
Тема 9. Грошово-кредитна політика.....	48
Тема 10. Інструменти грошово-кредитної політики	54
Тема 11. Валютна політика. Валютне регулювання і контроль	59
3. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ.....	65
4. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	98
5. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ	113
6. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	116
7. ВИБІР ВАРІАНТА КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	117
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	119
ДОДАТКИ.....	126

ВСТУП

Процес формування нової економічної системи на основі ринкових відносин, який відбувається в Україні, зумовлює комплекс суперечливих підходів як на науково-теоретичному рівні, так і в практичних діях щодо головних проблем трансформації економіки – методів трансформації та параметрів цільової моделі ринкової економічної системи. Засобом для вирішення цих проблем можна вважати економічну політику держави, інструментами якої є податкова, бюджетна, грошова і кредитна політики держави, зокрема Верховної Ради України, Уряду та Національного банку України.

Процеси формування національної економічної системи відбуваються під впливом двох визначальних факторів – створення незалежної державної економіки як частини єдиного народногосподарського комплексу та нових засад функціонування економічної системи на основі ринкових відносин. Обидва фактори вимагають докорінних трансформаційних змін системи господарювання, виробничих, технологічних, наукових, інноваційних відносин, відносин власності та взаємодії суб'єктів економіки в загальному економічному процесі. Нові вимоги висуваються і до методів управління суб'єктами економіки та методів регулювання їх взаємодії.

Особливістю трансформаційного процесу в Україні є необхідність створення власної економічної системи та формування нових підходів до регулювання макроекономічних процесів. Це у свою чергу вимагає новітніх підходів до проведення грошово-кредитної політики як складової єдиної економічної політики держави.

В умовах командно-адміністративної економічної системи економічна політика в її грошовому і кредитному напрямках проводилася не економічними, а силовими адміністративними методами, що унеможлиблювало практичний напрямок і значно звужувало теоретичний напрямок розвитку відповідних економічних відносин. Але зміни політичної та економічної систем обумовили необхідність опису, аналізу та обґрунтування ринкових економічних механізмів та поведінки держави в новій економічній ситуації. Сутність та методи економічної політики в цілому та грошово-кредитної політики зокрема ретельно досліджені в працях провідних українських вчених-економістів.

Метою навчально-методичного посібника є формування теоретичних і прикладних знань у галузі монетарної політики та функціонування центрального банку.

Завданням є вивчення змісту, завдань і основних напрямів діяльності центрального банку, його операцій та інструментів грошово-кредитної політики, за допомогою яких банк регулює пропозицію (масу) і ціну грошей.

Предметом є діяльність центрального банку в галузі регулювання грошового обігу в країні.

Дисципліна “Центральний банк і грошово-кредитна політика” тісно пов’язана з дисциплінами “Гроші та кредит”, “Банківські операції”, “Аналіз банківської діяльності”, “Платіжні системи”.

При вивченні даної дисципліни студенти повинні отримати чітке уявлення про статус, форми організації і функції центрального банку, а також фінансові інструменти, за допомогою яких регулюється грошово-кредитна політика.

Завданнями дисципліни є засвоєння майбутніми фахівцями загальних понять про систему функціонування центральних банків світу як першого рівня банківської системи та організацію діяльності Національного банку України; основні операції, що здійснює центральний банк; основні засади грошово-кредитної політики.

Засвоєння матеріалу базується на знаннях, які здобуті у процесі вивчення дисциплін “Гроші та кредит”, “Банківські операції”, “Грошово-кредитні системи зарубіжних країн”, “Фінансовий облік у банках”.

При вивченні дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика” студенти повинні

знати:

- правову основу діяльності НБУ;
- основні засади грошово-кредитної політики;
- організацію грошового обігу;
- фінансові інструменти грошово-кредитної політики;
- формування попиту та пропозиції на гроші;
- основи формування валютної політики;
- порядок проведення емісійно-касової роботи в НБУ;
- методику здійснення банківського нагляду за діяльністю банків другого рівня;

вміти:

- розраховувати значення грошових агрегатів;
- визначати норми обов’язкових резервів для комерційних банків;
- проводити оцінку показників щодо грошового обігу;
- визначати чинники, що впливають на розмір облікової ставки НБУ;

- аналізувати фінансову звітність діяльності НБУ;
- визначати обсяги кредитування для підтримки ліквідності банківської системи;
- аналізувати стан платіжного балансу України.

Вивчення дисципліни передбачає проведення лекцій, семінарів, практичних та індивідуальних занять. Окрема частина програмного матеріалу повинна бути засвоєна студентами в процесі самостійної роботи, виконання тестових та розрахунково-аналітичних завдань.

1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Спеціальність	Курс	Семестр	Загальний обсяг	Аудиторні заняття		Індивідуальні заняття	СМР	Форма контролю
				Лекції	Практичні і семінарські заняття			
6.030508	4	7	180	38	34	16	92	Іспит

Навчально-тематичний план лекцій і практичних занять

№ теми	НАЗВА ТЕМИ	Кількість годин		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1 “Функції, завдання діяльності та операції Національного банку України”				
1	Статус та основні напрямки діяльності центральних банків	2	2	16
2	Національний банк України	2	2	14
3	Емісія грошей та регулювання готівкового грошового обігу	4	2	12
4	Рефінансування банків	6	2	10
5	Організація та регулювання платіжної системи	6	2	10
	Модульна контрольна робота № 1		2	
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2 “Діяльність НБУ у сфері регулювання банківської діяльності”				
6	Регулювання діяльності банків	6	4	10
7	Банківський нагляд	2	4	10
8	Центральний банк як банкір і фінансовий агент уряду	2	2	10
9	Грошово-кредитна політика	2	2	8
10	Інструменти грошово-кредитної політики	2	2	6
11	Валютна політика. Валютне регулювання і контроль	4	4	-
	Модульна контрольна робота № 2		2	
Всього		38	34	108

2. СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. СТАТУС ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ

Методичні поради

Грошово-кредитна система – це сукупність учасників грошово-кредитного ринку: комерційних та спеціалізованих банків, небанківських кредитних установ, які виконують депозитні, кредитні та розрахункові операції і діють у рамках загального грошово-кредитного механізму.

Дворівнева структура сучасної банківської системи передбачає взаємодію центрального банку, який забезпечує стабільність грошового обігу, та комерційних банків, які безпосередньо здійснюють комплекс розрахунків між клієнтами, а також депозитні та кредитні операції.

На другому рівні грошово-кредитної системи функціонують такі банки:

- комерційні різних типів;
- універсальні;
- спеціалізовані (інвестиційні, ощадні, іпотечні, споживчого кредитування, галузеві);
- небанківські кредитні організації;
- інвестиційні компанії та фонди;
- страхові компанії;
- пенсійні фонди;
- трастові компанії;
- ломбарди та ін.

Етапи формування дворівневої банківської системи: розмежування функцій (XVII ст.), централізація банкотної емісії, монопольне право центрального банку на випуск монет (перша половина XX ст.).

У XVII-XVIII ст. не було чіткого розмежування функцій банків і перш за все монополії на емісію банкнот. Комерційними банками активно випускалися платіжні засоби, практично безконтрольно розширювалася грошова маса, витісняючи з обороту повноцінні монети. Крім того, зловживання окремих банків час від часу призводило до неможливості обміну їхніх банкнот на золото, тобто до банкрутства і дестабілізації економіки.

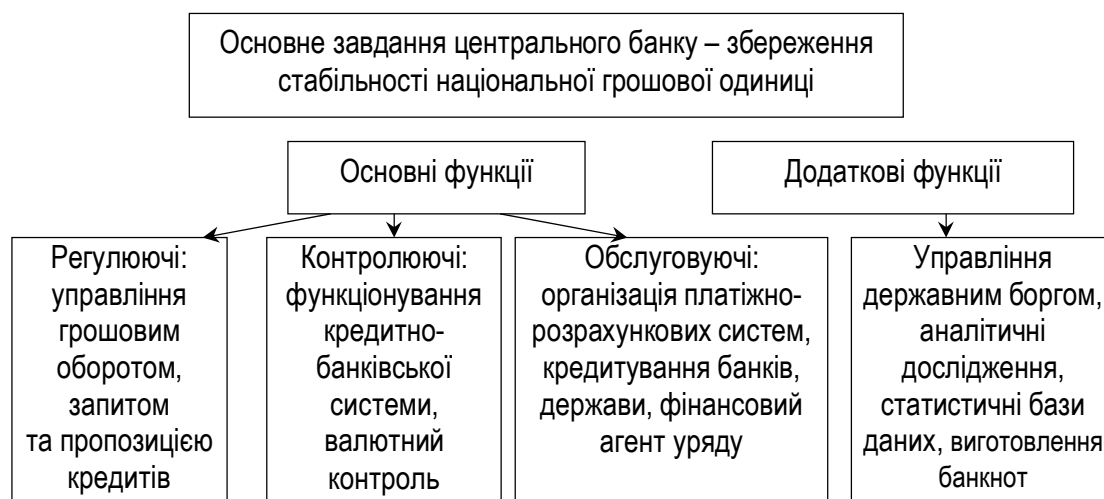
Держава зіткнулася з необхідністю зменшити кількість банків, які мають право на випуск банкнот. Крім того, виникла потреба контролювати їх надійність, величину активів, тобто розпочався процес централізації банкнотної емісії, який завершився закріпленням монопольного права на випуск монет за одним банком. Централізація грошової емісії призвела до утворення центральних емісійних банків. У Європі цей процес завершився у першій половині ХХ ст.

Існують два шляхи становлення центральних банків:

- еволюційний – поступове закріплення за банком монопольної емісії банкнот (Банк Англії, Банк Голландії, Банк Франції);
- директивний – рішення держави про створення центрального емісійного банку з функціями регулювання діяльності комерційних банків і грошово-кредитного регулювання (Федеральна резервна система США, Резервний банк Австралії, Національний банк України).

Центральний банк виконує функції державного органу і забезпечує:

- захист та стабільність національної валюти;
- розвиток та зміцнення банківської системи;
- ефективне та безперебійне функціонування платіжної системи.

Рис. 1. Завдання і функції діяльності центрального банку

Основні сфери діяльності центрального банку:

- 1) емісія грошей і підтримка стабільності національної валюти;
- 2) реалізація грошово-кредитної політики країни;
- 3) забезпечення ресурсами комерційних банків (кредитор останньої інстанції);
- 4) нагляд і регулювання банківської діяльності (гарант стабільності);

- 5) підтримка курсу національної валюти на міжнародному валютно-му ринку (валютний центр);
- 6) виконання фінансових доручень уряду (банк уряду).

Форми та методи регулювання банківської діяльності та грошово-кредитної сфери:

- ліцензування;
- норми пруденційного нагляду за діяльністю банківських установ;
- операції центральних банків на грошово-кредитному ринку;
- уніфікація системи розрахунків.

Семінарське заняття № 1

План

1. Призначення та створення центральних банків.
2. Статус та основи організації центральних банків.
3. Основні напрями діяльності центральних банків.
4. Операції центральних банків.

Список рекомендованої літератури

1. Андрианов, В. А. Вопросы финансовой стабильности в деятельности центрального банка: опыт Банка Финляндии [Текст] / В. А. Андрианов // Деньги и кредит. – 2006. – № 2. – С. 65–73.
2. Блиндер, А. Теория и практика функционирования центральных банков [Текст] / А. Блиндер // Финансовый бизнес. – 2001. – № 1. – С. 25–29.
3. Бубнов, И. Л. Развитие системы центрального банка в Германии [Текст] / И. Л. Бубнов // Деньги и кредит. – 2000. – № 11. – С. 49–59.
4. Геращенко, В. Вопросы банковской реформы и статуса Центрального банка Российской Федерации [Текст] / В. Геращенко // Бюллетень финансовой информации. – 2001. – № 11. – С. 4–11.
5. Грачева, М. В. Центральные банки в эпоху электронных денег [Текст] / М. В. Грачева // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 3. – С. 58–71.
6. Груненко, Д. Ю. Банковская система Бразилии [Текст] / Д. Ю. Груненко // Международные банковские операции. – 2006. – № 3. – С. 38–51.
7. Єпіфанов, А. О. Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектора економіки України [Текст] : монографія / А. О. Єпіфанов. – Суми : Університетська книга, 2007. – 417 с. – ISBN 978-966-680-362-0.
8. Козюк, В. В. Структурно-функціональний аналіз розвитку центральних банків [Текст] / В. В. Козюк // Банківська справа. – 2003. – № 1. – С. 64–73.
9. Котляров, М. А. Статус Центрального банка России как элемент эффективного регулирования банковской деятельности [Текст] / М. А. Котляров // Финансы и кредит. – 2008. – № 11. – С. 2–7.
10. Крупнов, Ю. С. О сущности, функциях и некоторых тенденциях развития центральных банков [Текст] / Ю. С. Крупнов // Финансы и кредит. – 2004. – № 15. – С. 2–19.

11. Латковська, Т. А. Правові основи діяльності Центрального банку Франції [Текст] / Т. А. Латковська // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. – № 12. – С. 26–30.
12. Мамедов, З. Банковская система Азербайджана [Текст] / З. Мамедов // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 7. – С. 97–101.
13. Моисеев, С. Р. Становление и развитие денежных систем Австралии, Новой Зеландии и Океании [Текст] / С. Р. Моисеев // Банковское дело. – 2005. – № 10. – С. 60–69.
14. Савинский, С. П. О банковском секторе КНР и реформе Народного банка Китая [Текст] / С. П. Савинский // Деньги и кредит. – 2005. – № 10. – С. 62–68.
15. Суворов, А. В. Роль банковской системы в формировании экономики Китая [Текст] / А. В. Суворов // Международный бухгалтерский учет. – 2006. – № 8. – С. 48–56.
16. Сухий, Р. Реалізація принципу незалежності центральних банків європейських держав. Керівні органи центральних банків [Текст] / Р. Сухий // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 10. – С. 18–22.
17. Шаров, О. Центральний банк у ХХІ сторіччі: виклики та рішення [Текст] / О. Шаров // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 7. – С. 18–29.
18. Якушин, С. Б. Вопросы организации корпоративной системы управления документацией в центральных банках [Текст] / С. Б. Якушин // Деньги и кредит. – 2007. – № 6. – С. 45–52.

Тема 2. НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ

Методичні поради

Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом “Про Національний банк України” та іншими законами України.

Національний банк має статутний капітал, який є державною власністю. Розмір статутного капіталу становить 10 млн. грн. Він може бути збільшений за рішенням Ради Національного банку України.

Джерелами формування статутного капіталу Національного банку є доходи його кошторису, а при необхідності – Державний бюджет України.

Національний банк є економічно самостійним органом, який здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених цим законом випадках – за рахунок Державного бюджету України.

Національний банк є юридичною особою, має відокремлене майно, яке є об’єктом права державної власності і перебуває у його повному господарському віданні.

Національний банк не відповідає за зобов'язаннями інших банків, а інші банки не відповідають за зобов'язаннями Національного банку, крім випадків, якщо вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання.

Національний банк може відкривати свої установи, філії та представництва в Україні, а також представництва за її межами. Одержання прибутку не є метою діяльності Національного банку.

Відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. На виконання цієї функції Національний банк сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також у межах своїх повноважень – цінової стабільності.

Національний банк виконує такі функції:

- 1) відповідно до розроблених Радою Національного банку Основних засад грошово-кредитної політики визначає та проводить грошово-кредитну політику;
- 2) монопольно здійснює емісію національної валюти України та організовує її обіг;
- 3) виступає кредитором останньої інстанції для банків і організовує систему рефінансування;
- 4) встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна;
- 5) організовує створення та методологічно забезпечує систему грошово-кредитної і банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу;
- 6) визначає систему, порядок і форми платежів, зокрема між банками;
- 7) визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює, координує та контролює створення електронних платіжних засобів, платіжних систем, автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації;
- 8) здійснює банківське регулювання та нагляд;
- 9) веде Державний реєстр банків, здійснює ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законами випадках;
- 10) веде офіційний реєстр ідентифікаційних номерів емітентів платіжних карток внутрішньодержавних платіжних систем;
- 11) здійснює сертифікацію аудиторів, які проводять аудиторську перевірку банків, тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банку;
- 12) складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування;
- 13) представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків;

- 14) здійснює відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій;
- 15) забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними та банківськими металами;
- 16) аналізує стан грошово-кредитних, фінансових, цінових та валютних відносин;
- 17) організовує інкасацію та перевезення банкнот і монет та інших цінностей, видає ліцензії на право інкасації та перевезення банкнот і монет та інших цінностей;
- 18) реалізує державну політику з питань захисту державних секретів у системі Національного банку;
- 19) бере участь у підготовці кадрів для банківської системи України;
- 20) визначає особливості функціонування банківської системи України в разі введення воєнного стану чи особливого періоду, здійснює мобілізаційну підготовку системи Національного банку;
- 21) здійснює інші функції у фінансово-кредитній сфері в межах своєї компетенції, визначеної законом.

Керівними органами Національного банку України є *Рада Національного банку та Правління Національного банку*.

До складу *Ради Національного банку* входять члени Ради Національного банку, призначені Президентом України та Верховною Радою України.

Голова Національного банку, який призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України, входить до складу Ради Національного банку за посадою.

Членом Ради Національного банку може бути громадянин України, який має вищу економічну чи фінансову освіту або науковий ступінь в галузі економіки та фінансів і при цьому має досвід постійної роботи в органах законодавчої влади або на керівних посадах в органах центральної виконавчої влади України, в банківській установі чи науковій роботі за фінансовою або економічною тематикою.

Президент України призначає сім членів Ради Національного банку шляхом прийняття відповідного Указу. Верховна Рада України призначає сім членів Ради Національного банку шляхом прийняття відповідної Постанови.

Кандидатури осіб для призначення Верховною Радою України членами Ради Національного банку обговорюються на спеціальному

відкритому засіданні профільного Комітету Верховної Ради України, який надає свої рекомендації Верховній Раді.

Строк повноважень членів Ради Національного банку – 7 років, крім Голови Національного банку, який входить до складу Ради Національного банку на строк здійснення ним повноважень за посадою.

Голова Ради Національного банку обирається Радою Національного банку строком на 3 роки.

Функції Ради Національного банку України:

- 1) відповідно до загальнодержавної програми економічного розвитку, основних параметрів економічного і соціального розвитку України до 15 вересня розробляє Основні засади грошово-кредитної політики і подає їх до Верховної Ради України для інформування, здійснює контроль за виконанням Основних засад грошово-кредитної політики;
- 2) здійснює аналіз впливу грошово-кредитної політики на стан соціально-економічного розвитку України та розробляє пропозиції про внесення відповідних змін до неї;
- 3) затверджує Регламент Ради Національного банку;
- 4) затверджує кошторис доходів та витрат Національного банку;
- 5) приймає рішення про збільшення розміру статутного капіталу Національного банку;
- 6) визначає аудиторську компанію для проведення аудиторської перевірки Національного банку, розглядає аудиторський висновок та затверджує бухгалтерський баланс Національного банку, публікує в офіційних друкованих засобах масової інформації щорічний баланс Національного банку;
- 7) надає рекомендації Правлінню Національного банку в межах розроблених Основних засад грошово-кредитної політики щодо:
  - методів та форм прогнозування макропоказників економічного і соціального розвитку України, а також грошово-кредитної політики;
  - окремих заходів монетарного і регулятивного характеру та їх впливу на економічний і соціальний розвиток України;
  - політики курсоутворення та валютного регулювання;
  - розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності;
  - вдосконалення платіжної системи;
  - інших питань, віднесених законом до компетенції Ради Національного банку;
- 8) надає рекомендації Кабінету Міністрів України щодо впливу політики державних запозичень та податкової політики на стан грошово-кредитної сфери України;

9) виконує інші функції, що впливають із основної мети діяльності Національного банку.

Засідання Ради Національного банку проводяться не рідше одного разу на квартал. Рада Національного банку не може надавати рекомендації щодо доцільності призначення на посади чи звільнення з посад Голови Національного банку, членів Правління Національного банку або давати персональну оцінку діяльності окремих посадових осіб Національного банку.

Правління Національного банку згідно з Основними засадами грошово-кредитної політики через відповідні монетарні інструменти та інші засоби банківського регулювання забезпечує реалізацію грошово-кредитної політики, організовує виконання інших функцій та здійснює управління діяльністю Національного банку.

Очолює Правління Національного банку Голова Національного банку. Кількісний та персональний склад Правління Національного банку затверджується Радою Національного банку за поданням Голови Національного банку.

Голова Національного банку призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України більшістю від конституційного складу Верховної Ради України строком на п'ять років.

Правління Національного банку:

1) приймає рішення:

- про економічні засоби та монетарні методи, необхідні для реалізації Основних засад грошово-кредитної політики відповідно до прийнятих рішень Ради Національного банку з цих питань та забезпечення стабільності і купівельної спроможності національної валюти;
- про емісію валюти України та вилучення з обігу банкнот і монет;
- про зміну процентних ставок Національного банку;
- про диверсифікацію активів Національного банку та їх ліквідності;
- про ліміти позабалансових зобов'язань Національного банку;
- про формування резервів та покриття фінансових ризиків Національного банку;
- про розподіл прибутку та порядку відрахувань доходів до Державного бюджету України;
- про мінімальний розмір золотовалютних резервів Національного банку;
- про встановлення лімітів операцій на відкритому ринку, які здійснює Національний банк;

- про перелік цінних паперів та інших цінностей, придатних для забезпечення кредитів Національного банку;
  - про умови допуску іноземного капіталу до банківської системи України;
  - про встановлення економічних нормативів для банків;
  - про розмір та порядок формування обов'язкових резервів для банків;
  - про застосування заходів впливу до банків та інших осіб, діяльність яких перевіряється Національним банком відповідно до Закону України “Про банки і банківську діяльність”;
  - про створення та ліквідацію підприємств, установ Національного банку;
  - про участь у міжнародних фінансових організаціях;
  - про купівлю та продаж майна для забезпечення діяльності Національного банку;
  - про встановлення плати за надані відповідно до закону послуги (здійснені операції);
- 2) подає на затвердження Раді Національного банку річний звіт Національного банку, проект кошторису доходів та витрат на наступний рік та інші документи і рішення. На вимогу Ради Національного банку надає для інформування бухгалтерські, статистичні та інші відомості щодо діяльності Національного банку та банківської системи України, необхідні для виконання її завдань;
  - 3) визначає організаційні основи та структуру Національного банку, затверджує положення про структурні підрозділи та установи Національного банку, статuti його підприємств, порядок призначення керівників підрозділів, підприємств та установ;
  - 4) установлює порядок надання банківських ліцензій банкам, інших ліцензій юридичним особам на здійснення окремих банківських операцій, а також ліцензій та дозволів у випадках, передбачених законом;
  - 5) видає нормативно-правові акти Національного банку;
  - 6) виконує інші функції, що впливають із основної мети діяльності Національного банку.

Структура Національного банку формується за принципом централізації з вертикальним підпорядкуванням. До системи Національного банку входять: центральний апарат, філії (територіальні управління), розрахункові палати, Банкотно-монетний двір, Фабрика банкотного паперу, Державна скарбниця України, Центральне сховище, спеціалізовані підприємства, банківські навчальні заклади,

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

інші структурні одиниці і підрозділи, необхідні для забезпечення діяльності Національного банку. Для інкасації та охорони цінностей та об'єктів Національний банк має відомчу охорону, озброєну бойовою вогнепальною зброєю.

Філії (територіальні управління) Національного банку не мають статусу юридичної особи і не можуть видавати нормативні акти, діють від імені Національного банку в межах отриманих від нього повноважень. Завдання і функції філій Національного банку визначаються Положенням, що затверджується Правлінням Національного банку.

Практичне заняття № 1

Питання

1. Правові основи діяльності НБУ.
2. Функції і завдання НБУ.
3. Організаційна структура НБУ.
4. Функції і завдання діяльності територіальних управлінь НБУ.
5. Характеристика статей кошторису НБУ.
6. Характеристика суб'єктів кошторисної відповідальності.

Мета: оволодіння знаннями про структуру балансу НБУ та порядок його складання.

Задача 1. Наведені нижче статті розмістити в активі чи пасиві балансу центрального банку залежно від їх економічної сутності:

- банкноти та монети в обігу;
- зобов'язання перед МВФ;
- монетарне золото;
- вимоги до комерційних банків;
- депозити уряду;
- цінні папери власного боргу;
- статутний фонд;
- кошти на депозити комерційних банків;
- авуари в спеціальних правах запозичення (СПЗ);
- внутрішній державний борг;
- державні цінні папери.

Задача 2. Відобразити зміни у зведеному балансі комерційних банків і в балансі центрального банку після здійснення такої операції: центральний банк купив у ділерів фондового ринку цінні папери вартістю 1000 гр.од.

Зведений баланс комерційних банків (дані умовні)

Стаття балансу	Сума за балансом
Активи:	
Кошти на коррахунках у центральному банку:	11 000
- цінні папери	65 000
- позички	90 000
- інші активи	3 500
Зобов'язання і капітал:	
- кошти на поточних рахунках клієнтів	105 000
- строкові депозити клієнтів	58 300
- позички, отримані від комерційних банків	1 700
- позички, отримані від центрального банку	4 500

Баланс центрального банку (дані умовні)

Стаття балансу	Сума за балансом
Активи:	
- монетарне золото	10 000
- цінні папери	60 000
- позички, надані комерційним банкам	4 500
- інші активи	4 000
Зобов'язання і капітал:	
- готівка в обігу	59 500
- кошти на рахунках комерційних банків	11 000
- депозити уряду	3 000
- капітал	5 000

Задача 3. Скласти баланс центрального банку на підставі таких даних, млн. євро.

Назва статті	Сума, млн. євро
Банкноти та монети в обігу	267,7
Державні цінні папери України	252,2
Депозити казначейства	9,0
Позички, надані комерційним банкам	0,2
Депозити комерційних банків	38,7
Нерухомість банку	1,2
Капітал	5,7
Монетарне золото	17,1
Депозити іноземних держав	0,6
Інші активи	59,1
Інші пасиви	8,1

Задача 4. Скласти баланс центрального банку на підставі даних і визначити статтю, яка відсутня у таблиці:

Назва статті	Сума, млн. грн.
Статутний капітал	10
Кошти та депозити в іноземній валюті	77 017
Кошти банків	19 013
Державні цінні папери уряду	395
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	921
Зобов'язання перед МВФ	13 670
Кредити банкам та іншим позичальникам	945
Кошти державних установ	22 676
Кредити отримані	205
Інші активи	801
Інші пасиви	264
Внутрішній державний борг	8 542
Внески в рахунок квоти в МВФ	10 487
Резерви переоцінки основних засобів та нематеріальних активів	760
Цінні папери нерезидентів	54 984
Фонди та інші резерви	3 464
Авуари в СПЗ	5
Резерви переоцінки іноземної валюти та банківських металів	4 587
Основні засоби та нематеріальні активи	2 163

Список рекомендованої літератури

1. Андрианов, В. А. Вопросы финансовой стабильности в деятельности центрального банка: опыт Банка Финляндии [Текст] / В. А. Андрианов // Деньги и кредит. – 2006. – № 2. – С. 65–73.
2. Блиндер, А. Теория и практика функционирования центральных банков [Текст] / А. Блиндер // Финансовый бизнес. – 2001. – № 1. – С. 25–29.
3. Бубнов, И. Л. Развитие системы центрального банка в Германии [Текст] / И. Л. Бубнов // Деньги и кредит. – 2000. – № 11. – С. 49–59.
4. Геращенко, В. Вопросы банковской реформы и статуса Центрального банка Российской Федерации [Текст] / В. Геращенко // Бюллетень финансовой информации. – 2001. – № 11. – С. 4–11.
5. Грачева, М. В. Центральные банки в эпоху электронных денег [Текст] / М. В. Грачева // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 3. – С. 58–71.
6. Груненко, Д. Ю. Банковская система Бразилии [Текст] / Д. Ю. Груненко // Международные банковские операции. – 2006. – № 3. – С. 38–51.
7. Єпіфанов, А. О. Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектора економіки України [Текст] : монографія / А. О. Єпіфанов. – Суми : Університетська книга, 2007. – 417 с. – ISBN 978-966-680-362-0.
8. Козюк, В. В. Структурно-функціональний аналіз розвитку центральних банків [Текст] / В. В. Козюк // Банківська справа. – 2003. – № 1. – С. 64–73.

9. Котляров, М. А. Статус Центрального банка России как элемент эффективного регулирования банковской деятельности [Текст] / М. А. Котляров // Финансы и кредит. – 2008. – № 11. – С. 2–7.
10. Крупнов, Ю. С. О сущности, функциях и некоторых тенденциях развития центральных банков [Текст] / Ю. С. Крупнов // Финансы и кредит. – 2004. – № 15. – С. 2–19.
11. Латковська, Т. А. Правові основи діяльності Центрального банку Франції [Текст] / Т. А. Латковська // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. – № 12. – С. 26–30.
12. Мамедов, З. Банковская система Азербайджана [Текст] / З. Мамедов // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 7. – С. 97–101.
13. Моисеев, С. Р. Становление и развитие денежных систем Австралии, Новой Зеландии и Океании [Текст] / С. Р. Моисеев // Банковское дело. – 2005. – № 10. – С. 60–69.
14. Савинский, С. П. О банковском секторе КНР и реформе Народного банка Китая [Текст] / С. П. Савинский // Деньги и кредит. – 2005. – № 10. – С. 62–68.
15. Суворов, А. В. Роль банковской системы в формировании экономики Китая [Текст] / А. В. Суворов // Международный бухгалтерский учет. – 2006. – № 8. – С. 48–56.
16. Сухий, Р. Реалізація принципу незалежності центральних банків європейських держав. Керівні органи центральних банків [Текст] / Р. Сухий // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 10. – С. 18–22.
17. Шаров, О. Центральний банк у ХХІ сторіччі: виклики та рішення [Текст] / О. Шаров // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 7. – С. 18–29.
18. Якушин, С. Б. Вопросы организации корпоративной системы управления документацией в центральных банках [Текст] / С. Б. Якушин // Деньги и кредит. – 2007. – № 6. – С. 45–52.

Тема 3. ЕМІСІЯ ГРОШЕЙ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ГОТІВКОВОГО ГРОШОВОГО ОБІГУ

Методичні поради

Відповідно до законодавства грошовою одиницею України є гривня – єдиний законний платіжний засіб, який приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Національний банк України встановлює офіційний курс гривні до іноземних валют та оприлюднює його. Офіційне співвідношення між гривнею та золотом або іншими дорогоцінними металами не встановлюється.

Виключне право введення в обіг (емісія) гривні і розмінної монети, організації їх обігу та вилучення з обігу належить Національному банку. Готівка знаходиться в обігу у вигляді грошових знаків – банкнот (паперових) і монет (металевих).

Загальна сума введених в обіг банкнот і монет зазначається в рахунках Національного банку як його пасив. Банкноти і монети є

безумовними зобов'язаннями Національного банку і забезпечуються всіма його активами.

У широкому розумінні емісійна діяльність передбачає не лише випуск готівки у обіг, а й поповнення грошового обігу всіма видами грошових коштів, що обумовлює збільшення сукупного грошового обігу.

Як зазначалося у попередніх темах, НБУ здійснює емісію безготівкових (депозитних) грошей шляхом надання кредитів комерційним банкам, купівлі цінних паперів, іноземної валюти. При цьому процес створення грошей поділяється на дві стадії:

- на першій стадії НБУ збільшує активи шляхом надання кредитів чи купівлі фінансових інструментів і одночасно на відповідну суму збільшує власні пасиви;
- на другій стадії банки, які отримали кредити, надають кредитні кошти клієнтам, тобто спрямовують їх у реальну економіку. Аналогічно здійснюється використання безготівкових коштів, які отримують суб'єкти господарювання від продажу Національному банку цінних паперів або іноземної валюти.

Управління готівковим обігом Національний банк здійснює шляхом регулювання двох складових грошового обігу: готівки та безготівкової маси грошей, тобто визначення обсягу готівкової грошової маси та регулювання кредитних операцій комерційних банків.

Для забезпечення організації готівкового грошового обігу Національний банк:

- 1) виготовляє та зберігає банкноти і монети;
- 2) створює резервні фонди банкнот і монет;
- 3) встановлює номінали, системи захисту, платіжні ознаки та дизайн грошових знаків;
- 4) встановлює порядок заміни пошкоджених банкнот і монет;
- 5) встановлює правила випуску в обіг, зберігання, перевезення, вилучення та інкасації готівки;
- 6) визначає порядок ведення касових операцій для банків, інших фінансових установ, підприємств і організацій;
- 7) визначає вимоги стосовно технічного стану і організації охорони приміщень банківських установ.

Обіг готівки регулюється правилами, встановленими Національним банком, який визначає загальний порядок проведення готівкових операцій банками та їх клієнтами.

Основними завданнями банківських установ при організації готівкового обігу є:

- 1) повне і своєчасне забезпечення потреб економіки у готівкових коштах;

- 2) створення умов до залучення готівки до кас банків;
- 3) сприяння скороченню використання готівки у розрахунках шляхом упровадження прогресивних форм безготівкових розрахунків.

Основні принципи організації обороту готівки суб'єктами господарювання:

- 1) обов'язковість зберігання власних грошових коштів у банківських установах для всіх підприємств і організацій;
- 2) вільне одержання готівкових коштів усіма клієнтами з власних банківських рахунків;
- 3) можливість здійснення розрахунків як у безготівковому, так і у готівковому порядку;
- 4) обмеження розміру готівки, що перебуває у касах підприємств, шляхом встановлення ліміту залишку готівки у касі;
- 5) можливість використання у розрахунках касового виторгу тощо.

Ліміт залишку готівки у касі – це граничний розмір готівки, що може залишатися в касі підприємства на кінець робочого дня.

Прогнозування готівкового обігу здійснюється з урахуванням основних напрямів грошово-кредитної політики на основі прогнозних розрахунків балансу грошових доходів і витрат населення та касових оборотів. Для аналізу стану готівкового обігу використовується звітність банків та установ НБУ про касові обороти та залишки.

Для реалізації емісійної функції Національний банк створює резервні фонди банкнот і монет у Центральному сховищі та запаси готівки у сховищах установ НБУ. Для забезпечення щоденних оперативних потреб запаси готівки в територіальних управліннях НБУ зберігаються в оборотних касах.

Прогноз касових оборотів – це оцінка перспектив розвитку готівкового обігу, згідно з якою визначаються обсяги та джерела надходження готівки до кас банків, обсяги та цільове спрямування видачі готівки з кас банків, розмір випуску готівки або вилучення її з обігу.

Семінарське заняття № 1

План

1. Попит на гроші та чинники, що впливають на нього.
2. Пропозиція грошей в умовах ринку.
3. Організація роботи з готівкою в установах НБУ.
4. Принципи організації касової роботи.
5. Емісійні операції НБУ.
6. Система контролю справжності грошових знаків і монет.

Практичне заняття № 2

Питання

1. Аналіз сучасного стану готівкового обігу в Україні.
2. Грошові агрегати, їх структура і значення.
3. Попит на гроші та чинники, що впливають на нього.
4. Пропозиція грошей в умовах переходу до ринку.
5. Організація роботи з готівкою в установах НБУ.
6. Емісійні операції НБУ.
7. Система контролю справжності грошових знаків і монет.
8. Характеристика системи обігу євро.

Мета: оволодіння навичками складання та аналізу прогнозу касових оборотів.

Задача 5. На підставі даних Бюлетеня НБУ розрахувати структуру та динаміку грошової маси. Визначити тенденції до зміни її обсягу. З'ясувати, яким чином обсяг готівкової маси впливає на платіжний оборот.

Задача 6. На підставі інформації, яка наведена у таблиці і яку НБУ використовує для складання прогнозу касових оборотів на наступний квартал, розрахувати суму видачі готівки на заробітну плату та інші види оплати праці.

№ пор.	Показник	Сума, тис. грн.
1	Фонд оплати праці	19 980
2	Безготівкові утримання із заробітної плати, всього	3 622,5
	2.1. Прибутковий податок з громадян	2 820
	2.2. До Пенсійного фонду України	397,5
	2.3. До Фонду зайнятості	100,5
	2.4. Профспілкові внески	199,5
	2.5. Інші утримання і виплати з виручки	90
3	Перерахування заробітної плати на рахунки закладами в банки	3 318
4	Сума, що виплачується у кварталі, на який розраховується прогноз, за строками, що припадають на наступний квартал	57

На підставі інформації, яка наведена у таблиці і яку НБУ використовує для складання прогнозу касових оборотів на наступний квартал, розрахувати надходження торговельної виручки в банки готівкою.

№ пор.	Показник	Сума, тис. грн.
1	Роздрібний товарооборот	26 325
2	Продаж товарів за безготівковими розрахунками	6 840
3	Вартість товарів, які продані в кредит населенню	75
4	Виручка, які використовується торговельними підприємствами для закупівлю сільгосппродукції	90
5	Виручка, яка використовується торговельними підприємствами на виплати, пов'язані з оплатою праці	16,5
6	Виручка, яка використовується торговельними підприємствами на інші витрати	180
7	Надходження виручки на пошту готівкою	22,5

На підставі інформації, яка наведена у таблиці і яку НБУ використовує для складання прогнозу касових оборотів на наступний квартал, розрахувати надходження торговельної виручки в банки готівкою.

№ пор.	Показник	Сума, тис. грн.
1	За Пенсійним фондом України	
	1.2. Трудові та соціальні пенсії	7 125
	1.3. Пенсії та допомога військовослужбовцям та їх родинам	189
	1.4. Інші пенсії та допомоги	297
2	За Фондом соціального страхування України	
	2.1. Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю	354
	2.2. Допомога у зв'язку з народженням дитини	15
	2.3. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами	54
	2.4. Допомога на поховання	4,5
	2.5. Інша допомога	84
	2.6. Податки з допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю	72
	2.7. Поштовий тариф за переказ пенсій і допомоги через підприємства поштового зв'язку	247,5
3	Виплати пенсій, допомоги і страхових відшкодувань	
	3.1. Підприємствами поштового зв'язку	6150
	3.2. За безготівковими перерахуваннями на поточні (вкладні) рахунки фізичних осіб	946,5

На підставі даних, отриманих при розв'язанні попередніх задач, а також інформації, яка наведена у таблиці, скласти прогнозний розрахунок касових оборотів на наступний квартал.

Показник	Сума, тис. грн.
Надходження виручки від усіх видів платних послуг	6 900
Надходження на рахунки за вкладами фізичних осіб	3 150
Надходження від підприємств поштового зв'язку	915
Надходження від продажу іноземної валюти	1 050
Інші надходження	6 300
Видачі на закупівлю сільськогосподарської продукції	1 920
Видачі на купівлю товарів, оплату послуг і за виконані роботи	3 525
Видачі з рахунків за вкладами громадян	10 725
Видачі грошей за придбану іноземну валюту	1 845
Видачі підкріплень поштовим підприємствам зв'язку	6 150
Видачі на інші цілі	4 725

Список рекомендованої літератури

1. Бельский, К. С. Эмиссионное право как институт финансового права [Текст] / К. С. Бельский // Государство и право. – 2006. – № 5. – С. 48–56.
2. Демиденко, В. Г. Проблемы и критерии оценки эффективности мероприятий по улучшению характеристик банкнот [Текст] / В. Г. Демиденко, Е. А. Румянцева // Расчеты и операционная работа в коммерческом банке. – 2006. – № 1. – С. 77–89.
3. Деньги: эмиссия, ее сущность и процедуры [Текст] / С. К. Семенов // Финансы и кредит. – 2007. – № 9. – С. 36–43.
4. Ионов, В. М. Современные приборы и оборудование для проверки подлинности денежных знаков [Текст] / В. М. Ионов // Расчеты и операционная работа в коммерческом банке. – 2008. – № 3. – С. 59–79.
5. Крупнов, Ю. С. О природе эмиссионных ресурсов центральных банков [Текст] / Ю. С. Крупнов // Банковское дело. – 2005. – № 8. – С. 38–44.
6. Кудлак, В. Проблеми грошей та грошового обігу в працях М.Х. Бунге [Текст] / В. Кудлак // Ринок цінних паперів : Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2006. – № 9. – С. 3–9.
7. Поляков, В. П. Основы денежного обращения и кредита [Текст] : учебное пособие / В. П. Поляков, Л. А. Московкина. – 2-е изд., доп. – М. : Инфра-М, 1997. – 192 с. – ISBN 5-86225-238-X.
8. Попит на гроші в умовах підвищення рівня монетизації [Текст] / Е. Е. Галієв // Монетарна політика в умовах економічного зростання. – С. 33–37.
9. Семенов, С. К. Деньги: скорость обращения и монетизация экономики [Текст] / С. К. Семенов // Финансы и кредит. – 2007. – № 17. – С. 27–30.

10. Семенов, С. К. Деньги: структура и ее разновидности [Текст] / С. К. Семенов // Финансы и кредит. – 2006. – № 27. – С. 17–27.
11. Швець, І. Б. Методологічні та нормативні проблеми управління грошовим обігом [Текст] / І. Б. Швець // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наукових праць / Українська академія банківської справи. – Суми : УАБС, 2003. – Т. 8. – С. 70–77.
12. Шенаев, В. Н. Денежные системы [Текст] / В. Н. Шенаев // Банковские услуги. – 2007. – № 12. – С. 2–9.
13. Шенаев, В. Н. Денежный оборот [Текст] / В. Н. Шенаев // Банковские услуги. – 2007. – № 7. – С. 2–12.
14. Шуст, Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні [Текст] : навч. посіб. / Р. М. Шуст ; Мін-во освіти і науки України, Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – К. : Знання, 2007. – 371 с. – ISBN 966-346-252-3.
15. Щетинін, А. І. Гроші та кредит [Текст] : підручник / А. І. Щетинін ; Мін-во освіти і науки України. – К. : ЦНЛ, 2005. – 430 с. – ISBN 966-364-097-9.
16. Юров, А. В. Пути развития наличного денежного обращения в Российской Федерации [Текст] / А. В. Юров // Деньги и кредит. – 2008. – № 7. – С. 3–1.
17. Юров, А. В. Фальшивомонетничество: текущие тенденции и их оценка [Текст] / А. В. Юров, В. В. Лютов // Деньги и кредит. – 2006. – № 12. – С. 8-13.
18. Ющенко, В. А. Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні [Текст] / В. А. Ющенко, В. І. Лисицький. – 2-ге вид., перероб і доп. – К. : Скарби, 2000. – 336 с. – (Добробут нації). – ISBN 966-95038-7-6.
19. Rose, Peter. Money and Capital Markets [Text] / P. Rose. – New York : Mc Graw-Hill, Inc, 2000. – 789 с. – ISBN 0-07-248676-7.

Тема 4. РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ

Методичні поради

Для підтримання ліквідності банківської системи Національний банк України здійснює рефінансування комерційних банків – кредитування окремих банків на їх прохання у випадках тимчасової нестачі ліквідності.

Економічна сутність кредитів рефінансування на макроекономічному рівні полягає у здійсненні емісії грошей в обіг та розширення обсягу сукупної грошової маси.

На мікроекономічному рівні кредити НБУ сприяють підтримці ліквідності банків, зміні структури їх активів, розширенню кредитування.

Кредити рефінансування НБУ є для банків джерелом тимчасових ресурсів, які необхідні для поповнення ліквідних коштів. Доступ до них залежить від багатьох факторів, головними з яких є:

- стан грошово-кредитної системи країни;
- фінансовий стан комерційного банку-позичальника.

Кредити рефінансування можна класифікувати залежно від:

- форм забезпечення (облікові, ломбардні);
- термінів використання (короткострокові – до 1 місяця, середньострокові – до 1 року);
- методів надання (прямі кредити та кредити, що надаються шляхом аукціону);
- цільового характеру (коригуючі, сезонні).

Для виконання функцій кредитора останньої інстанції НБУ застосовує такі механізми рефінансування банків:

- рефінансування шляхом операцій на відкритому ринку;
- надання стабілізаційного кредиту;
- операцій купівлі-продажу цінних паперів.

На відкритому ринку Національний банк може здійснювати кредитну підтримку комерційних банків шляхом:

- проведення короткострокового рефінансування банків;
- проведення середньострокового рефінансування банків;
- використання постійно діючої лінії для надання кредитів “овернайт”;
- купівлі-продажу цінних паперів.

Для отримання можливості користуватися кредитами рефінансування банки повинні дотримуватися таких вимог:

- термін діяльності банку має бути не меншим, ніж 1 рік;
- наявність відповідних ліцензій НБУ;
- наявність високоліквідних активів для надання застави;
- виконання економічних нормативів капіталу та ліквідності;
- повністю сформований резерв для відшкодування можливих втрат за кредитними ризиками;
- своєчасне погашення попередніх кредитів НБУ.

Національний банк України здійснює рефінансування під забезпечення державних цінних паперів та інших ліквідних цінних паперів банків, стосовно яких надається достовірне вексельне досье на векселедавців та всіх зобов'язаних за векселями осіб.

Національний банк проводить тендери з рефінансування банків шляхом операцій на відкритому ринку.

Тендер НБУ – це форма задоволення попиту на грошові кошти при рефінансуванні, що передбачає надання Національним банком кредитів комерційним банкам, які потребують підтримання ліквідності шляхом відбору за критеріями, що встановлюються НБУ.

Національний банк проводить кількісний або процентний тендер.

Кількісний тендер – це тендер, на якому НБУ наперед установлює ціну (процентну ставку), за якою банки можуть одержати кредити шляхом рефінансування.

Процентний тендер – це тендер, на якому банки у своїх заявках до НБУ, крім суми очікуваного кредиту, пропонують ціну (процентну ставку), за якою вони погоджуються одержати кредити шляхом рефінансування.

Розподіл кредитів при проведенні кількісного тендера здійснюється відповідно до поданих заявок в межах суми, яка запропонована на тендер. Якщо суми, яка запропонована на кількісний тендер, недостатньо для задоволення всіх заявок, кредитні кошти за однією тендерною ціною розподіляються між усіма банками пропорційно до поданих заявок.

У разі проведення процентного тендера банківські установи самостійно пропонують процентну ставку з точністю до 0,1 процентного пункту, за якою вони погоджуються одержати кошти, але не нижчу від облікової. На процентному тендері заявки задовольняються відповідно до зниження запропонованої в них процентної ставки, починаючи з найвищої, і надалі поступово до закінчення запропонованого обсягу кредитів або задоволення всіх заявок банків.

Національний банк має переважне і безумовне право задовольняти будь-яку, засновану на здійсненому рефінансуванні банку вимогу, оформлену у встановленому законом порядку, за якою настав строк погашення.

Переважне і безумовне право здійснюється у разі, якщо це передбачено угодою, реалізується Національним банком шляхом списання у безспірному порядку заборгованості з банківських рахунків і продажу інших активів, що перебувають у заставі як забезпечення вимог Національного банку, та задоволення вимог за рахунок чистого доходу від їх продажу.

З метою вирівнювання тимчасових коливань ліквідності банківської системи НБУ використовує постійно діючу лінію рефінансування банку.

Постійно діюча лінія рефінансування – це оперативне надання Національним банком кредитів банкам-позичальникам у разі виникнення у них потреби підтримки ліквідності за умови виконання вимог НБУ.

Такі кредити надаються лише банкам – активним учасникам грошового ринку, які мають репутацію кредитоспроможного позичальника, а також у своїй власності державні цінні папери та інші ліквідні активи.

Кредит через лінію рефінансування надається строком на один робочий день – кредит “овернайт”.

Кредит “овернайт” – це кредит у межах обумовленого ліміту та визначеної процентної ставки, який надається банку-позичальнику Національним банком за постійно діючою лінією рефінансування строком на один день під забезпечення державних цінних паперів за умови щоквартального укладення договору між комерційним банком і НБУ.

Стабілізаційний кредит – це кредит НБУ, який може надаватися комерційному банку на виконання заходів фінансового оздоровлення для забезпечення його ліквідності на строк, визначений правлінням банку.

Стабілізаційний кредит надається банкам строком до 3 років. Плата за нього встановлюється на рівні, який не нижчий від облікової ставки.

Операція репо – це операція з цінними паперами, що складається з двох частин, для здійснення якої укладається договір між учасниками ринку (НБУ та банком) про продаж (купівлю) державних цінних паперів на певний строк із зобов’язанням зворотного їх продажу (купівлі) у визначений строк за обумовлену в договорі ціну.

Учасниками операцій репо можуть бути банки, які мають ліцензію на здійснення банківських операцій та письмовий дозвіл НБУ на проведення таких операцій:

- операції з цінними паперами за дорученням клієнтів або від свого імені;
- депозитарну діяльність і діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

“Зворотне” репо – це договір про продаж НБУ із свого портфеля державних цінних паперів з одночасним зобов’язанням зворотного їх викупу в банків за обумовленою ціною на обумовлену дату.

“Пряме” репо – це договір про купівлю НБУ цінних паперів із портфеля банку з подальшим зобов’язанням цього банку викупити державні цінні папери за обумовленою ціною на обумовлену дату.

Депозитний сертифікат НБУ – це один з монетарних інструментів, який є борговим цінним папером НБУ в бездокументарній формі і засвідчує розміщення в Національному банку коштів комерційних банків та їх право на отримання внесеної суми і процентів після закінчення встановленого строку.

Операції з розміщення сертифікатів НБУ здійснюються на договірній основі шляхом проведення відповідних аукціонів. Банки подають до НБУ заявки на участь в аукціоні, на підставі яких визначається процентна ставка.

Семінарське заняття № 1

План

1. Класифікація операцій рефінансування.
2. Механізм здійснення тендерів щодо розміщення кредитних ресурсів НБУ.
3. Операції “СВОП”.
4. Облікова ставка НБУ, принципи її встановлення.
5. Надання кредитів на умовах “овернайт”.
6. Механізм надання стабілізаційних кредитів.
7. Механізм розміщення депозитних сертифікатів НБУ.
8. Форми забезпечення кредитів рефінансування.

Практичні заняття № 1, № 2

Питання

1. Механізм здійснення процентного тендера щодо розміщення кредитних ресурсів НБУ.
2. Механізм здійснення процентного тендера щодо розміщення кредитних ресурсів НБУ.
3. Операції “СВОП”.
4. Надання кредитів на умовах “овернайт”.
5. Механізм надання стабілізаційних кредитів.

Мета: оволодіння навичками визначення процентних ставок рефінансування і порядком проведення кількісного та процентного тендерів.

Задача 7. Центральний банк проводить кредитний тендер. Для участі у цьому тендері було подано такі заявки:

Банк А – 600 млн. гр. од. під 10,00 %;

Банк Б – 350 млн. гр. од. під 16,50 %;

Банк В – 150 млн. гр. од. під 10,25 %;

Банк Г – 250 млн. гр. од. під 17,00 %;

Банк Д – 300 млн. гр. од. під 16,00 %.

Центральний банк прийняв рішення про рефінансування комерційних банків у розмірі 900 млн. гр. од.

Які заявки будуть задоволені, якщо це процентний тендер і ситуація кількісного тендера? Відповідь обґрунтувати.

Як оформляється видача тендерного кредиту? У який спосіб здійснюється погашення кредитів, отриманих на тендері НБУ?

Задача 8. Комерційний банк звернувся до НБУ за отриманням кредиту “овернайт” на суму 68 тис. грн.

Яким критеріям повинен відповідати комерційний банк, який звернувся за кредитом “овернайт” до НБУ?

Які документи необхідні для отримання кредиту “овернайт”?

Задача 9. Скласти кредитну угоду для отримання кредиту “овернайт”.

Задача 10. Розрахувати рівень облікової ставки Національного банку України.

Формула для розрахунку:

$$O_c = B_c + K \cdot P_{n(\phi)} - 0,5 \text{ ВВП},$$

де O_c – облікова ставка;

B_c – базова відсоткова ставка;

K – коефіцієнт приросту облікової ставки на 1 % зростання інфляції (1-1,5 %)

$P_{n(\phi)}$ – прогнозний рівень інфляції;

ВВП – зниження темпів росту ВВП.

Дані для розрахунку:

№ пор.	Показники	2007 р.	2008 р.
1	Валовий внутрішній продукт, млн. грн.	720 731	949 864
2	Базова ставка, %	10,1	11,1
3	Облікова ставка, %		
4	Прогнозний рівень інфляції, %	122,7	129,1

Задача 11. Центральний банк проводить кредитний тендер. Для участі у ньому були подані такі заявки:

Банк А – 250 гр. од. під 13,50 %;

Банк Б – 250 гр. од. під 10,25 %;

Банк В – 550 гр. од. під 12,80 %;

Банк Г – 200 гр. од. під 14,50 %;

Банк Д – 600 гр. од. під 10,00 %.

Центральний банк прийняв рішення про рефінансування комерційних банків у розмірі 1000 гр. од.

Які заявки будуть задоволені, якщо це процентний тендер і ситуація кількісного тендера? Відповідь обґрунтувати.

Задача 12. Центральний банк провів процентний кредитний тендер і прийняв рішення про рефінансування комерційних банків у розмірі 100 млн. грн.

Визначити розмір кредитних ресурсів, які може придбати кожен банк. Розподілити кредитні ресурси НБУ за умовами процентного тендера. Облікова ставка – 10,25 %.

№ пор.	Банк	Регулятивний капітал, млн. грн.	Обсяг кредитних ресурсів, млн. грн.	Процентна ставка, %
1	Банк А	123	?	14,5
2	Банк Б	145	?	12,3
3	Банк В	169	?	16,4
4	Банк Г	135	?	12,6
5	Банк Д	110	?	10,5
6	Банк Е	169	?	12,4
7	Банк Ж	132	?	13,5
8	Банк З	112	?	12,3

Список рекомендованої літератури

1. Волчкова, М. Н. Система рефінансування Банку Росії: формування, структура і напрямлення розвитку [Текст] / М. Н. Волчкова // Банковские услуги. – 2008. – № 1. – С. 4–19.
2. Лепушинський, В. О. Правила встановлення центральним банком цільових процентних ставок: проблеми визначення та застосування [Текст] / В. О. Лепушинський // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наукових праць / Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – Т. 14. – С. 188–194.
3. Моисеев, С. Р. Беззалоговое кредитование в практике центральных банков [Текст] / С. Р. Моисеев // Банковское дело. – 2008. – № 3. – С. 48–56.
4. Унковська, Т. Взаємозв'язок процентних ставок у контексті монетарної трансмісії та оптимізації політики рефінансування [Текст] / Т. Унковська // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 4. – С. 35–38.
5. Фетисов, Г. Ставка рефінансування и система рыночных процентных ставок [Текст] / Г. Фетисов // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – № 6. – С. 66–76.
6. Черкасов, С. В. Организация банком России мониторинга формирования рынка долгосрочного кредитования [Текст] / С. В. Черкасов // Банковские услуги. – 2005. – № 12. – С. 14–19.
7. Шаринська, О. Є. Облікова політика як інструмент грошово-кредитного регулювання цінової стабільності [Текст] / О. Є. Шаринська // Вісник Української академії банківської справи. – 2005. – № 1. – С. 13–21.
8. Щетинін, А. І. Гроші та кредит [Текст] : підручник / А. І. Щетинін ; Мін-во освіти і науки України. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : ЦНЛ, 2006. – 432 с. – ISBN 966-364-157-6.

Тема 5. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ

Методичні поради

Національний банк встановлює правила, форми і стандарти розрахунків банків та інших юридичних і фізичних осіб в економічному обігу України із застосуванням як паперових, так і електронних документів, а також платіжних інструментів та готівки, координує організацію розрахунків, дає дозволи на здійснення клірингових операцій та розрахунків.

Національний банк забезпечує здійснення міжбанківських розрахунків через свої установи, дає дозвіл на проведення міжбанківських розрахунків через прямі кореспондентські відносини банків та через їх власні розрахункові системи.

Міжбанківські розрахунки – це система організації та здійснення платежів за грошовими вимогами та зобов'язаннями, що виникають між банківськими установами.

До завдань НБУ при організації платіжної системи належить:

- підтримка стабільності фінансової системи;
- забезпечення ефективного функціонування платіжної системи;
- проведення грошово-кредитної політики.

Комерційні банки для проведення міжбанківських та міжнародних операцій встановлюють кореспондентські відносини з іншими банками. Кореспондентські відносини можуть встановлюватися безпосередньо між комерційними банками або між комерційними банками та центральним банком.

Кореспондентські відносини – це договірні відносини між кредитними установами, метою яких є здійснення платежів і розрахунків за дорученням один одного, а також надання кредитів, інвестиційних та інших послуг. Такі відносини можуть виникати між банківськими установами як всередині країни, так і за її межами.

Банки-кореспонденти – це банки, які на основі договору виконують доручення один одного за платежами і розрахунками через спеціально відкриті рахунки “Лоро” і “Ностро”.

Рахунок “Лоро” – рахунок, відкритий комерційним банком банкові-кореспонденту (“ваш рахунок у нас”).

Рахунок “Ностро” – рахунок даного комерційного банку у банку-кореспонденті, на якому відображаються взаємні платежі (“наш рахунок у вас”).

Рахунок “Ностро” одного комерційного банку є рахунком “Лоро” для банку-кореспондента. Основні записи роблять на рахунку “Лоро”,

які відображаються на рахунку “Ностро” методом “дзеркальної” бухгалтерії.

Система електронних платежів НБУ (СЕП) – це загальнодержавна платіжна система, яка забезпечує здійснення розрахунків між банківськими установами, органами державного казначейства на території України із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації.

Національний банк встановлює обов’язкові для банків *стандарти та правила ведення бухгалтерського обліку та звітності*, що відповідають вимогам законодавства України.

Національний банк з метою виконання регулятивних та наглядових функцій *визначає форми звітності, порядок її складання та подання до Національного банку*, які є обов’язковими до виконання усіма суб’єктами господарювання, зокрема:

- для банків, розташованих на території України (резидентів і нерезидентів), банківських об’єднань – для складання грошово-кредитної і банківської статистики;
- для усіх суб’єктів господарської діяльності (резидентів і нерезидентів) – для складання статистики платіжного балансу та здійснення валютного контролю.

Звітність банків розподіляється на:

- державну статистичну звітність;
- банківську звітність.

Банківська звітність у свою чергу розподіляється на:

- фінансову – баланс, звіт про прибутки і збитки, звіт про рух грошових коштів, річний звіт і супровідна записка;
- статистичну – про кредитні і депозитні операції, операції з цінними паперами, сформовані резерви. На її основі здійснюється банківський нагляд, складається звітність про внутрішній аудит. Джерело – дані статистичного і бухгалтерського обліку.

Семінарське заняття № 1

План

1. Економічна сутність кореспондентських відносин між банківськими установами.
2. Система електронних міжбанківських платежів.
3. Функції регіональної та центральної розрахункової палат.
4. Діюча модель платіжної системи України та перспективи її розвитку.

Практичне заняття № 5

Питання

1. Загальні вимоги до функціонування внутрішньодержавних банківських платіжних систем – систем міжбанківських розрахунків та виконання банківського переказу.
2. Виконання електронного міжбанківського переказу через кореспондентські рахунки, що відкриваються банками (філіями) у Національному банку.
3. Організація роботи в СЕМП.
4. Виконання міжбанківського переказу через СЕП.
5. Моделі обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку в СЕМП.
6. Виконання міжбанківського переказу через кореспондентські рахунки, що відкриваються банками-резидентами в інших банках-резидентах.
7. Вимоги до захисту електронних банківських документів у банківських установах, підключених до інформаційної мережі.

Мета: оволодіння навичками функціонування моделей обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку в СЕМП.

Задача 13. Подати схематично моделі обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку в СЕМП.

Модель 1. Консолідований кореспондентський рахунок уповноваженої установи з відкриттям технічних рахунків філій.

Модель 2. Консолідований кореспондентський рахунок уповноваженої установи без відкриття технічних рахунків філій.

Модель 3. Консолідований кореспондентський рахунок банку без відкриття технічних рахунків філій.

Модель 4. Консолідований кореспондентський рахунок банку з відкриттям технічних рахунків філій.

Модель 5. Консолідований кореспондентський рахунок банку з відкриттям технічних рахунків уповноважених установ.

Модель 6. Консолідований кореспондентський рахунок банку з відкриттям технічних рахунків уповноважених установ та їх філій.

Модель 7. Консолідований кореспондентський рахунок банку з відкриттям технічних рахунків філій.

Модель 8. Консолідований кореспондентський рахунок банку з відкриттям технічних рахунків філій.

Задача 14. Скласти схему проходження інформаційних потоків за один операційний день.

Фірма “Евіва” перерахувала 1000 грн. туристичному бюро за екскурсійне обслуговування.

Молокозавод № 2 перерахував фірмі “Евеві” 350 грн. за медичне обслуговування.

Регіон-банк надав міжбанківський кредит на суму 15000 грн. АКБ “Росія”.

Область	Назва банку	Найменування клієнта
Сумська	Банк “Рондо”	Фірма “Евіва”
Львівська	Регіон-банк	Туристичне бюро
Полтавська	АКБ “Росія”	Молокозавод № 2

Задача 15. Скласти схему проходження інформаційних потоків за один операційний день.

Фірма “Союз 2000” перерахувала 1000 грн. товариству “Дорпром” за технічний проект.

Товариство “Салейнт” перерахувало фірмі “Союз 2000” 350 грн. за обладнання.

Банк “Авізо” надав міжбанківський кредит на суму 15000 грн. банку “Кредит”.

Область	Назва банку	Найменування клієнта
Львівська	Банк “Рондо”	Товариство “Дорпром”
Черкаська	Авізо	Товариство “Салейнт”
Кіровоградська	УБТС	Фірма “Союз 2000”

Практичне заняття № 6

Модульна контрольна робота за змістовним модулем: “Функції, завдання діяльності та операції Національного банку України”.

Список рекомендованої літератури

1. Геронин, Н. Н. Мировая практика регулирования платежных систем центральными банками [Текст] / Н. Н. Геронин // Финансы и кредит. – 2006. – № 36. – С. 46–51.
2. Кочеткова, Н. М. Цели, задачи и функции Банка России в сфере регулирования платежных систем и расчетов [Текст] / Н. М. Кочеткова // Расчеты и операционная работа в коммерческом банке. – 2005. – № 1. – С. 56–63.
3. Криворучко, С. В. Процесс наблюдения за платежными системами: различие между наблюдением за платежными системами и надзором за банками [Текст] / С. В. Криворучко // Финансы и кредит. – 2007. – № 11. – С. 18–25.
4. Криворучко, С. В. Аспекты регулирования платежных систем центральными банками [Текст] / С. В. Криворучко // Расчеты и операционная работа в коммерческом банке. – 2006. – № 12. – С. 27–48.

5. Криворучко, С. В. Операционные риски платежных систем: уровни ответственности [Текст] / С. В. Криворучко // Расчеты и операционная работа в коммерческом банке. – 2007. – № 2. – С. 32–43.
6. Криворучко, С. Подходы к управлению операционными рисками платежных систем (опыт европейских центральных банков) [Текст] / С. Криворучко // Управление риском. – 2007. – № 2. – С. 45–49.
7. Лапко, Н. Функціонування Національної системи масових електронних платежів в Україні [Текст] / Н. Лапко // Инвестгазета. – 2005. – № 14. – С. 33–34.
8. Махаєва, О. Платіжна система Нідерландів і контроль за нею [Текст] / О. Махаєва, В. Харченко // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 12. – С. 48–53.
9. Минин, Т. И. Платежная система Российской Федерации [Текст] / Т. И. Минин, А. В. Бурмистров // Банковские услуги. – 2007. – № 7. – С. 12–22.
10. Савченко, А. С. Національна система масових електронних платежів на етапі пілотного проекту [Текст] / А. С. Савченко // Вісник Національного банку України. – 2000. – № 11. – С. 13–15.
11. Савченко, А. Система електронних платежів нового покоління [Текст] / А. Савченко, І. Івченко, В. Михайлова // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 2. – С. 2–4.
12. Савченко, А. СЕП-2: результати промислового впровадження [Текст] / А. Савченко, В. Михайлова // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 4. – С. 24–25.
13. Солуянов, А. А. Надзор в сфере платежных систем и инструментов: зарубежный опыт [Текст] / А. А. Солуянов // Банковские услуги. – 2008. – № 2. – С. 2–9.
14. Тамаров, П. А. Актуальные задачи деятельности центральных банков в сфере платежных систем [Текст] / П. А. Тамаров // Расчеты и операционная работа в коммерческом банке. – 2005. – № 11. – С. 29–39.
15. Шкудін, Д. Моделювання роботи банку в системі електронних платежів [Текст] / Д. Шкудін // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 1. – С. 41–43.

Тема 6. РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Методичні поради

Державне регулювання діяльності банків здійснюється Національним банком України у таких формах:

1. Адміністративне регулювання:

- реєстрація банків і ліцензування їх діяльності;
- встановлення вимог та обмежень стосовно діяльності банків;
- застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру;
- нагляд за діяльністю банків;
- надання рекомендацій щодо діяльності банків.

2. Індикативне регулювання:

- встановлення обов'язкових економічних нормативів;
- визначення норм обов'язкових резервів для банків;

- встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій;
- визначення процентної політики;
- рефінансування банків;
- кореспондентських відносин;
- управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції;
- операцій з цінними паперами на відкритому ринку;
- імпорту та експорту капіталу.

Національний банк видає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими для органів державної влади і органів місцевого самоврядування, банків, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності, а також для фізичних осіб.

Нормативно-правові акти Національного банку видаються у формі постанов Правління Національного банку, а також інструкцій, положень, правил, що затверджуються постановами Правління Національного банку. Вони не можуть суперечити законам та іншим законодавчим актам України і не мають зворотної сили, крім випадків, коли згідно із законом пом'якшують або скасовують відповідальність.

Нормативно-правові акти Національного банку підлягають обов'язковій державній реєстрації в Міністерстві юстиції України та набувають чинності відповідно до законодавства України.

Нормативно-правові акти Національного банку можуть бути оскаржені відповідно до законодавства України.

Семінарське заняття № 1

План

1. Необхідність, мета та завдання банківського регулювання.
2. Інституційна побудова органів банківського регулювання.
3. Основні напрями та форми регулювання банківської діяльності.
4. Система резервів на покриття банківських ризиків.
5. Система гарантування депозитів.

Практичне заняття № 7

Питання

1. Адміністративні методи банківського регулювання.
2. Індикативні методи банківського регулювання.
3. Розрахунок економічних нормативів, що характеризують банківську діяльність.

Мета: оволодіння навичками розрахунку економічних нормативів діяльності банківських установ. Контрольні заходи, які вживає НБУ при порушенні економічних нормативів.

Задача 16. На основі інформації, що наведена в таблиці, розрахуйте фактичне значення показника адекватності регулятивного капіталу банку. Зробіть висновок про те, чи дотримується банк нормативу, встановленого НБУ.

№ пор.	Показник	Сума, тис. грн.
1	Статутний капітал	11 250
2	Регулятивний капітал банку	27 900
3	Активи банку, зважені за ступенем ризику і зменшені на суму створених резервів	101 000
4	Активи банку, зменшені на суму створених резервів	108 700
5	Кошти, залучені банком	134 100
6	Основний капітал банку, зменшений на суму недосформованих резервів	17 100

Задача 17. На підставі інформації, що наведена в таблиці, розрахуйте фактичне значення показника миттєвої ліквідності банку. Зробіть висновки про те, чи дотримується банк нормативу, встановленого НБУ.

№ пор.	Показник	Сума, тис. грн.
1	Кошти на кореспондентському рахунку	91
2	Кошти в касі банку	54
3	Залучені банком кошти на поточних рахунках	444
4	Загальні активи банку	2 900
5	Загальні зобов'язання банку	2 520
6	Статутний капітал банку	460

Список рекомендованої літератури

1. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету [Текст] : монографія / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ : ОІППО ; Снятин : ПрутПринт, 2008. – 260 с. – ISBN 978-966-8209-94-9.
2. Бисага, Ю. М. Правове регулювання діяльності кредитних інститутів у країнах – членах ЄС: порівняльна характеристика [Текст] / Ю. М. Бисага, М. В. Сідак // Часопис Київського університету права. – 2005. – № 3. – С. 138–143.
3. Гетманцев, Д. О. Банківське право України [Текст] : навчальний посібник / Д. О. Гетманцев, Н. Г. Шукліна ; Мін-во освіти і науки України, КНУ ім. Тараса Шевченка. – К. : ЦУЛ, 2007. – 344 с. – ISBN 978-966-364-551-3.

4. Д'яконова, І. І. До питання визначення понять “банківське регулювання” та “банківський нагляд” [Текст] / І. І. Д'яконова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8. – С. 183–194.
5. Д'яконова, І. І. Банківський нагляд і регулювання: світовий досвід [Текст] / І. І. Д'яконова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 12. – С. 84–95.
6. Евсюков, В. В. Повышение эффективности прогнозной экспресс-оценки финансового состояния кредитной организации [Текст] / В. В. Евсюков // Банковское дело. – 2008. – № 8. – С. 85–90.
7. Коровяковский, Д. Г. Проблемы правового регулирования банковской тайны [Текст] / Д. Г. Коровяковский // Финансы и кредит. – 2008. – № 8. – С. 55–64.
8. Костюченко, О. А. Правові аспекти банківської діяльності [Текст] : посібник / О. А. Костюченко ; Мін-во освіти і науки України, Академія адвокатури України. – К. : Криниця, 2003. – 320 с. – ISBN 966-7575-50-0.
9. Котляров, М. А. Направления и перспективы реформы банковского регулирования в России [Текст] / М. А. Котляров // Финансы и кредит. – 2008. – № 12. – С. 2–8.
10. Марданов, Р. Х. Кризис на финансовых рынках и новые вызовы для банковского регулирования и надзора [Текст] / Р. Х. Марданов // Банковское дело. – 2008. – № 8. – С. 33–40.
11. Старинський, М. Вплив глобалізації на розвиток правового регулювання банківської діяльності в Україні [Текст] / М. Старинський // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 9. – С. 59–61.
12. Юрків, В. Правове регулювання діяльності кредитних установ у законодавствах України та Європейського Союзу: порівняльно-правовий аспект [Текст] / В. Юрків // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 11. – С. 42–45.
13. Bankrechtliche Regelungen 2 / Deutsche Bundesbank. Gesetz uber das Kreditwesen [Text]. – Frankfurt am Main : Buchhandler-Vereinigung GmbH, 1996. – 171 с. – ISBN 3-932002-15-6.

Тема 7. БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД

Методичні поради

Головна мета банківського регулювання і нагляду – безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів.

Національний банк здійснює функції банківського регулювання і нагляду за діяльністю банків у межах та порядку, передбачених законодавством України.

Національний банк здійснює постійний нагляд за дотриманням банками, їх підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків на території України та за кордоном, банківськими об'єднаннями, представництвами та філіями іноземних банків в Україні, а також іншими юридичними та фізичними особами банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку і економічних нормативів.

При здійсненні банківського нагляду Національний банк України має право вимагати від банків та їх керівників усунення порушень банківського законодавства, виконання нормативно-правових актів Національного банку України для уникнення або подолання небажаних наслідків, що можуть поставити під загрозу безпеку коштів, довірених таким банкам, або завдати шкоди належному веденню банківської діяльності.

З метою захисту інтересів вкладників та кредиторів і забезпечення фінансової надійності банків Національний банк відповідно до визначеного ним порядку встановлює для них обов'язкові економічні нормативи. Ці нормативи мають забезпечувати здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з капіталом, ліквідністю, наданням кредитів, інвестиціями капіталу, а також за відсотковим та валютним ризиком.

Національний банк визначає розміри, порядок формування та використання резервів банків для покриття можливих втрат за кредитами, резервів для покриття валютних, відсоткових та інших ризиків банків.

Резерви для покриття можливих фінансових ризиків, а також Фонду гарантування вкладів громадян створюються за рахунок доходу від оподаткування відповідно до законодавства України.

Національний банк з метою виконання регулятивних та наглядових функцій визначає форми звітності, зокрема консолідованої, порядок її складання та подання до Національного банку, які є обов'язковими для виконання усіма суб'єктами господарювання, а саме:

- 1) для банків, розташованих на території України (резидентів і нерезидентів), банківських об'єднань – для складання грошово-кредитної і банківської статистики;
- 2) усіх суб'єктів господарської діяльності (резидентів і нерезидентів) – для складання статистики платіжного балансу та здійснення валютного контролю.

Надана банками та іншими суб'єктами підприємницької діяльності інформація розголошенню не підлягає, крім випадків, передбачених законодавством України.

Банки зобов'язані подавати Національному банку України фінансову і статистичну звітність щодо роботи банку, його операцій, ліквідності, платоспроможності, прибутковості, а також інформацію афілійованих осіб банку з метою оцінки фінансового стану.

Національний банк України встановлює для банків:

- 1) форми звітності та методику її складання;
- 2) періодичність та строки подання звітності;
- 3) структуру пояснювальної записки;

- 4) мінімум відомостей, що підлягають опублікуванню, та строки їх подання;
- 5) методика складання консолідованої звітності.

Національний банк України має право в окремих випадках вимагати подання разової та тимчасової звітності.

Кожний власник істотної участі в банку, який є юридичною особою, зобов'язаний подати Національному банку України у встановлений ним строк річний звіт про свою діяльність.

Фінансова звітність банків, що подається до Національного банку України, повинна щорічно перевірятися аудитором. Аудиторська перевірка банку здійснюється аудитором, який має сертифікат Національного банку України на аудиторську перевірку банківських установ.

Аудиторський звіт повинен містити:

- 1) баланс банку;
- 2) звіт про рахунки доходів та витрат;
- 3) звіт про рух капіталу;
- 4) таблицю строків активів та пасивів;
- 5) інформацію про достатність резервів та капіталу банку;
- 6) інформацію про адекватність бухгалтерського обліку, процедури внутрішнього аудиту та заходів контролю банку;
- 7) висновок про те, чи відображає наданий банком фінансовий звіт дійсний фінансовий стан банку.

Семінарське заняття № 1

План

1. Міжнародний досвід банківського нагляду і регулювання.
2. Банківський нагляд, функції, завдання, види здійснення.
3. Організація процесу вступного контролю в системі НБУ.
4. Організація безвійзного нагляду. Економічні нормативи регулювання банківської діяльності та фінансова звітність банків.
5. Організація банківського нагляду в зарубіжних країнах.

Практичне заняття № 8

Питання

1. Реєстрація та ліцензування банківських установ.
2. Організація безвійзного нагляду.
3. Інспектування банківських установ.
4. Застосування заходів впливу при порушенні банківського законодавства.

Мета: оволодіння навичками застосування заходів впливу при порушенні банківського та валютного законодавства.

Завдання

1. Визначити економічні нормативи регулювання діяльності банків України.
2. Розрахувати розмір штрафних санкцій при порушенні банківського законодавства.
3. Розглянути схему реєстрації та ліцензування банківської діяльності.

Задача 18. Відомі такі звітні дані комерційного банку, тис. гр. од.:

Кредитні операції	Заборгованість	Вартість забезпечення з урахуванням коефіцієнта коригування
Стандартні	2 400	700
Під контролем	600	350
Субстандартні	300	200
Сумнівні	200	50
Безнадійні	1 000	–

Визначити:

- а) чистий кредитний ризик за кредитними операціями;
- б) розмір резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.

Задача 19. Відомі такі звітні дані комерційного банку:

- сукупна заборгованість за позичками одного позичальника – 3 млн. гр. од.;
- позабалансові зобов'язання банку за цим позичальника – 0,2 млн. гр. од.;
- фактичний резерв за кредитами цього позичальника – 0,1 млн. гр. од.
- статутний капітал банку – 4 млн. гр. од.;
- резервний фонд – 1,4 млн. гр. од.;
- резерв під стандартну заборгованість за кредитами – 3 млн. гр. од.;
- поточний прибуток – 0,1 млн. гр. од.;
- нерозподілений прибуток – 0,1 млн. гр. од.;
- вкладення в акції та статутні фонди підприємств – 0,2 млн. гр. од.;
- вкладення в акції банків – 0,4 млн. гр. од.

Визначити:

- а) показник максимального розміру ризику на одного контрагента;
- б) ступінь дотримання банком нормативу.

Задача 20. Регулятивний капітал комерційного банку становить 9800 тис. гр. од., норматив адекватності регулятивного капіталу – 14,5 %. Фактично сформований резерв за кредитами з великим ризиком – 200 тис. гр. од. Перелік найбільших позичальників банку, враховуючи 100 % позабалансових зобов'язань, включає, тис. гр. од.:

Позичальник	Залишок заборгованості	Позичальник	Залишок
Підприємство А	1 600	Підприємство Г	2 100
Підприємство Б	2 400	Підприємство Д	1 900
Підприємство В	2 200	Підприємство Е	960

Визначити:

- показник великих кредитних ризиків;
- оцінити дотримання банком нормативу.

Задача 21. Відомі такі звітні дані комерційного банку:

- статутний капітал банку – 8 млн. гр. од.;
- резервний фонд – 0,5 млн. гр. од.;
- додатковий капітал – 10 млн. гр. од.;
- нерозподілений прибуток – 0,1 млн. гр. од.;
- вкладення в акції підприємств – 0,6 млн. гр. од.;
- вкладення в інші банки на умовах субординованого боргу – 0,2 млн. гр. од.;
- активи банку – 180 млн. гр. од.;
- активи банку з урахуванням ризику – 120 млн. гр. од.;
- фактичні резерви за активними операціями – 30 млн. гр. од.

Визначити:

- показник адекватності регулятивного капіталу (платоспроможності) комерційного банку;
- показник адекватності основного капіталу банку;
- ступінь дотримання банком нормативів.

Список рекомендованої літератури

1. Байбулатов, Р. Ж. Банковский надзор в системе денежно-кредитной политики государства (теоретические аспекты) [Текст] / Р. Ж. Байбулатов // Финансы и кредит. – 2001. – № 8. – С. 35–42.
2. Байбулатов, Р. Ж. Методика оценки эффективности банковского надзора [Текст] / Р. Ж. Байбулатов // Бюллетень финансовой информации. – 2001. – № 8. – С. 63–66.
3. Баришніков, А. Г. Організаційно-правові аспекти оновлення змісту банківського нагляду в Україні [Текст] / А. Г. Баришніков // Держава і право. – 2007. – № 1. – С. 444–450.

4. Дубова, С. Е. К вопросу о принципах и функциях системы банковского регулирования и надзора [Текст] / С. Е. Дубова // Деньги и кредит. – 2006. – № 2. – С. 49–53.
5. Зінченко, В. І. Дистанційний аналіз ліквідності у системі банківського нагляду [Текст] / В. І. Зінченко // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1. – С. 54–59.
6. Малыхин, Д. В. Базель II и повышение роли внутреннего аудита в банках [Текст] / Д. В. Малыхин, А. Б. Полтавцев // Банковское дело. – 2005. – № 10. – С. 34–38.
7. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму [Текст] : монографія / В. В. Коваленко, С. О. Дмитров, А. В. Єжов. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 112 с. – ISBN 978-966-8958-12-0
8. Морковкин, А. Л. Совершенствование банковского надзора в области секьюритизации активов кредитных организаций [Текст] / А. Л. Морковкин // Финансы и кредит. – 2008. – № 9. – С. 2–10.
9. Морозова, Т. Ю. Совершенствование методологии проверки и оценки системы управления банком – фактор обеспечения устойчивости банковского сектора [Текст] / Т. Ю. Морозова, А. В. Жихарева // Банковское дело. – 2008. – № 4. – С. 27–34.
10. Нагъ, П. М. Основные элементы новых нормативов Базеля II [Текст] / П. М. Нагъ // Международные банковские операции. – 2006. – № 3. – С. 25–38.
11. Нагъ, П. М. Основные элементы новых нормативов Базеля II [Текст] / П. М. Нагъ // Международные банковские операции. – 2006. – № 4. – С. 26–33.
12. Нікіфоров, П. О. Формування нової парадигми банківського нагляду в Україні [Текст] / П. О. Нікіфоров, Н. Швець // Банківська справа. – 2008. – № 4. – С. 3–11.
13. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності [Текст] : монографія / Л. М. Стрельбицька, М. П. Стрельбицький ; Нац. академія Служби безпеки України. – К. : Кондор, 2004. – 600 с. – (Юридична книга). – ISBN 966-8251-65-2.
14. Правові засади організації банківського нагляду [Текст] / В. І. Міщенко, С. В. Науменкова // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 8. – С. 63–67.
15. Савинский, С. П. Комиссия по контролю и регулированию банковской сферы Китая [Текст] / С. П. Савинский // Банковское дело. – 2005. – № 2. – С. 53–56.
16. Сайгашев, В. П. Формирование информационно-аналитической базы банковского надзора [Текст] / В. П. Сайгашев, Г. В. Тиунова, Т. О. Махначева // Деньги и кредит. – 2006. – № 4. – С. 27–31.
17. Симановский, А. Ю. Базельские принципы эффективного банковского надзора [Текст] ; издание второе (3-я часть) / А. Ю. Симановский // Деньги и кредит. – 2007. – № 3. – С. 18–26.
18. Симановский, А. Ю. Базельские принципы эффективного банковского надзора [Текст] ; издание второе (2-я часть) / А. Ю. Симановский // Деньги и кредит. – 2007. – № 2. – С. 11–23.
19. Симановский, А. Ю. Базельские принципы эффективного банковского надзора [Текст] ; издание второе / А. Ю. Симановский // Деньги и кредит. – 2007. – № 1. – С. 20–31.

20. Сідак, М. Банківський нагляд в ЄС: порівняльний аналіз [Текст] / М. Сідак, Й. Ціпкало // Юридична Україна. – 2005. – № 7. – С. 29–33.
21. Сыроешкин, П. В. Взаимодействие органов банковского надзора и внешних аудиторов кредитных организаций [Текст] / П. В. Сыроешкин // Деньги и кредит. – 2003. – № 2. – С. 43–45.
22. Фурсова, В. Финансовый надзор за банками в ФРГ [Текст] / В. Фурсова // Банковское дело. – 2005. – № 5. – С. 54.
23. Яценюк, А. П. Обґрунтування принципів і стандартів банківського регулювання та нагляду [Текст] / А. П. Яценюк // Вісник Української академії банківської справи. – 2003. – № 1. – С. 3–8.

Тема 8. ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК ЯК БАНКІР І ФІНАНСОВИЙ АГЕНТ УРЯДУ

Методичні поради

Національний банк підзвітний Президенту України та Верховній Раді України в межах їх конституційних повноважень.

Підзвітність означає:

- 1) призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку Верховною Радою України за поданням Президента України;
- 2) призначення та звільнення Президентом України половини складу Ради Національного банку;
- 3) призначення та звільнення Верховною Радою України половини складу Ради Національного банку;
- 4) доповідь Голови Національного банку Верховній Раді України про діяльність Національного банку;
- 5) надання Президенту України та Верховній Раді України двічі на рік інформації про стан грошово-кредитного ринку в державі.

Національний банк та Кабінет Міністрів України проводять взаємні консультації з питань грошово-кредитної політики, розробки і здійснення загальнодержавної програми економічного та соціального розвитку.

Національний банк на запит Кабінету Міністрів України надає інформацію про монетарні процеси.

Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади на запит Національного банку надають інформацію, що впливає на стан платіжного балансу.

Національний банк підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України, якщо вона не суперечить забезпеченню стабільності грошової одиниці України.

Голова Національного банку або за його дорученням один із заступників можуть брати участь у засіданнях Кабінету Міністрів України з правом дорадчого голосу.

У засіданнях Правління Національного банку можуть брати участь члени Кабінету Міністрів України з правом дорадчого голосу.

Згідно з вимогами законодавства України не допускається втручання органів законодавчої та виконавчої влади або їх посадових осіб у виконання функцій і повноважень Ради Національного банку чи Правління Національного банку тільки в межах, визначених цим Законом.

Національному банку забороняється надавати прями кредити як у національній, так і в іноземній валюті на фінансування витрат Державного бюджету України.

Семінарське заняття № 1

План

1. Функції і повноваження центрального банку як агента Уряду.
2. Обслуговування внутрішнього зовнішнього боргу.
3. Механізм розміщення ОВДП через НБУ.
4. Обслуговування зовнішнього боргу.

Список рекомендованої літератури

1. Астапов, К. Управление внешним и внутренним государственным долгом в России [Текст] / К. Астапов // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 2. – С. 26–36.
2. Буковинський, С. А. Зростання корпоративного зовнішнього боргу України: макроекономічні наслідки та ризики для економіки [Текст] / С. А. Буковинський, А. А. Гриценко, Т. Є. Унковська // Фінанси України. – 2007. – № 10. – С. 3–11.
3. Вахненко, Т. Державний борг України: поточний стан і ризики [Текст] / Т. Вахненко // Економіка України. – 2008. – № 7. – С. 37–46.
4. Вахненко, Т. Концептуальні засади управління зовнішнім національним боргом України [Текст] / Т. Вахненко // Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 14–24.
5. Вахненко, Т. Теоретичні засади формування зовнішнього національного боргу [Текст] / Т. Вахненко // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 9. – С. 16–25.
6. Вахненко, Т. П. Платоспроможність держави в контексті обслуговування зовнішнього боргу [Текст] / Т. П. Вахненко // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 4. – С. 52–62.
7. Губар, В. Основні засади управління державним зовнішнім боргом, сформовані міжнародною практикою [Текст] / В. Губар // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. – 2004. – 3. – С. 247–254.
8. Дудченко, В. Ю. Національний банк України в системі управління внутрішнім державним боргом [Текст] / В. Ю. Дудченко // Проблеми і перспективи

розвитку банківської системи України : зб. тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (25-26 листопада 2004 р.) / Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : УАБС НБУ, 2004. – С. 104–106.

9. Зражевська, Н. В. Механізми реструктуризації зовнішнього державного боргу [Текст] / Н. В. Зражевська // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 47–56.
10. Касич, А. О. Вплив зовнішнього боргу на інвестиційну активність економічної системи [Текст] / А. О. Касич // Фондовий ринок. – 2008. – № 12. – С. 24–32.
11. Колот, О. Інституціональні основи управління державним боргом, сучасні тенденції у формуванні боргових служб [Текст] / О. Колот // Ринок цінних паперів : Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2004. – № 9. – С. 15–21.
12. Лісовенко, В. В. Реструктуризація зовнішнього боргу України [Текст] / В. В. Лісовенко // Вісник Національного банку України. – 2000. – № 5. – С. 2–4.
13. Светлов, О. Зовнішній борг та його складові у ракурсі фінансового розвитку держави [Текст] / О. Светлов // Фінансовий ринок України. – 2008. – № 7. – С. 15–16.
14. Федосов, В. М. Управління державним боргом у контексті ризик-менеджменту [Текст] / В. М. Федосов, О. М. Колот // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 3–34.
15. Юрій, С. І. Управління зростанням на основі боргу і Україна [Текст] / С. І. Юрій // Журнал європейської економіки. – 2007. – № 1. – С. 6–28.
16. Юрчишин, В. Макроекономічні ризики платіжного балансу [Текст] / В. Юрчишин // Финансовые риски. – 2008. – № 2. – С. 30–35.

Тема 9. ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА

Методичні поради

Політика держави у сфері грошового обігу та кредитних відносин підпорядкована вирішенню таких макроекономічних завдань:

- 1) збалансування економічного розвитку;
- 2) забезпечення оптимальної зайнятості;
- 3) стримання інфляції.

При цьому монетарна (грошово-кредитна) політика повинна бути зорієнтованою на конкретні макроекономічні ситуації, а тактика грошової політики гнучкою.

Грошово-кредитна політика – це системний, організаційно оформлений регулятивний механізм зі своїми специфічними цілями, інструментами та роллю в економічній системі.

Об'єктами, на які спрямовуються регулятивні заходи грошово-кредитної політики, є:

- пропозиція грошей;
- процентна ставка;
- валютний курс;

- швидкість грошового обігу;
- рівень інфляції.

Вибір об'єктів грошово-кредитної політики залежить від економічної ситуації в країні і означає, що центральний банк залежно від ситуації може здійснювати орієнтацію на окремі об'єкти регулювання.

Відповідно до монетарної теорії гроші вважаються основним чинником, який визначає розвиток економіки. Динаміка грошової маси прямо впливає на індекс цін і номінальний приріст ВВП. Згідно з кривою Філіпса між рівнем інфляції та безробіття є обернена залежність: високі темпи інфляції супроводжуються низьким безробіттям і навпаки. Це дає концептуальні орієнтири для вибору принципів економічної політики держави

“Золоте правило” монетаризму: темпи зростання грошової маси повинні бути приблизно постійними (3-5 % на рік). Вони не повинні залежати від коливання економічної кон'юнктури. Ефект від впливу грошової емісії на інфляційний процес проявляється із запізненням, яке становить понад 12-16 місяців. Інфляційні процеси спричиняються не тільки грошовою емісією, але й високим рівнем податків.

Широке застосування напрацьованих світовою практикою інструментів грошово-кредитної політики залежить від ступеня розвитку ринкової інфраструктури в кожній країні, дієвості ринкових саморегуляторів. Щоб монетарна політика була результативною, її необхідно узгоджувати як із фіскальною, так із зовнішньоекономічною політикою, зокрема валютною.

Заходи грошової стабілізації не можуть бути ефективними при перевищенні оптимально припустимого (більше 3-4 % ВВП) дефіциту державного бюджету та від'ємного сальдо платіжного балансу.

Реалізація заходів монетарної політики потребує обов'язкового встановлення рівня складності системи, неоднозначного реагування грошового обігу на різні інструменти грошово-кредитної політики та консерватизм монетарної сфери, що визначається наявністю в її структурі сил, які діють у протилежних напрямках і уповільнюють реакцію. Наприклад, жорстка емісійна політика (обмеження емісії) компенсується зростанням швидкості обігу грошей. Консерватизм монетарної сфери робить неприпустимим застосування різких корекцій динаміки грошових агрегатів. Ефект від шоків заходів грошової політики може бути лише тимчасовим і не забезпечує позитивних результатів, а, як правило, супроводжується дестабілізацією.

При плануванні параметрів монетарної політики необхідно також враховувати ефект запізнення між застосуванням заходів та реакцією

грошової сфери, що потребує не лише своєчасного, а й попереджувального регулювання.

В умовах розвиненої ринкової економіки діє механізм попиту та пропозиції грошей як захисний регулятор, який автоматично спрямовує розвиток грошової системи у напрямку встановлення рівноваги.

Однією з функціональних ланок механізму рівноваги грошового ринку є ціновий регулятор – рівновага за рахунок зміни темпів інфляції, який урівноважується з темпом номінальної пропозиції грошей.

Автоматичним регулятором грошового ринку виступає кредитний мультиплікатор. У разі потреби банківські установи створюють додаткові гроші шляхом збільшення механізму кредитного мультиплікатора.

Як одну з ланок саморегуляції грошового ринку можна розглядати механізм заміщення, який зумовлює відповідні зміни портфельних активів. Тобто в період прискорення інфляції учасники господарського процесу прагнуть заміщувати гроші іншими активами, максимізують користь від багатства.

Винятково важливу роль відіграє швидкість обігу грошей. У роки значної інфляції, коли в обігу перебуває надмірна маса грошей, швидкість їх обігу незначна. Між величиною грошової маси та швидкістю обігу грошей існує обернено пропорційна залежність. Тому за інших рівних умов зміна швидкості обігу грошей рівнозначна збільшенню чи зменшенню кількості грошей, що знаходяться в обігу.

При оцінці швидкості обігу грошей враховується готівкова та безготівкова компонента. Показник швидкості визначається за такими критеріями:

- 1) середньою частотою використання грошової одиниці в доходах населення (розраховується як відношення національного доходу до маси грошей в обігу);
- 2) середньою частотою використання грошової одиниці при здійсненні всіх видів платежів (відношення загального обсягу грошового обігу до грошової маси);
- 3) частотою проходження готівки через каси банків.

Вплив на швидкість обігу спричиняють дві групи чинників:

- 1) платоспроможний попит (зміна попиту споживачів на гроші, розвиток структури споживання, культурних потреб населення);
- 2) пропозиція (розвиток суспільного виробництва, ринкової інфраструктури).

Коефіцієнт монетизації – це відношення грошової маси до номінального ВВП. Коефіцієнт обернено пропорційний до швидкості обігу грошей і залежить від попиту на реальні гроші. На рівень монетизації

у першу чергу впливає пропозиція грошей та швидкість їх обігу, а також обсяг ВВП.

Уся система взаємопов'язана і штучне порушення рівноваги з боку органів монетарного реагування призводить до грошових криз. Отже, державне регулювання повинне бути виваженим.

Основні завдання грошово-кредитної політики:

- 1) визначення напрямку – цільовий орієнтир;
- 2) вибір інструментів грошово-кредитного регулювання (облікова ставка, обов'язкові резерви, операції на відкритому ринку);
- 3) аналіз і контроль статистичної інформації (грошова маса, кредити, заощадження);
- 4) дослідження ефективності грошово-кредитної політики.

Для досягнення мети поєднуються такі методи:

- 1) прямої (директивної) дії, які можливі на короткі періоди в комплексі з іншими методами:
  - грошова емісія;
  - встановлення “кредитної стелі” для Уряду;
  - пряме регулювання позикових операцій банків (обмеження маржі, вартості ресурсів рефінансування, споживчого кредитування);
- 2) опосередкованого впливу (регулювання):
  - операції на відкритому ринку;
  - регулювання норми банківських резервів;
  - регулювання облікової ставки центрального банку.

Характеризуючи директивні методи, слід підкреслити, що існує три напрямки емісійної діяльності центрального банку:

- 1) фінансування дефіциту державного бюджету через операції на ринку державних цінних паперів;
- 2) рефінансування комерційних банків;
- 3) купівля іноземної валюти.

Обслуговування бюджетного дефіциту при використанні монетарних методів базується не на грошовій емісії та знеціненні грошей, а на розміщенні на відкритому ринку державних боргових зобов'язань. Продаючи цінні папери, держава позичає, як правило, на пільгових умовах кошти у населення та юридичних осіб.

Розміщення боргових цінних паперів Уряду має неоднозначний вплив на емісійні процеси, що залежить від того, де розміщуються ці папери. Прямий емісійний ефект виникає тоді, коли цінні папери розміщуються в банківських установах, зокрема в центральному банку. Купуючи державні зобов'язання, центральний банк створює базу для

депозитно-чекової емісії комерційних банків, що безпосередньо призводить до зростання в обігу грошової маси. У протилежному випадку приріст державного боргу не спричиняє прямого впливу на пропозицію грошей.

Важливим напрямком емісійної діяльності центрального банку є рефінансування комерційних банків – надання в їх розпорядження певної суми платіжних інструментів. Ця операція здійснюється за такими методами:

- 1) через операції репо – надання кредитів банкам під заставу державних цінних паперів;
- 2) через ломбардне кредитування – кредитування під заставу інших цінних паперів;
- 3) шляхом проведення кредитних аукціонів;
- 4) шляхом надання банкам стабілізаційних кредитів.

Існує ще один вид емісійної діяльності центрального банку – купівля за національні гроші іноземної валюти, яка спрямовується в офіційні валютні резерви.

Грошово-кредитна політика покликана стимулювати ділову активність в умовах депресії і стримувати економічне зростання при надвисоких темпах кон'юнктури. Її завданням є створення умов, при яких економічні агенти (громадяни, підприємці, громадські органи), реалізуючи свободу вибору, здійснювали б дії, що співпадають з цілями економічної політики держави.

Семінарське заняття № 1

1. Сутність понять “монетарна політика” і “грошово-кредитна політика”.
2. Сучасний монетаризм та грошово-кредитне регулювання економіки.
3. Інституційні засади проведення монетарної політики.
4. Повноваження центрального банку як провідника грошово-кредитної політики.
5. Типи та цілі монетарної політики.

Список рекомендованої літератури

1. Белоусов, Д. Р. Инфляция и денежно-кредитная политика [Текст] / Д. Р. Белоусов, О. Г. Солнцев // Банковское дело. – 2008. – № 5. – С. 17–23.
2. Борщ, Л. М. Грошово-кредитна політика та її вплив на інвестиційний процес [Текст] / Л. М. Борщ // Фінанси України. – 2003. – № 12. – С. 16–24.
3. Гриценко, А. А. Проблеми забезпечення стабільності грошової одиниці України [Текст] / А. А. Гриценко // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 88–98.

4. Дзюблюк, О. Грошово-кредитний механізм регулятивного впливу Національного банку України на динаміку економічного розвитку [Текст] / О. Дзюблюк // Журнал європейської економіки. – 2007. – № 3. – С. 294–312.
5. Дзюблюк, О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках [Текст] / О. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 20–30.
6. Дзюблюк, О. Стратегія монетарної політики Національного банку України та її вплив на економічний розвиток [Текст] / О. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 1. – С. 8–15.
7. Дідківська, Т. В. Внутрішні та зовнішні впливи на незалежність грошово-кредитної політики [Текст] / Т. В. Дідківська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7. – С. 164–173.
8. Ершов, М. В. Об ориентирах денежно-кредитной политики [Текст] / М. В. Ершов, В. Ф. Лохмачев, В. Ю. Татузов, А. С. Танасова // Банковское дело. – 2007. – № 11. – С. 6–11.
9. Заставна, З. М. Становлення Національного банку України як головного суб'єкта грошово-кредитного регулювання [Текст] / З. М. Заставна // Регіональна економіка. – 2006. – 2. – С. 162–166.
10. Зверяков, М. І. Перспективи формування нової якості економічного зростання [Текст] / М. І. Зверяков // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 59–67.
11. Костюк, О. Проблеми монетарної комунікації в контексті перспектив реалізації інфляційного таргетування [Текст] / О. Костюк // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 20–27.
12. Лисенков, Ю. М. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн [Текст] : навчальний посібник / Ю. М. Лисенков, Т. А. Коротка. – К. : Зовнішня торгівля, 2005. – 118 с. – ISBN 966-8517-04-0.
13. Міщенко, В. І. Вплив чинників бюджетно-боргової політики на дію трансмісійного механізму в Україні [Текст] / В. І. Міщенко, Р. С. Лисенко // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 12–24.
14. Міщенко, В. Монетарний трансмісійний механізм в Україні. Стаття 1. Теоретичні засади трансмісійного механізму грошово-кредитної політики [Текст] / В. Міщенко, А. В. Сомик // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 6. – С. 24–27.
15. Некіпелов, О. Ризики грошово-кредитної політики та сучасні фінансові кризи [Текст] / О. Некіпелов // Економіка України. – 2009. – № 2. – С. 24–31.
16. Ніконенко, У. М. Вплив інструментів грошово-кредитної політики на стан грошово-кредитного ринку [Текст] / У. М. Ніконенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 7. – С. 52–57.
17. Овчинникова, О. П. Трансмисионный механизм денежно-кредитной политики: ориентация на результат [Текст] / О. П. Овчинникова, Н. Э. Овчинникова // Финансы и кредит. – 2008. – № 26. – С. 2–9.
18. Пищик, В. Я. Политика ценовой стабильности Банка Японии в современных условиях [Текст] / В. Я. Пищик // Банковские услуги. – 2006. – № 9. – С. 17–31.
19. Руденко, З. М. Основні принципи ефективного грошово-кредитного регулювання економіки держави [Текст] / З. М. Руденко // Регіональна економіка. – 2008. – № 1. – С. 152–160.
20. Сліпченко, Т.О. Структурні та функціональні особливості монетарного механізму в країнах ЄС і перспективи розвитку інтеграційних зв'язків

- з Україною [Текст] / Т. О. Сліпченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 176–184.
21. Сомик, А. В. Правові засади режиму монетарної політики: сучасний стан та перспективи змін [Текст] / А. В. Сомик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. : зб. наукових праць / Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : УАБС НБУ. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – Вип. 22. – С. 82–87.
  22. Улюкаев, А. В. Таргетирование инфляции и обменный курс [Текст] / А. В. Улюкаев, М. В. Куликов // Банковское дело. – 2008. – № 5. – С. 12–17.
  23. Ушаков, В. А. Эволюция денежно-кредитной политики Великобритании [Текст] / В. А. Ушаков // Банковские услуги. – 2007. – № 5. – С. 24–31.
  24. Череп, А. В. Грошово-кредитна політика України в умовах фінансової кризи [Текст] / А. В. Череп, Д. Носенко // Журнал європейської економіки. – 2008. – № 4. – С. 438–446.

Тема 10. ІНСТРУМЕНТИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

Методичні поради

Основою при викладенні даної теми повинні бути механізми регулювання грошового ринку:

- 1) регулювання норми банківських резервів;
- 2) регулювання облікової ставки центрального банку;
- 3) операції на відкритому ринку.

Обов'язкові резерви – це частка (норма у відсотках) банківських депозитів та інших залучених коштів, яка згідно з чинним законодавством або встановленими нормативними актами має зберігатися у формі касової готівки комерційних банків та їхніх депозитів у центральному банку.

Центральні банки багатьох країн здійснюють диференційоване визначення норми резерву за поточними і терміновими вкладками. У США ця норма становить від 3 % до 12 %, у Японії – від 1,5 % до 2 %.

Нормативне значення обов'язкових резервів в першу чергу передбачає забезпечення захисту інтересів вкладників і підтримку ліквідності. Інша функція резервів пов'язана із можливістю комерційних банків здійснювати емісію банківських грошей. За допомогою високої норми резерву емісія звужується і навпаки.

Ефект кредитного мультиплікатора банківських депозитів полягає в автоматичному розширенні емісійного процесу, що здійснюється багаторазовим примноженням сформованих у банківській системі нових резервів. Обсяги коштів, що збільшують грошову масу при перерахуванні з одного банку до іншого, залежать від суми встановлених резервів, які поглинають визначену частину від суми зобов'язань.

Величина грошового мультиплікатора є оберненою величиною до норми обов'язкових резервів. Тобто, чим більша норма обов'язкового резерву, тим менший ефект кредитного мультиплікатора.

Грошова база – один з ключових показників розвитку емісійного процесу, який об'єднує показники резервних грошей в банківській системі країни. Показник використовується при визначенні потенційних можливостей розвитку емісійного процесу і прогнозуванні його динаміки. Грошова база виступає своєрідним заміником золотого резерву як бази паперових грошей:

$$B = Rd + Rt + Rc + CY,$$

де B – грошова база;

Rd – обов'язкові резерви за ресурсами до запитання;

Rt – обов'язкові резерви за терміновими депозитами;

Rc – наднормативні резерви;

CY – наявні кошти в обігу.

Зростання грошової бази може бути наслідком збільшення зобов'язань комерційних банків за кредитами рефінансування центральним банком та іншими зобов'язаннями. Регулювання динаміки грошової маси не може здійснюватися на суто адміністративних засадах, оскільки залежить від чинників, які не контролюються центральним банком.

Ефект кредитного мультиплікатора банківських депозитів полягає в автоматичному розширенні емісійного процесу, що здійснюється багаторазовим примноженням сформованих у банківській системі нових резервів. Обсяги коштів, що збільшують грошову масу, при перерахуванні з одного банку до іншого, залежать від суми встановлених резервів, які поглинають визначену частину від суми зобов'язань.

Величина грошового мультиплікатора є оберненою величиною до норми обов'язкових резервів. Тобто, чим більша норма обов'язкового резерву, тим менший ефект кредитного мультиплікатора.

Поряд з операціями на відкритому ринку та управлінням обов'язковими резервами винятково важливим інструментом монетарної політики є регулювання облікової ставки відсотка, яка формується на базі позичок центрального банку комерційним банкам.

Механізм рефінансування спричиняє додаткову емісію, що впроваджується через кредитування клієнтів банком-боржником. При цьому облікова ставка відіграє опосередковану функцію, тобто визначає вартість отриманих банком грошей, впливає на зацікавленість банку у кредитах рефінансування та потребу його клієнтів у відповідних кредитах.

Відповідно через зміну облікової ставки збільшується або зменшується пропозиція кредитних ресурсів на ринку.

Практикою грошової політики доведено, що зміни облікової ставки здійснюються відповідно до окремих фаз економічного циклу. У періоди економічного росту вона підвищується, у період депресії та спаду, як правило, залишається без змін.

У деяких країнах вдаються до механізму автоматичної корекції облікової ставки щодо вексельного курсу на цінні папери скарбниці. Так, із 1980 р. у Канаді банківська облікова ставка щотижня автоматично змінюється із збереженням перевищення на 0,25 % середньої відсоткової ставки за скарбничими векселями.

У країнах із недостатнім рівнем розвитку ринкових механізмів управління обліковою ставкою здійснюється директивно. При цьому враховується два аспекти. З одного боку, банківський відсоток безпосередньо впливає на розвиток ділової та економічної активності, на попит на інвестиційні ресурси, валютних курс і міграцію капіталу. Інший аспект регулювання норми відсотка пов'язаний з безпосереднім його впливом на масу грошей в обігу. Чим нижчий відсоток, тим більше грошей залишається у населення.

У багатьох країнах перевага надається політиці низьких фіксованих ставок банківського відсотка, що знижує темпи інфляції і сприяє кредитуванню економіки. Але надмірне заниження ставки скорочує заощадження. Рівень облікової ставки повинен бути позитивним відносно інфляції, співвідноситися із середньою нормою прибутку та нормами відсотка країн, з якими підтримуються інтенсивні зовнішньоекономічні зв'язки.

Практичне заняття № 9

Питання

1. Класифікаційна характеристика інструментів грошово-кредитної політики.
2. Інструменти прямого впливу центрального банку на грошовий ринок і економічні процеси.
3. Норма обов'язкового резервування НБУ.
4. Процентна політика НБУ.
5. Депозитний сертифікат НБУ.

Мета: оволодіння навичками розрахунку та аналізу основних монетарних показників та їх аналіз.

Задача 22. На підставі інформації, що наведена у таблиці, розрахувати рівень монетизації економіки.

Як зміниться рівень монетизації, якщо зросте грошовий агрегат M2?

№ пор.	Показник	Одиниця виміру	Сума
1	Переказні депозити в іноземній валюті	% від строкових коштів	65
2	Переказні депозити у національній валюті	млрд. грн.	90
3	Строкові депозити у національній валюті	млрд. грн.	170
4	Кошти поза банками	млрд. грн.	120
5	Цінні папери власного боргу	% від M2	3
6	Вартість ВВП за рік	млрд. грн.	1750
7	Готівка в касах банків	млрд. грн.	90

Задача 23. На підставі інформації, яка наведена в таблиці, розрахувати грошовий мультиплікатор.

Що показує грошовий мультиплікатор?

№ пор.	Показник	Одиниці виміру	Сума
1	Кошти поза банками	млрд. грн.	100
2	Кошти в касах банків	% від M0	10
3	Переказні депозити у національній валюті	% від M0	170
4	Строкові депозити у національній валюті	млрд. грн.	150
5	Цінні папери власного боргу	млрд. грн.	2
6	Резерви банків	млрд. грн.	15
7	Переказні депозити в іноземній валюті	екв. млрд. грн.	100

Задача 24. На підставі інформації, яка наведена в таблиці, визначити показники грошової маси M3 та грошової бази Гб.

Яка існує залежність між грошовим мультиплікатором та грошовою базою?

№ пор.	Показник	Одиниці виміру	Сума
1	Кошти поза банками	млрд. грн.	110
2	Кошти в касах банків	% від M0	12
3	Переказні депозити у національній валюті	% від M0	180
4	Строкові депозити у національній валюті	млрд. грн.	170
5	Цінні папери власного боргу	млрд. грн.	3
6	Резерви банків	млрд. грн.	20
7	Переказні депозити в іноземній валюті	екв. млрд. грн.	120

Задача 25. На підставі інформації, яка наведена в таблиці, розрахувати рівень доларизації економіки.

Що таке дедоларизація економіки?

№ пор.	Показник	Одиниця виміру	Сума
1	Кошти поза банками	млрд. грн.	230
2	Грошова маса M2	млрд. грн.	1449
3	Переказні депозити у національній валюті	% від M0	130
4	Строкові депозити у національній валюті	млрд. грн.	470
5	Цінні папери власного боргу	% від M2	0,03
6	Резерви банків	млрд. грн.	20

Список рекомендованої літератури

1. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету [Текст] : монографія / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ : ОІППО ; Снятин : ПрутПринт, 2008. – 260 с. – ISBN 978-966-8209-94-9.
2. Бисага, Ю. М. Правове регулювання діяльності кредитних інститутів у країнах – членах ЄС: порівняльна характеристика [Текст] / Ю. М. Бисага, М. В. Сідак // Часопис Київського університету права. – 2005. – № 3. – С. 138–143.
3. Борщ, Л. М. Грошово-кредитна політика та її вплив на інвестиційний процес [Текст] / Л. М. Борщ // Фінанси України. – 2003. – № 12. – С. 16–24.
4. Гетманцев, Д. О. Банківське право України [Текст] : навчальний посібник / Д. О. Гетманцев, Н. Г. Шукліна ; Мін-во освіти і науки України, КНУ ім. Тараса Шевченка. – К. : ЦУЛ, 2007. – 344 с. – ISBN 978-966-364-551-3.
5. Гриценко, А. А. Проблеми забезпечення стабільності грошової одиниці України [Текст] / А. А. Гриценко // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 88–98.
6. Д'яконова, І. І. До питання визначення понять “банківське регулювання” та “банківський нагляд” [Текст] / І. І. Д'яконова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8. – С. 183–194.
7. Дзюблюк, О. Грошово-кредитний механізм регулятивного впливу Національного банку України на динаміку економічного розвитку [Текст] / О. Дзюблюк // Журнал європейської економіки. – 2007. – № 3. – С. 294–312.
8. Дзюблюк, О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках [Текст] / О. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 20–30.
9. Дзюблюк, О. Стратегія монетарної політики Національного банку України та її вплив на економічний розвиток [Текст] / О. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 1. – С. 8–5.
10. Дідківська, Т. В. Внутрішні та зовнішні впливи на незалежність грошово-кредитної політики [Текст] / Т. В. Дідківська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7. – С. 164–173.
11. Ершов, М. В. Об ориентирах денежно-кредитной политики [Текст] / М. В. Ершов, В. Ф. Лохмачев, В. Ю. Татузов, А. С. Танасова // Банковское дело. – 2007. – № 11. – С. 6–11.

12. Заставна, З. М. Становлення Національного банку України як головного суб'єкта грошово-кредитного регулювання [Текст] / З. М. Заставна // Регіональна економіка. – 2006. – № 2. – С. 162–166.
13. Костюк, О. Проблеми монетарної комунікації в контексті перспектив реалізації інфляційного таргетування [Текст] / О. Костюк // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 20–27.
14. Овчинникова, О. П. Трансмиссионный механизм денежно-кредитной политики: ориентация на результат [Текст] / О. П. Овчинникова, Н. Э. Овчинникова // Финансы и кредит. – 2008. – № 26. – С. 2–9.
15. Пищик, В. Я. Политика ценовой стабильности Банка Японии в современных условиях [Текст] / В. Я. Пищик // Банковские услуги. – 2006. – № 9. – С. 17–31.
16. Руденко, З. М. Основні принципи ефективного грошово-кредитного регулювання економіки держави [Текст] / З. М. Руденко // Регіональна економіка. – 2008. – № 1. – С. 152–160.
17. Сліпченко, Т. О. Структурні та функціональні особливості монетарного механізму в країнах ЄС і перспективи розвитку інтеграційних зв'язків з Україною [Текст] / Т. О. Сліпченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 176–184.
18. Шаринська, О. Є. Облікова політика як інструмент грошово-кредитного регулювання цінової стабільності [Текст] / О. Є. Шаринська // Вісник Української академії банківської справи. – 2005. – № 1. – С. 13–21.

Тема 11. ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА. ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ І КОНТРОЛЬ

Методичні поради

Національний банк діє як уповноважена державна установа при застосуванні законодавства України про валютне регулювання і валютний контроль.

Валютна політика – це сукупність заходів у сфері міжнародних економічних відносин відповідно до поточних і стратегічних цілей економічної політики.

Валютна політика спрямована на забезпечення стабільності курсу національної грошової одиниці, сприяння залученню іноземних інвестицій в економіку, регулювання зовнішніх платіжних стосунків з іншими країнами, забезпечення збалансування зовнішніх платіжних і накопичення централізованих валютних резервів.

Інструментами валютної політики є:

- 1) валютні інтервенції;
- 2) девальвація та ревальвація валют;
- 3) дисконтна (облікова) політика;
- 4) управління валютними резервами;
- 5) інші інструменти грошово-кредитного регулювання.

Валютна інтервенція – це пряме втручання НБУ у функціонування валютного ринку через купівлю (продаж) іноземної валюти з метою впливу на курс національної грошової одиниці.

Девальвація – це офіційне зниження курсу національної грошової одиниці до іноземних валют або міжнародних розрахункових одиниць.

Ревальвація – це офіційне підвищення курсу національної грошової одиниці до іноземних валют або міжнародних розрахункових одиниць.

Національний банк здійснює дисконтну валютну політику, змінюючи облікову ставку Національного банку для регулювання руху капіталу та збалансування платіжних зобов'язань, а також коригування курсу грошової одиниці України до іноземних валют.

Національний банк здійснює девізну валютну політику на підставі регулювання курсу грошової одиниці України до іноземних валют шляхом купівлі та продажу іноземної валюти на фінансових ринках.

Валютне регулювання – це сукупність нормативних документів, встановлених органами валютного регулювання, спрямованих на регулювання потоків капіталу в країну і з країни, а також валютних операцій, що здійснюються в межах України, з метою підтримання стабільності курсу національної грошової одиниці, достатнього рівня валютних резервів і збалансування міжнародних платежів. Тобто валютне регулювання – це регламентація державою міжнародних розрахунків і порядку проведення валютних операцій через механізми валютних обмежень і валютного контролю.

До компетенції Національного банку у сфері валютного регулювання та контролю належать:

- 1) видання нормативно-правових актів про ведення валютних операцій;
- 2) видача та відкликання ліцензій, здійснення контролю, зокрема шляхом проведення планових і позапланових перевірок діяльності банків, юридичних та фізичних осіб (резидентів та нерезидентів), які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій, в частині дотримання ними валютного законодавства;
- 3) встановлення лімітів відкритої валютної позиції для банків та інших установ, які купують та продають іноземну валюту;
- 4) вжиття заходів щодо відповідальності банків, юридичних та фізичних осіб (резидентів та нерезидентів) за порушення правил валютного регулювання і валютного контролю.

Національний банк визначає структуру валютного ринку України та організовує торгівлю валютними цінностями відповідно до законодавства України про валютне регулювання.

Об'єктом валютного регулювання і контролю в Україні є операції резидентів та нерезидентів, фізичних та юридичних осіб, що пов'язані з переміщенням валюти, зміною її власника, перерахуванням валюти за кордон, отриманням валютних коштів за товари та послуги, а також зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна резидентів, які перебувають за межами України.

Операції з іноземною валютою та цінними паперами в іноземній валюті поділяються на:

- 1) поточні валютні операції;
- 2) операції, пов'язані з рухом капіталу.

У свою чергу поточні валютні операції поділяються на торговельні і неторговельні. Відповідно до законодавства України до поточних торговельних валютних операцій належать:

- 1) розрахунки між юридичними особами-резидентами і нерезидентами під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, включаючи кредитування експортно-імпортних операцій на термін не більше 90 днів;
- 2) розрахунки у межах торговельного обороту, що здійснюються на території України в іноземній валюті за умови наявності індивідуальної ліцензії НБУ чи у грошовій одиниці України за умови, що хоча б однією із сторін є нерезидент;
- 3) операції на міжбанківському валютному ринку України;
- 4) оплата фізичними особами товарів, робіт, послуг з використанням платіжних карток та чеків.

Поточні неторговельні валютні операції не пов'язані з комерційною діяльністю підприємств, організацій, громадян, експортом та імпортом товарів та послуг, а також рухом капіталу. До таких операцій належать:

- 1) операції з обміну іноземної валюти;
- 2) виплата фізичним особам готівкової іноземної валюти;
- 3) переказ коштів у іноземній валюті за межі України неторговельного характеру;
- 4) відкриття та ведення рахунків фізичних осіб в іноземній валюті.

Згідно з чинним законодавством усі міжнародні розрахунки, пов'язані з експортом та імпортом товарів, наданням послуг та іншими комерційними угодами, здійснюються резидентами України лише через уповноважені банки, тобто комерційні банки, що мають ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій.

До валютних операцій, пов'язаних з рухом капіталу, належать:

- 1) прямі інвестиції у вигляді валютних цінностей нерезидентами в Україну або резидентами за кордон, участь в акціонерному капіталі, довгострокове (понад 1 рік) та короткострокове (до 1 року) вкладення капіталу, пов'язане з набуттям контролю над підприємством, придбанням права власності на будівлі, споруди, природні ресурси, інше нерухоме майно;
- 2) портфельні інвестиції нерезидентами в Україну або резидентами за кордон;
- 3) розміщення резидентами валютних цінностей на рахунках та вкладах за межами України;
- 4) одержання резидентами фінансових кредитів від іноземних інвесторів.

Особливе місце у системі валютного регулювання займає платіжний баланс, за допомогою якого реалізується внутрішній зв'язок стану валютного ринку країни зі станом національної економіки. Структура і динаміка платіжного балансу показує конкурентоспроможність національної економіки і дозволяє прогнозувати динаміку курсу національної валюти.

Платіжний баланс – це співвідношення між валютними платежами економічних суб'єктів країни (резидентів) за її економічні межі та валютними надходженнями на їх користь із-за економічних меж країни (від нерезидентів) протягом певного періоду часу (рік, квартал, місяць).

Платіжний баланс складається з:

- 1) балансу поточних операцій;
- 2) балансу операцій з капіталом та фінансових операцій;
- 3) резервних активів.

У свою чергу складовими балансу поточних операцій є:

- 1) торговельний баланс (експорт та імпорт товарів);
- 2) баланс послуг;
- 3) баланс доходів від закордонних інвестицій та платежів за ними;
- 4) баланс поточних трансфертів (односторонніх переказів).

Семінарське заняття № 1

План

1. Повноваження НБУ у сфері валютного регулювання.
2. Характеристика методів валютного регулювання і контролю.
3. Структура золотовалютного резерву та методи управління його розміром.
4. Платіжний баланс: методи його оцінки і прогнозування.
5. Операції з банківськими металами.

Практичне заняття № 10

Модульна контрольна робота за змістовним модулем на тему “Регулюючі функції НБУ”.

Список рекомендованої літератури

1. Береславская, Е. Валютные интервенции в Украине как инструмент денежной политики [Текст] / Е. Береславская // Финансовые риски. – 2005. – № 2. – С. 27–30.
2. Береславська, О. Інтервенції на валютних ринках як інструмент курсової та грошово-кредитної політики [Текст] / О. Береславська // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 10. – С. 36–64.
3. Береславська, О. Курсова політика в умовах припливу іноземного капіталу в Україну [Текст] / О. Береславська // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 2. – С. 16–19.
4. Володин, Ф. Г. Валютная политика ЦБ: структурный анализ и новации [Текст] / Ф. Г. Володин // Банковские услуги. – 2004. – № 5. – С. 2–8.
5. Горшкова, Н. І. Валютно-курсова політика: практичний досвід та рекомендації [Текст] / Н. І. Горшкова // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 1. – С. 62-66.
6. Гриценко, А. Механізм валютної трансмісії: інституційно-поведінковий підхід [Текст] / А. Гриценко, Т. Унковська // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 11. – С. 8–11.
7. Дзюблюк, О. В. Валютна політика [Текст] : підручник / О. В. Дзюблюк. – К. : Знання, 2007. – 422 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – ISBN 966-346-289-2
8. Дзюблюк, О. Проблеми реалізації валютної політики в умовах трансформаційних змін економіки України [Текст] / О. Дзюблюк // Журнал європейської економіки. – 2006. – № 3. – С. 317–327.
9. Домрачев, В. Стосовно оптимізації короткострокової валютної політики в Україні на базі портфельної теорії [Текст] / В. Домрачев, Д. Жабський // Финансовые риски. – 2006. – № 3. – С. 73–78.
10. Журавка, Ф. О. Вплив девізної політики Національного банку України на обмінний курс гривні [Текст] / Ф. О. Журавка // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 5. – С. 154–161.
11. Журавка, Ф. О. Валютно-курсова політика Національного банку України в умовах трансформаційної економіки [Текст] : монографія / Ф. О. Журавка. – Суми : Ділові перспективи : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2007. – 70 с. – ISBN 966-29-65-02-5.
12. Завальна, Ж. В. Валютне право України [Текст] : навчальний посібник / Ж. В. Завальна, М. В. Старинський ; УАБС НБУ. – 2-е вид., перероб. і доп. – Суми : Університетська книга, 2006. – 384 с. – ISBN 966-680-287-2.
13. Калюжний, В. Механізми розвитку та протидії інфляції в Україні [Текст] / В. Калюжний // Економіст. – 2008. – № 6. – С. 16–23.
14. Мілай, А. О. Проблеми валютної політики та курсоутворення в Україні [Текст] / А. О. Мілай // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 4. – С. 59-66.
15. Моисеев, С. Р. Таргетирование реального валютного курса [Текст] / С. Р. Моисеев // Финансы и кредит. – 2008. – № 22. – С. 11–20.

16. Пасічник, О. В. Валютно-курсова політика НБУ: цільові орієнтири та фактична динаміка курсу гривні [Текст] / О. В. Пасічник // Формування ринкових відносин в Україні. – 2003. – № 9. – С. 50–52.
17. Попов, Є. Є. Фактори впливу на валютний курс та його регулювання [Текст] / Є. Є. Попов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 8. – С. 31–35.
18. Скрипник, А. Вплив валютно-курсової політики на інфляційні процеси в Україні [Текст] / А. Скрипник, Г. Варваренко // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 1. – С. 40–48.
19. Чаплыгин, В. Г. Единая валюта стран Центральной Евразии [Текст] / В. Г. Чаплыгин, А. М. Курьянов // Финансы. – 2008. – № 8. – С. 62–66.
20. Чаплыгин, В. Г. О валютно-финансовой интеграции [Текст] / В. Г. Чаплыгин, А. М. Курьянов // Финансы. – 2006. – № 12. – С. 65–67.
21. Щербакова, О. Валютна політика Національного банку України [Текст] / О. Щербакова // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 6. – С. 6–9.
22. Юрчишин, В. В. Валютні кризи [Текст] : монографія / В. В. Юрчишин ; УАДУ при Президентіві України. – К. : УАДУ, 2000. – 204 с. – ISBN 966-7353-99-0.

3. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема. Емісія грошей та регулювання готівкового грошового обігу

1. Скласти прогноз касових оборотів на III кв. та визначити емісійний результат.

На підставі інформації, яка наведена у таблиці і яку НБУ використовує для складання прогнозу касових оборотів на наступний квартал, розрахувати суму видачі готівки на заробітну плату та інші види оплати праці.

тис. грн.

№ пор.	Показник	I квартал	II квартал
1	Фонд оплати праці	19 980	21 756
2	Безготівкові утримання із заробітної плати, всього	3 622,5	8 695
	2.1. Прибутковий податок з громадян	2 820	1 348
	2.2. До Пенсійного фонду України	397,5	297
	2.3. До Фонду зайнятості	100,5	195,8
	2.4. Профспілкові внески	199,5	136,8
	2.5. Інші утримання і виплати з виручки	90	100
3	Перерахування заробітної плати на рахунки закладами в банки	3 318	4 368
4	Сума, що виплачується у кварталі, на який розраховується прогноз, за строками, що припадають на наступний квартал	57	95

На підставі інформації, яка наведена у таблиці і яку НБУ використовує для складання прогнозу касових оборотів на наступний квартал, розрахувати надходження торговельної виручки в банки готівкою.

тис. грн.

№ пор.	Показник	I квартал	II квартал
1	Роздрібний товарооборот	26 325	27 867
2	Продаж товарів за безготівковими розрахунками	6 840	5 348
3	Вартість товарів, що продані в кредит населенню	75	97
4	Виручка, що використовується торговельними підприємствами на закупівлю сільгосппродукції	90	105
5	Виручка, що використовується торговельними підприємствами на виплати, пов'язані з оплатою праці	16,5	24,5
6	Виручка, що використовується торговельними підприємствами на інші витрати	180	195
7	Надходження виручки на пошту готівкою	22,5	24,6

На підставі інформації, яка наведена у таблиці і яку НБУ використовує для складання прогнозу касових оборотів на наступний квартал, розрахувати надходження торговельної виручки в банки готівкою.

тис. грн.

№ пор.	Показник	I квартал	II квартал
1	За Пенсійним фондом України		
	1.1. Трудові та соціальні пенсії	7 125	8 956
	1.2. Пенсії і допомога військовослужбовцям та їх родинам	189	235
	1.3. Інші пенсії та допомоги	297	345
2	За Фондом соціального страхування України		
	2.1. Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю	354	297
	2.2. Допомога у зв'язку з народженням дитини	15	18
	2.3. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами	54	57
	2.4. Допомога на поховання	4,5	8,9
	2.5. Інша допомога	84	98
	2.6. Податки з допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю	72	68
	2.7. Поштовий тариф за переказ пенсій і допомоги через підприємства поштового зв'язку	247,5	346,7
3	Виплати пенсій, допомоги і страхових відшкодувань		
	3.1. Підприємствами поштового зв'язку	6 150	8 945
	3.2. За безготівковими перерахуваннями на поточні (вкладні) рахунки фізичних осіб	946,5	346,9

На підставі даних отриманих при розв'язанні попередніх задач, а також інформації, що наведена у таблиці, скласти прогнозний розрахунок касових оборотів на наступний квартал.

тис. грн.

№ пор.	Показник	I квартал	II квартал
1	Надходження виручки від усіх видів платних послуг	6 900	7 893
2	Надходження на рахунки за вкладками фізичних осіб	3 150	2 956
3	Надходження від підприємств поштового зв'язку	915	1 005
4	Надходження від продажу іноземної валюти	1 050	967
5	Інші надходження	6 300	7 893
6	Видачі на закупівлю сільськогосподарської продукції	1 920	2 367
7	Видачі на купівлю товарів, оплату послуг і за виконані роботи	3 525	4 580
8	Видачі з рахунків за вкладками громадян	10 725	9 567
9	Видачі грошей за придбану іноземну валюту	1 845	2 378
10	Видачі підкріплень поштовим підприємствам зв'язку	6 150	7 834
11	Видачі на інші цілі	4 725	5 689

ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

Розрахункові дані прогнозу касових оборотів занести у такі таблиці.

Таблиця 1

**Прогнозний розрахунок касових оборотів
з надходження торговельної виручки на ____ квартал 20_ р.**

тис. грн.

№ пор	Показник	Фактичне виконання за відповідний квартал попереднього періоду	Прогноз на квартал 20_ р.
1	Роздрібний товарооборот		
2	Надходження торговельної виручки неторговельних (символ 03)		
3	Роздрібний товарооборот, усього (1 + 2)		
4	Надходження готівки за передплату періодичних видань		
5	Виручка, що не інкасується, усього		
	У тому числі:		
	5.1. Продаж товарів за безготівковим розрахунком		
	5.2. Вартість товарів, що продані в кредит населенню, за винятком сум, сплачених готівкою		
	5.3. Реалізація газет і журналів у рахунок передплати		
	5.4. Виручка, що використана торговельними підприємствами		
	5.4.1. На заробітну плату		
	5.4.2. На закупівлю сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки		
	5.4.3. На інші витрати		
6	Здавання виручки всіма способами (3 + 4 – 5)		
7	Процент інкасації (6 : 3)		
8	Перехідна виручка		
	8.1. З минулого періоду (+)		
	8.2. На наступний період (-)		
9	Надходження виручки (6 + 8.1 – 8.2)		
	У тому числі:		
	9.1. На пошту готівкою		
	9.2. У банк готівкою		
	9.3. У банк розрахунковими чеками і за безготівковими перерахуваннями від населення в оплату за товари		

**Прогнозний розрахунок касових оборотів з видачі готівки
на виплати, пов'язані з оплатою праці на ____ квартал 20_ р.**

№ пор.	Показник	Фактичне виконання за відповідний квартал попереднього періоду	Прогноз на квартал 20_ р.
1	Фонд оплати праці – всього		
	Відрахування		
2	Безготівкові утримання і заробітної плати, усього		
	2.1. Прибутковий податок з громадян		
	2.2. До Пенсійного фонду України		
	2.3. За товари, придбані в кредит		
	2.4. Квартирна плата і плата за комунальні послуги		
	2.5. Профспілкові внески		
	2.6. Інші утримання і виплати з виручки		
3	Перерахування заробітної плати на рахунки закладами в банках		
4	Усього за мінусом (2 + 3)		
5	Повернені до банку суми депонованої заробітної плати		
6	Суми змін простроченої заробітної плати (+, -)		
7	Видача готівки на заробітну плату [1 – 4 + 5 + (-) 6]		
8	Видача готівки на заробітну плату за вихідні дні за строками, що припадають на інші квартали		
9	Сума, яка виплачується у кварталі, що прогнозується (звітному), за строками, що припадають на наступний квартал (+)		
10	Сума, що виплачується у попередньому кварталі за строками, що припадають на квартал, на який розраховується прогноз (звітний) (-)		
11	Усього готівки на виплати, пов'язані з оплатою праці (7 + 8 + 9 – 10)		

Таблиця 3

**Прогнозний розрахунок касових оборотів з видачі готівки
на виплату пенсій, допомоги і страхових відшкодувань
за _____ квартал 20_ р.**

тис. грн.

№ пор.	Показник	Фактичне виконання за відповідний квартал попереднього періоду	Прогноз на квартал 20_ р.
1	За Пенсійним фондом України		
	1.1. Трудові та соціальні пенсії		
	1.2. Пенсії та допомога військово-службовцям і їх родинам		
	1.3. Допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трьох років		
	1.4. Інші пенсії та допомога		
	Усього		
2	За Фондом соціального страхування України:		
	2.1. Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю		
	2.2. Допомога при народженні дитини		
	2.3. Допомога по вагітності та пологах		
	2.4. Допомога на поховання		
	2.5. Інша допомога		
	Усього		
3	Страхові відшкодування, що сплачуються населенню		
4	Усього пенсій, допомоги і страхових відшкодувань (1 + 2 + 3)		
Не враховується при розрахунку			
5	Податки з допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю		
6	Поштовий тариф за переказ пенсій і допомоги через підприємств поштового зв'язку		
7	Виплати пенсій, допомоги і страхових відшкодувань (4 – 5 – 6)		
	7.1. Із кас банку		
	7.2. Підприємствами поштового зв'язку		
	7.3. За безготівковими перерахуваннями на поточні (вкладні) рахунки фізичних осіб		

Таблиця 4

Прогнозний розрахунок касових оборотів за операціями підприємств поштового зв'язку за ____ квартал 20_ р.

тис. грн.

Показник	Фактичне виконання за відповідний квартал попереднього періоду	Прогноз на квартал 20_ р.
НАДХОДЖЕННЯ		
1. Реалізація послуг зв'язку населенню		
2. Надходження торговельної виручки, у тому числі надходження готівки в рахунок передплати періодичних видань		
3. Інші надходження		
4. Надходження, усього, крім підкріплень, що одержані в банку		
ВИДАЧА		
5. Виплати пенсій і допомоги		
6. Інша видача		
7. Видача, усього, крім готівки, що здається в банк		
8. Здавання надлишку готівки у банк (4 – 7)		
9. Одержання готівкових підкріплень із банку (7 – 4)		

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ № 2, 3

Тема. Рефінансування банків

1. Акціонерний банк “Авант” бажає придбати декілька депозитних сертифікатів. Національний банк України оголошує аукціон з розміщення депозитних сертифікатів. Заповнити повідомлення про проведення аукціону, а також заявку на участь.

Вихідні умови. Термін розміщення депозитних сертифікатів – 14 днів, обсяг розміщення – 25000 шт. на суму 245000 грн., процентна ставка розміщення – 11 %.

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

Національний банк України
Департамент монетарної політики

Операційному та територіальним
управлінням Національного
банку України

Центральній розрахунковій палаті
Національного банку України
Банкам України

№ ___ від _____ 20_ р.

Повідомлення
про проведення _____-го аукціону з розміщення депозитних
сертифікатів Національного банку України

Національний банк України оголошує проведення _____-го аукціону з розміщення депозитних сертифікатів Національного банку України.

Для розміщення пропонуються депозитні сертифікати номінальною вартістю 1000000,00 грн. кожний на загальну суму _____ грн. (1).

Процентна ставка залучення коштів не вище _____ % річних (2).

Процентна ставка повинна пропонуватися банком в одиницях до другого десяткового знака.

Строк погашення депозитних сертифікатів _____ 20_ р.

Заявки потрібно подавати засобами програмно-технологічного забезпечення “Депозитний сертифікат”.

Час і місце проведення аукціону: ___ год. ___ _____ 20_ р. у Департаменті монетарної політики Національного банку України.

Заявки на аукціон, що надійшли після ___ год., не приймаються.

Повідомлення про результати аукціону та суми коштів, які потрібно перерахувати за придбані депозитні сертифікати, надсилаються банкам до _____ год. _____ 20_ р.

Кошти, які направляються на придбання депозитних сертифікатів, мають бути перераховані на транзитний рахунок в Операційному управлінні Національного банку України, який повідомляється банку після укладення генерального договору про участь в аукціоні з розміщення депозитних сертифікатів, до ___ год. _____ 20_ р.

Заступник Голови

_____
(підпис)

Примітки.

1. Заповнюється в разі обмеження загальної суми, що пропонується Національним банком України для залучення коштів.

2. Заповнюється в разі оголошення Національним банком України процентної ставки, в іншому випадку банки пропонують процентну ставку самостійно.

Заявка №
на участь в аукціоні з розміщення депозитних
сертифікатів Національного банку України

від _____ 20__ р.

(назва банку)

Місцезнаходження: _____.

Для участі в аукціоні пропонуємо:

№ аукціону	Кількість депозитних сертифікатів, шт.	Сума депозиту, тис. грн.	Плата за депозит		Строк, днів	№ заявки	Дата погашення
			% річних	Сума, грн.			
1	2	3	4	5	6	7	8

Керівник банку _____
(підпис)

2. Для забезпечення своєї ліквідності банк “Арго” бажає отримати кредит “овернайт” через постійно діючу лінію рефінансування НБУ під забезпечення державних цінних паперів. Заповнити заявку на отримання такого виду кредиту.

Вихідні дані: процентна ставка “овернайт” – 13,4 %.

Заявка № _____
на одержання кредиту “овернайт” через постійно діючу
лінію рефінансування Національного банку України
під забезпечення державних цінних паперів

(назва банку-позичальника)

Кореспондентський рахунок _____.

Місцезнаходження _____.

Просимо надати _____ 20__ р. кредит “овернайт” на суму _____ тис. грн. за ставкою _____ % річних.

(цифрами та словами)

Базова кількість днів для нарахування процентів – 365.

Вимоги, що визначені Положенням про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій, виконуються.

Банківська ліцензія № _____ від _____.

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

За станом на останню звітну дату:

- фактично створені резерви для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями _____ % до встановлених вимог;
- кількість випадків одержання кредитів “овернайт” від Національного банку України, підряд _____ разів.

Дотримання банком економічних нормативів:

Показник	Норматив	Фактично	Дотримано +), не дотримано (-)
Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1)			
Норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3)			
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)			

Під забезпечення кредиту пропонуємо такі державні цінні папери:

Код цінних паперів	Кількість цінних паперів	Номинальна вартість, грн.	Балансова вартість, грн.	Дата погашення

Під забезпечення кредиту пропонуємо _____

(назва банку-гаранта або банку, який авалував вексель)

кошти в обсязі _____ тис. грн.

(цифрами та словами)

Генеральний кредитний договір про користування постійно діючою лінією рефінансування Національного банку України укладений нами з _____

(назва територіального управління Національного банку України)

_____ 200_ р.

У разі неповернення кредиту “овернайт” відповідно до вимог Положення про регулювання Національним банком ліквідності банків України дозволяємо застосувати переважне і безумовне право задовольнити вимоги згідно зі ст. 73 Закону України “Про Національний банк України”.

Ця заявка є невід’ємною частиною генерального кредитного договору від _____ 200_ р. № _____.

Кошти кредиту перерахувати на рахунок банку № _____, код банку _____, код ЄДРПОУ _____.

Керівник банку _____
(ініціали, прізвище)

3. Національний банк України оголошує про проведення процентного тендера. Які особливості проведення процентного тендера?

Банк "Авант" бажає отримати кредит від НБУ. Заповнити заявку на участь у процентному тендері.

**Заявка № _____
на участь у процентному тендері на одержання кредиту
від Національного банку України**

_____
(назва банку-позичальника)

Кореспондентський рахунок _____

Місцезнаходження _____

Просимо надати кредит на суму _____ тис. грн.

(цифрами та словами)

на строк з _____ до _____ за плату _____ процентів річних на умовах, що викладені в повідомленні Національного банку України від _____ 20_ р. № _____

Під забезпечення кредиту пропонуємо такі державні цінні папери:

Код цінних паперів	Кількість цінних паперів	Номінальна вартість, грн.	Балансова вартість, грн.	Дата погашення

Під забезпечення кредиту пропонуємо такі державні цінні папери, які перебувають у довірчій власності:

Код цінних паперів	Кількість цінних паперів	Номінальна вартість, грн.	Вартість оприбуткування на позабалансових рахунках, грн.	Дата погашення	Примітки

Під забезпечення кредиту пропонуємо такі враховані векселі:

Векселедавець	Платник	Номінальна вартість векселя, грн.	Дата складання	Місце складання	Строк платежу	Місце платежу	Балансова вартість урахованого векселя

Під забезпечення кредиту пропонуємо такі подвійні складські свідоцтва:

Найменування та місцезнаходження сертифікованого товарного складу	Серія та номер складського свідоцтва	Вага прийнятого на зберігання зерна	Сума та строк наданого банком кредиту	Термін зберігання	Процентна ставка за наданим кредитом

Під забезпечення кредиту пропонуємо такі іпотечні сертифікати із фіксованою дохідністю _____.
(перелік та характеристика)

Під забезпечення кредиту пропонуємо такі облігації суб'єктів господарської діяльності, облігації місцевих позик:

Вид цінних паперів	Код цінних паперів	Кількість цінних паперів	Балансова вартість, грн.	Дата погашення	Примітки

Під забезпечення кредиту пропонуємо _____

(назва банку-гаранта або банку, який авалував вексель)

в обсязі _____ тис. грн.

(цифрами та словами)

Під забезпечення кредиту пропонуємо майнові права за кредитним договором від _____ № _____ на суму _____ тис. грн. за плату _____ процентів річних між нами та _____

(назва суб'єкта господарювання)

виконання якого забезпечене заставою _____

(вид застави, її основні характеристики, документи, які характеризують заставу)

згідно з договором застави від _____ № _____.

У разі задоволення нашої заявки кредитний договір і договір застави (гарантії) на одержання кредиту будуть укладені нами в середу ____ _____ 20_ р. з _____

(назва територіального управління Національного банку України)

Кошти кредиту перерахувати на рахунок банку № _____, код банку _____, код ЄДРПОУ _____.

Керівник банку _____

(ініціали, прізвище)

4. Комерційний банк "Арго" бажає отримати кредит шляхом операції репо. Заповнити заявку КБ на участь у тендері за операціями репо.

**Заявка № _____
на участь у тендері за операцією репо**

(назва банку-позичальника)

Кореспондентський рахунок _____

Місцезнаходження: _____

Ціна купівлі (продажу) державних цінних паперів _____ тис. грн. (цифрами та словами)

Ціна зворотної купівлі (продажу) державних цінних паперів _____ тис. грн. (цифрами та словами)

Строк проведення операції репо з _____ до _____
Процентний дохід за операцією становить _____ грн.
Для купівлі (продажу) пропонуємо такі державні цінні папери:

Код цінних паперів	Кількість цінних паперів	Номінальна вартість, грн.	Балансова вартість, грн.	Дата погашення

У разі задоволення нашої заявки договір _____ прямого репо буде укладено нами _____ 20__ р. з _____

(назва територіального управління Національного банку України)

Кошти перерахувати на рахунок банку № _____, код банку _____, код ЄДРПОУ _____.

Керівник банку _____
(ініціали, прізвище)

5. Комерційний банк виграв у тендері на отримання кредиту шляхом операції репо. Заповнити договір репо з державними цінними паперами між комерційним банком та НБУ.

**Договір прямого репо №
з державними цінними паперами**

м. _____ 20__ р.

Національний банк України в особі _____

(посада, прізвище, ім'я, по батькові)

який діє на підставі _____, (далі – Покупець), та _____

(назва банку)

в особі _____

(посада, прізвище, ім'я, по батькові)

який діє на підставі _____, (далі – Продавець) (далі – Сторони), з метою здійснення рефінансування банку шляхом операції прямого репо відповідно до Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від _____ 20__ № _____, уклали цей договір про таке:

1. Предмет договору

1.1. Продавець продає _____ 20__ р., а Покупець купує державні цінні папери в кількості _____ шт. на загальну суму _____ грн. згідно з додатком, що

(цифрами та словами)

є невід'ємною частиною цього договору.

ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

1.2. Продавець купує _____ 20_ р., а Покупець продає державні цінні папери в кількості _____ шт. на загальну суму _____ (цифрами та словами)

грн., які зазначені в додатку, що є невід'ємною частиною цього договору.

Процентний дохід (витрати) за цією операцією становить _____ грн.
(цифрами та словами)

2. Зобов'язання Сторін

2.1. Покупець зобов'язується:

2.1.1. Перерахувати на рахунок Продавця № _____, код банку _____, код ЄДРПОУ _____, кошти в сумі _____ грн.
(цифрами та словами)

не пізніше дня підписання цього договору та подати до депозитарію державних цінних паперів Національного банку України відомість сквитованих розпоряджень.

2.1.2. Здійснити зворотний продаж Продавцю _____ 20_ р. державних цінних паперів у кількості _____ шт., які зазначені в додатку, на загальну суму _____ грн. і направити до депозитарію
(цифрами та словами)

державних цінних паперів Національного банку України розпорядження на одержання державних цінних паперів.

2.1.3. Заблокувати в депозитарії державних цінних паперів Національного банку України зазначені в додатку державні цінні папери на користь Продавця на період дії цього договору.

2.2. Продавець зобов'язується:

2.2.1. Продати _____ 20_ р. державні цінні папери в кількості _____ шт. на загальну суму _____ грн.
(цифрами та словами)

і надіслати до депозитарію державних цінних паперів Національного банку України розпорядження на переказ зазначених у додатку державних цінних паперів відповідно до договору.

2.2.2. Здійснити зворотну купівлю у Покупця _____ 20_ р. державних цінних паперів у кількості _____ шт. на загальну суму _____ грн.
(цифрами та словами)

2.2.3. Перерахувати _____ 20_ р. не пізніше 14-ї год. на рахунок Покупця № _____, код банку _____, кошти в сумі _____ грн. та надіслати до депозитарію державних цінних
(цифрами та словами)

паперів Національного банку України розпорядження на переказ державних цінних паперів, що були заблоковані відповідно до умов цього договору в сумі та кількості згідно з додатком.

3. Відповідальність Сторін

3.1. У разі несвоєчасного виконання умов згідно з підпунктом 2.1.1 цього договору Покупець сплачує пеню в розмірі 0,5 процента від загальної суми придбаних державних цінних паперів за кожний день прострочення.

3.2. У разі несвоєчасного виконання Продавцем зобов'язання щодо зворотної купівлі державних цінних паперів Покупець застосовує переважне і безумовне право задовольнити свої вимоги шляхом списання у безспірному порядку заборгованості з кореспондентського рахунку Продавця в повному обсязі відповідно до ст. 73 Закону України "Про Національний банк України".

3.3. У разі несвоєчасного виконання умов згідно з підпунктом 2.2.2 цього договору Продавець сплачує пеню в розмірі 0,5 процента від загальної суми заборгованості за кожний день прострочення.

3.4. У разі невиконання вимог підпункту 2.2.2 цього договору та неможливості списання в безспірному порядку суми заборгованості з кореспондентського рахунку Продавця протягом 10 днів згідно із ст. 73 Закону України "Про Національний банк України" Покупець самостійно без звернення до суду має право реалізувати не викуплені Продавцем державні цінні папери та задовольнити свої вимоги в сумі заборгованості Продавця і нарахованої пені.

3.5. У разі недостатності коштів від реалізації державних цінних паперів спочатку відшкодувати заборгованість Продавця, потім – проценти і пеню.

4. Інші умови

4.1. Договір набирає чинності з дня його підписання і діє до повного виконання Сторонами своїх зобов'язань.

4.2. Спори, що виникають протягом дії договору, вирішуються шляхом переговорів, а в разі недосягнення згоди – у встановленому законодавством України порядку.

4.3. Договір може бути зміненений за письмовою згодою Сторін шляхом укладення додаткової угоди, що є невід'ємною частиною цього договору.

5. Місцезнаходження та банківські реквізити Сторін.

Продавець

Покупець

6. З метою регулювання ліквідності банків та дотримання відповідних обсягів грошової маси в обігу Національний банк України і комерційний банк “Арго” уклали договір про операцію зворотного репо. Заповнити договір зворотного репо з державними цінними паперами.

**Договір зворотного репо №
з державними цінними паперами**

м. _____ 20__ р.

Національний банк України в особі _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

який діє на підставі _____, (далі – Продавець), та
_____ в особі _____

(назва банку) (прізвище, ім'я, по батькові)

який діє на підставі _____, (далі – Покупець) (далі – Сторони), з метою регулювання ліквідності банків та дотримання відповідних обсягів грошової маси в обігу відповідно до Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від _____ 20__ р. _____, уклали цей договір про таке:

1. Предмет договору

1.1. Продавець продає _____ 20__ р., а Покупець купує державні цінні папери в кількості _____ шт. на загальну суму _____ грн. за переліком, що зазначений у додатку, який є
(цифрами та словами)
невід'ємною частиною цього договору.

1.2. Продавець купує _____ 20__ р., а Покупець продає державні цінні папери в кількості _____ шт. на загальну суму _____ грн. за переліком, що зазначений у додатку, який є
(цифрами та словами)
невід'ємною частиною цього договору.

Процентні витрати (процентний дохід) за цією операцією становлять

_____ грн.
(цифрами та словами)

2. Зобов'язання та права Сторін

2.1. Продавець зобов'язується:

2.1.1. Продати _____ 20__ р. державні цінні папери в кількості _____ шт. на загальну суму _____ грн.
(цифрами та словами)

і подати до депозитарію державних цінних паперів Національного банку України відомість сквитованих розпоряджень для блокування державних цінних паперів, зазначених у додатку.

2.1.2. Здійснити зворотну купівлю в Покупця _____ 20__ р. державних цінних паперів у кількості _____ шт. на загальну суму _____ грн. відповідно до переліку, що зазначений (цифрами та словами) у додатку до цього договору.

2.1.3. Перерахувати _____ 20__ р. не пізніше 14-ї год. на рахунок Покупця № _____, код банку _____, код ЄДРПОУ _____, кошти в сумі _____ грн. і подати до депозитарію державних цінних паперів (цифрами та словами) Національного банку України розпорядження на переказ державних цінних паперів відповідно до переліку, що зазначений у додатку до цього договору.

2.2. Покупець зобов'язується:

2.2.1. Перерахувати на рахунок Продавця № _____, код банку _____, код ЄДРПОУ _____, кошти в сумі _____ грн. (цифрами та словами) на день підписання цього договору.

2.2.2. Здійснити _____ 20__ р. зворотний продаж Продавцю державних цінних паперів у кількості _____ шт., що зазначені в додатку до цього договору, і надіслати після отримання від Продавця коштів у сумі _____ грн. розпорядження на одержання (цифрами та словами) відповідних державних цінних паперів.

3. Відповідальність Сторін

3.1. У разі несвоєчасного виконання умов підпункту 2.2.1 цього договору Покупець сплачує пеню в розмірі 0,5 процента від загальної суми придбаних державних цінних паперів за кожен день прострочення.

3.2. У разі несвоєчасного виконання умов підпункту 2.1.3 цього договору Продавець сплачує пеню в розмірі 0,5 процента від загальної суми заборгованості за кожен день прострочення.

4. Інші умови

4.1. Договір набирає чинності з дня його підписання і діє до повного виконання Сторонами своїх зобов'язань.

4.2. Спори, що виникають протягом дії договору, вирішуються шляхом переговорів, а в разі недосягнення згоди – у встановленому законодавством України порядку.

4.3. Договір може бути змінений за письмовою згодою Сторін шляхом укладення додаткової угоди, що є невід'ємною частиною цього договору.

5. Місцезнаходження та банківські реквізити Сторін

Продавець

Покупець

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема. Регулювання діяльності банків

У Національний банк надійшов пакет документів для реєстрації створюваного засновниками юридичними особами акціонерного комерційного банку “Антей”. Пакет документів включає:

- заяву про державну реєстрацію;
- статут банку;
- нотаріально засвідчений установчий договір банку;
- виписку з протоколу установчих зборів про затвердження статуту;
- виписку з тимчасового рахунку, яка підтверджує формування статуту в повному обсязі;
- копії установчих документів і свідоцтв про державну реєстрацію засновників – юридичних осіб;
- відомості про засновників – фізичних осіб;
- документ, який підтверджує право на розміщення банку за місцем його знаходження, вказане в засновницьких документах;
- анкети кандидатів на посаду керівника, головного бухгалтера банку;
- документи, які підтверджують внески до статутного фонду по кожному інвестору;
- бізнес-план;
- платіжний документ, який підтверджує сплату реєстраційного збору за державну реєстрацію банку;
- зразок печатки у двох екземплярах.

Необхідно:

- 1) визначити достатність поданих на реєстрацію документів;
- 2) охарактеризувати критерії і вимоги при оцінці одержаних документів в Національному банку.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ № 5, 6

Тема. Центральний банк як банкір і фінансовий агент уряду

Вихідні дані. Обсяг облігації для розміщення – 250 тис. шт. Форма розміщення – аукціонне розміщення ОВДП. Номінальна вартість облігації – 150 грн. Передбачається розміщення купонних облігацій. Обмеження на розміщення неконкурентних заявок – 100000 тис. грн. Процентний дохід за попереднім аукціоном – 9,35 %.

**Повідомлення
про розміщення облігацій внутрішніх державних позик**

На підставі постанови Кабінету Міністрів України від _____ р. № _____ Міністерство фінансів України оголошує про проведення _____ розміщення _____ державних облігацій (далі – облігації), яке відбудеться _____ р., за такими показниками за номінальною вартістю облігацій _____ грн. кожна.

Для розміщення пропонується:

- 1) _____ шт. облігацій, у тому числі за неконкурентними заявками _____ шт. облігацій; термін обігу облігацій _____ днів; термін повного погашення облігацій _____ р.;
- 2) умовами розміщення облігацій передбачається _____;
- 3) терміни сплати відсотків _____;
- 4) розміщення облігацій здійснюється у формі _____ шляхом _____;
- 5) міжнародний ідентифікаційний код цінного папера _____;
- 6) кількість облігацій у заявці має бути кратною _____, рівень дохідності конкурентних заявок має бути кратним 0,01 відсотка;
- 7) заявки на придбання облігацій подаються в _____ етапи. Заявки задовольняються за правилами, визначеними Положенням про порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням облігацій внутрішніх державних позик, затвердженим постановою Правління Національного банку України від _____ р. № _____. Заявки приймаються до _____ год. _____ р. Цінові умови продажу облігацій, виходячи з рівня дохідності, розраховуються в порядку, визначеному _____, що затвержені _____. Інформація про результати розміщення облігацій надається учасникам розміщення облігацій до _____ год. _____ р.;
- 8) кошти, що направляються на придбання облігацій, мають бути перераховані до _____ год. _____ р.

Національний банк України має право не допустити до участі в розміщенні облігацій заявки учасників у разі порушення ними вимог законодавства України.

Подаючи заявку на участь у розміщенні облігацій, учасник погоджується з механізмом та умовами їх розміщення, а в разі порушення ним цих умов із застосуванням Міністерством фінансів України таких заходів впливу:

- усунення від участі в подальших операціях з розміщення облігацій;
- стягнення пені від простроченої заборгованості за кожний день прострочення в розмірі подвійної облікової ставки Національного банку України, що діяла в період її нарахування;

- 1) може не зазначатися;
- 2) у разі розміщення довгострокових облігацій з достроковим погашенням повідомлення містить такий додатковий текст: “Облігації можуть бути достроково пред'явлені до погашення власниками та безумовно погашені емітентом після здійснення п'яти купонних платежів за ними. Дострокове погашення проводиться на дату здійснення купонного платежу за облігаціями в порядку, визначеному Міністерством фінансів України”.

У разі розміщення довгострокових облігацій зі змінною ставкою доходу повідомлення містить такий додатковий текст: “Розмір ставки річного відсоткового доходу за купонний період з _____ р. до _____ р., що буде сплачуватися _____ р., становить _____ відсотків річних. Розмір ставки річного відсоткового доходу на кожний наступний купонний період визначається та оприлюднюється Міністерством

фінансів не пізніше ніж за десять днів до його початку. На аукціон подаються виключно неконкурентні заявки”.

У разі розміщення довгострокових амортизаційних облігацій повідомлення містить такий додатковий текст: “Погашення номінальної вартості кожної облігації здійснюється окремими частинами після вісімнадцяти місяців її обігу, а саме за датами: _____ у розмірі _____ грн.”;

- 3) для дисконтних облігацій не зазначається;
- 4) у разі розміщення облігацій у формі їх продажу за фіксованим рівнем дохідності зазначається числове значення цього рівня дохідності.
- 5) зазначається в разі дорозміщення облігацій;
- 6) може не встановлюватися;
- 7) у разі розміщення облігацій в один етап повідомлення містить такий додатковий текст: “Заявки, що подані, є остаточними і коригуванню не підлягають”.

У разі розміщення облігацій у два етапи повідомлення містить такий додатковий текст: “На першому етапі учасники розміщення облігацій можуть подавати конкурентні та неконкурентні заявки, а на другому їм дозволяється:

- скоригувати конкурентні заявки на підставі інформації про граничний попередній рівень дохідності придбання облігацій;
- подавати нові конкурентні заявки, якщо такі заявки не подавалися на першому етапі;
- збільшити кількість придбання облігацій за неконкурентними заявками.

У конкурентних заявках, що коригуються, не допускається:

- зменшення кількості придбання облігацій;
- збільшення рівня дохідності облігацій.

У разі неподання учасником розміщення облігацій скоригованої конкурентної заявки та заявка, що була подана на першому етапі, набуває статусу остаточної.

У разі подання учасником розміщення облігацій на першому етапі конкурентних заявок на другому етапі розміщення облігацій інші конкурентні заявки від нього, крім скоригованих, не приймаються.

Неконкурентні заявки коригуванню не підлягають і можуть подаватися на будь-якому етапі розміщення облігацій. Загальний обсяг облігацій за неконкурентними заявками, замовлений окремим учасником розміщення облігацій, визначається як сумарна кількість облігацій за цими заявками”;

- 8) у разі розміщення облігацій у два етапи в повідомленні додатково зазначаються:
  - час надання повідомлення про встановлення попередніх умов розміщення облігацій;
  - час, до якого мають бути отримані від учасників розміщення облігацій скориговані конкурентні та додаткові неконкурентні заявки.

Повідомлення може мати й інші реквізити, які за рішенням Міністерства фінансів України мають важливе значення для розміщення облігацій.

Від Міністерства фінансів України

Підпис

_____ код МДО|

(назва учасника розміщення облігацій)

№ _____ від _____

**Заявка
на придбання облігацій внутрішніх державних позик**

Дата розміщення облігацій _____ р.

Номер розміщення облігацій _____.

_____ (назва облігації, міжнародний ідентифікаційний код цінного папера (1))

Умови придбання облігацій:

Номер заявки	Тип заявки (конкурентна, неконкурентна)	Рівень дохідності, %	Кількість облігацій, що купується, шт.	Належність цінного папера відповідальному типу власника (2)	Індивідуальний ідентифікаційний код учасника розміщення облігацій (2)

Погоджуємося з умовами розміщення облігацій, а в разі порушення нами цих умов – із застосуванням заходів впливу.

Керівник банку

Головний бухгалтер

Примітки

1. Зазначається в разі дорозміщення облігацій.
2. Належність цінного папера відповідному типу власника та код учасників розміщення облігацій визначаються відповідно до законодавства України.

Електронна пошта

Національний банк України _____

(назва учасника розміщення облігацій)

Департамент монетарної політики Національного банку України

№ _____ від _____

Інформація про результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик, що відбулося _____ р.

Номер розміщення	Номер заявки	Тип заявки (конкурентна, неконкурентна)	Умови придбання облігацій: дохідність, %; ціна, грн.	Належність цінного папера відповідальному власнику	Кількість облігацій, що замовлена, шт., кількість облігацій, що придбана, шт., сума сплат за придбані облігації, грн.

Примітка.

Повідомляємо умови задоволення заявок учасників розміщення облігацій, що визначені Міністерством фінансів України, на _____-му розміщенні облігацій:

- граничний рівень дохідності облігацій _____, відсотків річних,
- середньозважений рівень дохідності облігацій _____, відсотків річних,
- обмеження на загальний обсяг розміщення облігацій становить _____ шт., у т.ч. за неконкурентними заявками _____ шт.

Від Національного банку України

Підпис

Електронна пошта

Національний банк
України

Міністерству фінансів
України

Департамент монетарної
політики НБУ

№ _____ від _____

Інформація про результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик, що відбулося _____ р.

Номер розміщення облігацій	Усього
Міжнародний ідентифікаційний код цінного папера	
Обмеження на обсяг розміщення облігацій, шт.,	
у т.ч. за неконкурентними заявками, шт.	
Дата розміщення облігацій	
Дата оплати за придбані облігації	
Термін погашення облігацій	
Мінімальний рівень дохідності облігацій, %	
Граничний рівень дохідності облігацій, %	
Середньозважений рівень дохідності облігацій, %	
Кількість проданих облігацій, шт.,	
у т.ч. за неконкурентними заявками, шт.	
Залучено коштів від розміщення облігацій, грн.,	
у т.ч. за рахунок:	
- зберігачів	
- юридичних осіб банків-резидентів	
- юридичних осіб банків-нерезидентів	
- резидентів – фізичних осіб	
- нерезидентів	

Від Національного банку України

Підпис

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

**Глобальний сертифікат
випуску облігацій внутрішніх державних позик**

Глобальний сертифікат оформлений на загальний обсяг випуску облігацій внутрішніх державних позик (далі – облігації), що реалізовані на ___ -му розміщенні, яке відбулося _____ р.

Облігації випускаються згідно з постановою Кабінету Міністрів України від _____ р. № __.

Дата оформлення _____.

Місце оформлення _____.

Міжнародний ідентифікаційний код цінного папера _____.

Офіційне найменування емітента _____.

Місцезнаходження емітента _____.

Код ЄДРПОУ емітента _____.

Категорія облігацій _____.

Номінальна вартість однієї облігації _____ грн.

Фактичний обсяг емісії _____ шт.

Фактичний обсяг емісії за номінальною вартістю _____ грн.

Дата розміщення облігацій _____ р.

Дата повного погашення облігацій _____ р.

Термін обігу _____ днів.

Терміни виплати відсотків: _____ р., у розмірі _____ грн. на одну облігацію.

Права власників облігацій _____.

Від Міністерства фінансів України

Підпис

М.П.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема. Інструменти грошово-кредитної політики

Одним із інструментів грошово-кредитної політики є норма обов'язкового резервування. Національний банк України установив такі ставки резервування: за депозитами до запитання у національній валюті – 6 %, за депозитами до запитання в іноземній валюті – 8 %, за строковими в національній валюті – 4 %. В іноземній валюті – 5 %. Розрахувати дотримання комерційним банком вимог щодо обов'язкового резервування.

Які заходи вживає НБУ у разі порушення комерційними банками цих нормативів?

Вихідні дані:

тис. грн.

№ пор.	Показники	Дні									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Кошти на поточних рахунках	124	126	256	235	69	209	196	347	100	245
2	Кошти на рахунках до запитання в національній валюті	36	29	104	39	56	120	124	98	235	235
3	Строкові кошти в національній валюті	124	126	159	139	145	135	167	124	135	138
4	Кошти на рахунках до запитання в іноземній валюті	35	36	12	49	58	26	38	35	59	34
5	Строкові кошти в іноземній валюті	39	29	39	48	40	46	51	59	60	78
6	Залишки коштів на кореспондентському рахунку	346	264	139	456	289	100	139	158	198	200

Довідка про залучені кошти та їх залишки на кореспондентському рахунку, тис. грн.

№ пор.	Показники	На дату звітного періоду										Середньо-арифметичне	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
		21	22	23	24	25	26	27	28	29	30		
		31											
1	Сума залучених коштів усього: у національній валюті, в іноземній валюті												
2	Сума обов'язкових резервів згідно з установленими нормативами												
3	Фактична сума залишків коштів на кореспондентському рахунку банку в Національному банку України												

№ пор.	Показники	На дату звітного періоду										Середньо-арифметичне	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
		21	22	23	24	25	26	27	28	29	30		
		31											
4	Сума, що зараховується для покриття обов'язкових резервів за окремими видами банківських активів: у національній валюті; в іноземній валюті												
5	Сума обов'язкових резервів, що має зберігатися на кореспондентському рахунку банку щоденно (середньоарифметична сума обов'язкових резервів за попередній звітний період, помножена на установлений процент)												
6	Відхилення (+, -) для контролю за щоденними залишками (рядок 3 – рядок 5)												
7	Кількість випадків недорезервування коштів під час контролю за щоденними залишками												
8	Відхилення (+, -) для звітного періоду резервування (рядок 3 + рядок 4 – рядок 2)												

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема. Валютна політика. Валютне регулювання і контроль

Операції спот. Крос-курси

Завдання 1. Сумська філія Правекс-банку 20.11 2009 оголосила таку котировку валют: USD/UAH = 7,594 – 8,034; USD/EUR = 0,578 – 0,698.

Визначити кросс-курс купівлі/продажу EUR/UAH.

Завдання 2. Японський банк хоче купити в учасника фінансового ринку долари США в обмін на JPY 750 млн.

Визначити, яку котировку встановлює учасник фінансового ринку і скільки доларів отримає японський банк.

Завдання 3. Банк надає кредит у сумі 5 млн. дол. США на 3 міс. За процентною ставкою 7,25 % річних. Дата здійснення операції – 14 жовтня 2009 р.

Визначити, скільки грошей одержить цей банк у визначений термін?

Операції форвард

Завдання 4. Поточний курс USD/UAH = 7,594 – 8,034. Форвард-на маржа становить: а) 0,160–0,180; б) 0,150–0,130.

Визначити курси “аутрайт”.

Завдання 5. Валютний дилер відносно форвардного курсу USD/EUR = 4,578 – 5,698 за угодою на 6 міс. отримав інформацію про форвардну маржу: 0,160 – 0,140.

Визначити: а) котировка здійснюється з премією чи з дисконтом? б) для якої з валют відсоткові ставки вищі, а для якої нижчі?

Завдання 6. Спот-курс USD/ITL = 2368,00 – 2275,00. Премія місячного контракту становить 230,0-237,5. Спот-курс USD/CHF = 2,3135 – 2,3145. Премія для місячного контракту 55–50.

Визначити форвардний кросс-курс ITL/CHF за 1000 італійських лір.

Завдання 7. Спот-курс USD/EUR = 1,6480 – 1,6750. Відсоткові ставки на грошовому ринку дорівнюють:

- за депозитами в USD ($C_{д.б}$) – 11,2 %;
- за кредитами в USD ($C_{к.б}$) – 16,4 %;
- за депозитами в EUR ($C_{д.зМ}$) – 10,1 %;
- за кредитами в EUR ($C_{к.зМ}$) – 13,7 %.

Термін форвардної угоди (Т) становить 6 міс. (180 днів), а термін відсоткового року – 360 днів.

Визначити: форвардну маржу (премія чи дисконт); курс “аут-райт” USD/EUR.

Завдання 8. Спот-курс USD/UAH = 3,9950 – 4, 0850. Відсоткові ставки на грошовому ринку становлять:

- за доларовими депозитами – 15 %;
- за доларовими кредитами – 20 %;
- за гривневими депозитами – 22 %;
- за гривневими кредитами – 29 %;

Термін форвардної угоди – 3 міс. (90 днів), а тривалість у відсоткового року – 360 днів.

Визначити: форвардну маржу (премія чи дисконт); курс “аут-райт” USD/UAH.

Завдання 9. Американський банк має у своєму розпорядженні 20 млн. EUR вільних коштів з метою одержання максимального прибутку. На момент прийняття рішення спот-курс продажу USD / EUR = 1,5400. Відсоткова ставка за доларовими кредитами – 9 %, а за кредитами у євро – 6 %.

Дилери банку одержали зі сторінок REUTERS інформацію. Фондовий курс на контракт тривалістю 12 міс. може становити 1,5500 – 1, 5600.

Визначити: якою має бути стратегія банку? які прибутки (збитки) може одержати банк, якщо через рік спот-курс USD/EUR буде: а) 1,5500 – 1, 5600; б) 1,5200 – 1, 5300?

Завдання 10. Розрахувати на 5 червня 2009 р. форвардну премію для угоди на 20 липня 2009 р.

Премія для угоди на 1 міс. (червень-липень) = 101 пункт; на 2 міс. (червень – серпень) = 203 пункти.

Дата поставки валюти на умовах “спот” 5 червня – 9 червня (5 червня – п’ятниця);

Дата поставки через 1 міс. (30 днів) – 7 липня (5 липня – неділя);

Дата поставки через 2 міс. (61 день) – 7 серпня;

Дата поставки за угодою на 20 липня (44 дні) – 22 липня.

Управління валютною позицією

Завдання 11. За один день в USD/EUR укладено такі угоди:

- продаж USD 10 млн. грн. за курсом 5,9780;
- продаж USD 10 млн. грн. за курсом 5,9720;
- продаж USD 15 млн. грн. за курсом 5,9682;

- продаж 5 млн. грн. USD за курсом 5,9626.
Курс на час закриття біржі дорівнює 5, 9626.
Заповнити книгу записів дилера з відображенням:
- позиції після кожної угоди;
- прибутку або збитків від кожної угоди (1 пункт = EUR 100);
- загального прибутку і збитків в USD і EUR;
- суми кінцевої позиції в USD і EUR.

Валютні ф'ючерси

Завдання 12. Американський експортер сподівається одержати 2 млн. EUR 6.05.2009. Продаж товару узгоджено 09.02.2009. Експортер хотів би застрахувати свій ризик від зниження курсу євро до долара США через купівлю ф'ючерсу. На 09.02.2009 спот-курс USD / EUR = 1,52, на 06.05.2009 – 1,58. Купівля валютного ф'ючерсу відбувається на LIFFE. Початкова маржа становить 1500 EUR на кожний контракт, комісійні брокеру – 2500 EUR.

Визначити: доцільність купівлі валютного ф'ючерсу; рентабельність угоди.

Завдання 13. Спот-курс USD/EUR = 1,5300. Євродоларова відсоткова ставка – 7 %, річна відсоткова ставка на євро – 6 %.

Визначити зміну вартості ф'ючерсного контракту через 6 міс.

Завдання 14. Компанія продає шістнадцять грудневих ф'ючерсів на купівлю євро за ціною 0,6286 USD за 1 євро. Згодом ринкова ціна знижується на 191 пункт.

Визначити прибутки (збитки) продавця за одним контрактом і за всією угодою.

Завдання 15. Англійська компанія на початку вересня має сплатити 5 млн. USD. Поточний курс GBR/USD становить 1,80.

Визначити для умов Чиказької товарної біржі, скільки ф'ючерсних контрактів треба придбати компанії та її прибутки (збитки), якщо обмінний курс становитиме: а) 1,75; б) 1,85.

Валютні опціони

Завдання 16. Фірма “Укрбуд” через три місяці очікує платіж у сумі 500 тис. USD і хоче запобігти валютному ризику через купівлю опціону з ціною виконання 3, 95 грн. за 1 дол. США.

Визначити: який вид опціону використовується – “пут” чи “кол”? чому дорівнює вартість опціону, якщо премія становить 3 коп. за 1 дол. США? якщо на момент здійснення опціону курс валют

зміниться, то чи вигідною буде така угода фірмі? прибутки (збитки) за умов: а) 1 дол. США – 3,9 грн.; б) 1 дол. США – 4,00 грн.

Завдання 17. Українська фірма через 6 місяців має розрахуватися зі своїм партнером у Німеччині за виконання замовлення на суму 600 тис. USD. Щоб застрахувати себе від очікуваного різкого підвищення курсу гривні до долара, менеджери фірми прийняли рішення купити в банку опціон на всю суму валюти з ціною виконання 6,78 грн. за 1 дол. США. Премія становить 1,2 % від суми контракту.

Визначити: який це опціон – “пут” чи “кол”? чи вигідно фірмі реалізувати опціон, якщо поточний курс становитиме: а) 6,98 грн. за 1 дол. США; б) 6,99 грн. за 1 дол. США; в) 7,02 грн. за 1 дол. США? ймовірні прибутки (збитки) у кожному випадку.

4. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Які функції делегував центральний банк країн Євросони Європейському центральному банку?
  - а) проведення грошово-кредитної політики;
  - б) емісія грошових знаків.
2. Основною функцією діяльності НБУ є:
  - а) емісія банкнот і монет;
  - б) підтримка стабільності національної грошової одиниці;
  - в) організація валютного ринку України;
  - г) проведення операцій, пов'язаних з підтримкою ліквідності банківської системи;
  - д) організація міждержавних розрахунків.
3. Однією з функцій територіальних управлінь НБУ є:
  - а) проведення експертизи грошової готівки;
  - б) зберігання резервних фондів НБУ;
  - в) збір, контроль і обробка зношених банкнот, а також їх утилізація;
  - г) аналіз стану готівково-грошового обігу регіону на підставі відповідної звітності і прогнозування потреб у грошовій готівці.
4. Яка стаття балансу НБУ належить до активу?
  - а) кошти банків;
  - б) монетарне золото;
  - в) цінні папери власного боргу;
  - г) статутний капітал.
5. Яка стаття балансу НБУ належить до пасиву?
  - а) монетарне золото;
  - б) кредити Уряду;
  - в) кошти банків;
  - г) цінні папери Уряду.
6. На який строк призначається на посаду Голова Національного банку України?
  - а) три роки;
  - б) п'ять років;
  - в) чотири роки;
  - г) десять років.
7. Хто призначає на посаду Голову Національного банку України?
  - а) Кабінет Міністрів України;
  - б) Верховна Рада України;

- в) Президент України;
  - г) Рада НБУ.
8. Кошторис доходів і витрат НБУ затверджує:
- а) Правління НБУ;
  - б) Верховна Рада України;
  - в) Кабінет Міністрів України;
  - г) Рада НБУ.
9. Основною метою діяльності НБУ є:
- а) отримання прибутку;
  - б) підтримка ліквідності банківської системи;
  - в) підтримка стабільності національної грошової одиниці;
  - г) урівноваження платіжного балансу.
10. Територіальні управління НБУ мають статус:
- а) юридичної особи;
  - б) неюридичної особи;
  - в) акціонерного товариства;
  - г) холдингової групи.
11. Найбільша питома вага у структурі доходів припадає на:
- а) операційні доходи;
  - б) комісійні доходи;
  - в) процентні доходи;
  - г) доходи від операцій рефінансування.
  - в) банківський нагляд.
12. Скільки центральних банків європейських країн проводять грошово-кредитну політику через Європейський центральний банк?
- а) 15;
  - б) 12;
  - в) 11.
13. Яка установа не входить до федеральної резервної системи США?
- а) федеральна консультативна рада;
  - б) управління контролера грошового обігу;
  - в) комітет з проведення операцій на відкритому ринку.
14. Готівка в обігу відображається:
- а) в активі балансу центрального банку;
  - б) у пасиві центрального банку;
  - в) поза балансом.

15. Регулювання готівкового грошового обігу в Україні полягає в регламентації Національним банком України:
- а) безготівкових розрахунків;
  - б) касових оборотів банківських установ;
  - в) касових операцій установ НБУ;
  - г) касових операцій підприємств та організацій;
  - д) забезпечення готівкою економіки держави.
16. Значно зношені – це банкноти:
- а) зі суттєвими ознаками зносу чи пошкоджень;
  - б) банкноти з втраченими частинами, не менше 55 % первісної площі;
  - в) банкноти, розірвані на вузькі смужки та склесені;
  - г) усе вищезазначене.
17. Основними напрямками в роботі Центрального сховища НБУ є:
- а) зберігання резервних фондів НБУ;
  - б) контроль за якістю грошових знаків, які надходять від Банкнотно-монетної фабрики НБУ;
  - в) оперативне забезпечення потреб територіальних управлінь НБУ в грошовій готівці і прийом від них надлишків;
  - г) усе вищезазначене
18. При якому співвідношенні надходжень і видатків здійснюється випуск готівки в обіг?
- а) надходження перевищують видатки;
  - б) надходження і видатки рівні;
  - в) надходження менші ніж видатки;
  - г) не існує чіткої залежності.
19. Прогноз касових оборотів складається:
- а) щокварталу;
  - б) щомісяця;
  - в) щокварталу з щомісячною розбивкою;
  - г) із періодичністю півроку.
20. Реалізація касової функції територіальних управлінь НБУ здійснюється через:
- а) операційну касу;
  - б) грошове сховище;
  - в) оборотну касу;
  - г) прибуткову та видаткову касу.
21. Потреба у готівці регіону визначається на рівні:
- а) трьохмісячної потреби у готівці;
  - б) чотирьохмісячної потреби у готівці;

- в) емісійного дозволу НБУ;
  - г) за структурою грошових агрегатів.
22. Процентна ставка для рефінансування банків через проведення тендера НБУ не може бути:
- а) меншою ніж облікова ставка НБУ;
  - б) більшою ніж облікова ставка НБУ;
  - в) меншою ніж облікова ставка НБУ плюс один процентний пункт.
23. НБУ має право кредитувати:
- а) Уряд держави;
  - б) фізичних і юридичних осіб;
  - в) банківські установи;
  - г) фінансово-кредитні установи;
  - д) Міністерство фінансів України.
24. Ставка рефінансування встановлюється НБУ:
- а) залежно від обсягу грошової маси в обігу;
  - б) залежно від обсягу кредитних ресурсів у банківській системі;
  - в) залежно від золотовалютних резервів;
  - г) залежно від економічних процесів у державі;
  - д) залежно від квоти у МВФ.
25. Під забезпечення кредиту, одержаного на тендері, НБУ приймає державні цінні папери, строк погашення яких настає після погашення кредиту не раніше ніж через:
- а) 20 днів;
  - б) 10 днів;
  - в) 30 днів;
  - г) 40 днів.
26. Максимальний розмір кредиту НБУ, який надається під забезпечення державних цінних паперів становить:
- а) 95 % від балансової вартості державних цінних паперів;
  - б) 100 % від балансової вартості державних цінних паперів;
  - в) 50 % від балансової вартості державних цінних паперів;
  - г) 80 % від балансової вартості державних цінних паперів.
27. Максимальний розмір кредиту, який може отримати комерційний банк на тендері складає:
- а) 100 %;
  - б) 70 %;
  - в) 50 %;
  - г) 30 %.

28. Кредит “овернайт” надається для:
- а) стабілізації кредитного ринку;
  - б) формування ресурсів банківської установи;
  - в) підтримки короткострокової ліквідності комерційного банку;
  - г) для поповнення регулятивного капіталу банку.
29. Операція зворотного репо:
- а) безпосередньої домовленості з банком щодо купівлі державних цінних паперів;
  - б) безпосередньої домовленості з банком щодо продажу державних цінних паперів;
  - в) продаж Національним банком із свого портфеля державних цінних паперів з одночасним зобов'язанням зворотного їх викупу в банків;
  - г) безпосереднього продажу державних цінних паперів на первинному ринку.
30. Стабілізаційний кредит надається з метою:
- а) поповнення ресурсної бази банку;
  - б) фінансового оздоровлення банку;
  - в) проведення процедури реорганізації банку;
  - г) капіталізації банківської системи.
31. Кількість моделей роботи комерційних банків у СЕП:
- а) дві моделі;
  - б) вісім моделей;
  - в) сім моделей;
  - г) дев'ять моделей;
  - д) три моделі.
32. Система електронних платежів НБУ складається із:
- а) центральної розрахункової палати;
  - б) центральної розрахункової палати і регіональних розрахункових палат;
  - в) центральної розрахункової палати і регіональних розрахункових палат та автоматизованих робочих місць банків;
  - г) центральної розрахункової палати і національної системи масових електронних платежів.
33. Файл СЕП – це:
- а) інформація в електронній формі, що зберігається в програмно-технічному комплексі АРМ-2, поновлюється під час оброблення електронних розрахункових документів банківської установи та

- фактично відображає стан кореспондентського рахунку цієї установи на певний час;
- б) одиниця обміну інформацією між АРМ СЕП. Файли СЕП позначаються однією ідентифікаційною літерою, що відповідає типу файла відповідно до технології роботи СЕП;
  - в) технологічна інформація в електронній формі, що пов'язана з проведенням платежів (підтвердження про отримання електронних розрахункових документів, повідомлення про помилки в електронних розрахункових документах, довідкова інформація тощо), має визначений формат і технологію обробки згідно з вимогами СЕП.
34. Ліміт технічного рахунку – це:
- а) рахунок, який відкривається у банку (філії) для обліку коштів та проведення розрахунків, що їх виконує один банк за дорученням і на кошти іншого банку на підставі укладеного договору;
  - б) рух певної суми коштів, внаслідок якого з вини ініціатора переказу, який не є платником, відбувається її списання з рахунку неналежного платника та (або) зарахування на рахунок неналежного отримувача або видача йому суми переказу в готівковій чи майновій формі;
  - в) сума, що визначає мінімальний залишок коштів на технічному рахунку банку (філії);
  - г) сума, що визначає максимальний обсяг початкових платежів, які банк (філія) може виконати за певний період.
35. До адміністративних методів регулювання банківської діяльності належать:
- а) нагляд за банківською діяльністю;
  - б) установлення економічних нормативів;
  - в) установлення нормативів обов'язкового резервування;
  - г) реєстрацію та ліцензування.
36. До індикативних методів регулювання банківської діяльності належать:
- а) нагляд за банківською діяльністю;
  - б) установлення економічних нормативів;
  - в) реєстрація та ліцензування;
  - г) використання інструментів монетарної політики.
37. Основний капітал містить:
- а) статутний капітал + емісійний дохід + розкриті резерви;
  - б) статутний капітал + розкриті резерви;
  - в) статутний капітал + резервний фонд + нерозподілений прибуток.

38. Додатковий капітал містить:
- а) всі резерви на покриття втрат за активними операціями;
  - б) лише резерви для покриття втрат за кредитними операціями;
  - в) лише резерви під стандартну заборгованість за кредитними операціями.
39. При розрахунку регулятивного капіталу комерційний банк може включати в субординований капітал той субординований борг, який виник стосовно:
- а) лише юридичних осіб;
  - б) юридичних і фізичних осіб;
  - в) лише фізичних осіб.
40. Загальний норматив інвестування регламентує інвестиції комерційних банків:
- а) лише у корпоративні цінні папери;
  - б) лише у державні цінні папери;
  - в) у корпоративні і державні цінні папери.
41. Визначити складові регулятивного капіталу комерційного банку згідно з нормативними документами НБУ:
- а) основний капітал + додатковий капітал + субординований борг;
  - б) статутний капітал + основний капітал + додатковий капітал + субординований борг;
  - в) основний капітал + додатковий капітал.
42. В Україні система гарантування поширюється на депозити:
- а) лише юридичних осіб;
  - б) лише фізичних осіб;
  - в) юридичних і фізичних осіб.
43. Основною метою банківського нагляду є:
- а) захист інтересів вкладників та підтримка стабільності функціонування банківської системи;
  - б) контроль за економічними нормативами діяльності банківських установ;
  - в) зменшення ризику втрат для вкладників та інших кредиторів;
  - г) забезпечення ефективної системи банківського нагляду.
44. Рейтинг банківської установи Національний банк України визначає:
- а) за системою незалежних агентств;
  - б) на підставі рейтингової оцінки CAMELS;
  - в) на підставі проведеної інспекційної перевірки;
  - г) за даними аудиторських перевірок Національного банку України.

45. Вступний контроль передбачає:
- а) реєстрацію та ліцензування банківських установ;
  - б) реєстрацію банківських установ;
  - в) контроль за економічними нормативами діяльності банківських установ;
  - г) надання письмових дозволів.
46. Процедура приєднання банківських установ передбачає:
- а) зміну організаційно-правової форми товариства;
  - б) перетворення банку як юридичної особи;
  - в) передавання майна, коштів, прав та обов'язків банкам, які створюються;
  - г) реорганізацію банківської установи.
47. Система фінансового оздоровлення банку передбачає:
- а) заходи, спрямовані на покращення його фінансового стану;
  - б) заходи, спрямовані на отримання стабілізаційного кредиту НБУ;
  - в) заходи, необхідні для проведення ліквідації банківської установи;
  - г) заходи, необхідні для проведення реорганізації банківської установи.
48. Інспектування банківських установ здійснюється з періодичністю:
- а) один раз на рік;
  - б) один раз на два роки;
  - в) один раз на півроку;
  - г) за визначенням Національного банку України.
49. Норматив кредитного ризику на одного контрагента складає:
- а) не більше 25 % від капіталу банку;
  - б) не більше 27 % від капіталу банку;
  - в) не більше 35 % від капіталу банку;
  - г) не більше 45 % від капіталу банку.
50. До спеціалізованих належить банк:
- а) якщо в його структурі 50 % активів є активами одного типу;
  - б) якщо в його структурі 60 % активів є активами одного типу;
  - в) якщо банк отримує спеціалізовану ліцензію банківської установи;
  - г) якщо банк в структурі активних операцій має дві банківські операції.
51. Зовнішній борг України складається з:
- а) кредитів населення;
  - б) кредитів банківських установ;
  - в) кредитів міжнародних фінансових установ;
  - г) кредитів НБУ;
  - д) заборгованості перед іншими державами.

52. Права власності на облігації у депозитарії обліковуються на:
- а) кореспондентських рахунках;
  - б) рахунках “Депо”;
  - в) рахунках “Репо”;
  - г) поточних рахунках.
53. Ціна відсікання – це ціна:
- а) нижче якої заявки учасників аукціону не задовольняються;
  - б) вище якої заявки учасників аукціону не задовольняються;
  - в) на рівні якої задовольняються заявки учасників аукціону;
  - г) вартість облігацій, що розміщуються на аукціоні.
54. Емітентом облігацій внутрішньої державної позики є:
- а) Національний банк України;
  - б) Верховна Рада України;
  - в) Міністерство фінансів України;
  - г) Кабінет Міністрів України.
55. Продаж облігацій за фіксованим рівнем дохідності здійснюється:
- а) суто з конкурентними заявками;
  - б) суто з неконкурентними заявками;
  - в) з конкурентними і неконкурентними заявками;
  - г) за фіксованою ціною.
56. Внутрішній борг держави складається з:
- а) облігацій внутрішньої державної позики;
  - б) облігацій і казначейських зобов’язань;
  - в) боргових зобов’язань держави;
  - г) облігацій підприємств, акцій та боргових зобов’язань держави.
57. Купівля-продаж державних цінних паперів здійснюється з метою:
- а) отримання доходу;
  - б) виконання функцій агента Уряду;
  - в) оперативного регулювання обсягу грошової маси в обігу;
  - г) стратегічного регулювання економіки.
58. Згідно з чинним законодавством НБУ дозволяється здійснювати операції з цінними паперами:
- а) на первинному ринку;
  - б) на вторинному ринку;
  - в) на первинному і вторинному ринках;
  - г) на фондовому ринку.
59. На ринку державних цінних паперів НБУ використовує функції:
- а) координаційну;
  - б) регулятивну;

- в) контрольну;
  - г) фіскальну.
60. Для оперативного регулювання грошово-кредитним ринком НБУ використовує:
- а) стратегічні цілі;
  - б) тактичні цілі;
  - в) проміжні цілі;
  - г) інструменти грошово-кредитної політики;
61. Грошово-кредитна політика НБУ спрямована на:
- а) підтримку стабільності національної грошової одиниці;
  - б) встановлення валютного курсу;
  - в) визначення оптимальної структури банківської системи;
  - г) визначення обсягу готівкової маси для потреб економіки.
62. Грошова база розраховується як сума:
- а) грошового агрегату М0, М1 та резервів банків;
  - б) грошового агрегату М0 та депозитів банків;
  - в) грошового агрегату М0 та резервів банків;
  - г) грошового агрегату М0 та грошового мультиплікатора.
63. Основою грошово-кредитної політики НБУ є:
- а) монетарна теорія;
  - б) кейнсіанська теорія;
  - в) таргетування інфляції;
  - г) змішана форма.
64. Стратегія таргетування інфляції передбачає:
- а) встановлення цільових орієнтирів показників інфляції;
  - б) фіксацію валютного курсу;
  - в) прив'язку до індексу цін;
  - г) зростання грошової маси.
65. Норма обов'язкового резервування залежить від:
- а) обсягу готівкових коштів в обороті банківської установи;
  - б) обсягу залучених і запозичених коштів;
  - в) фіксованого рівня, встановленого НБУ;
  - г) виду валюти, суб'єкта вкладення, терміну вкладення;
  - д) обсягу коштів, залучених банківською установою.
66. Ставка рефінансування встановлюється НБУ:
- а) залежно від обсягу грошової маси в обігу;
  - б) залежно від обсягу кредитних ресурсів у банківській системі;
  - в) залежно від золотовалютних резервів;
  - г) залежно від економічних процесів у державі;
  - д) залежно від квоти у МВФ.

67. Збільшення норми обов'язкового резервування призводить до:
- а) збільшення грошової маси в обігу;
  - б) зменшення грошової маси в обігу;
  - в) розширення безготівкового обігу;
  - г) збільшення обсягу кредитних ресурсів у банківській сфері.
68. Облікова ставка НБУ розраховується як:
- а) базова ставка;
  - б) індикативна ставка;
  - в) ставка рефінансування;
  - г) процентна ставка за залученими коштами.
  - г) поточна і періодична;
  - д) бухгалтерська і аудиторська.
69. Грошова база розраховується як сума:
- а) грошового агрегату М0, М1 та резервів банків;
  - б) грошового агрегату М0 та депозитів банків;
  - в) грошового агрегату М0 та резервів банків;
  - г) грошового агрегату М0 та грошового мультиплікатора.
70. Основою грошово-кредитної політики НБУ є:
- а) монетарна теорія;
  - б) кейнсіанська теорія;
  - в) таргетування інфляції;
  - г) змішана форма.
71. Стратегія таргетування інфляції передбачає:
- а) встановлення цільових орієнтирів показників інфляції;
  - б) фіксацію валютного курсу;
  - в) прив'язку до індексу цін;
  - г) зростання грошової маси.
72. Депозитний сертифікат НБУ використовується:
- а) як застава при отриманні кредитів комерційними банками;
  - б) для отримання готівки;
  - в) у вигляді депозиту фізичної особи;
  - г) для визначення конкурентоспроможності комерційного банку.
73. Депозитний сертифікат випускається у формі:
- а) документарній;
  - б) електронній;
  - в) документарній та електронній.
74. Депозитний сертифікат НБУ – це:
- а) грошові кошти на депозитному рахунку;
  - б) зобов'язання перед Урядом держави;

- в) квота у МВФ;
  - г) власні зобов'язання НБУ перед банківськими установами;
  - д) фінансова допомога.
75. До дорогоцінних металів належать:
- а) золото, срібло;
  - б) золото, срібло, платина, метали платинової групи;
  - в) золото, срібло, платина, метали платинової групи, мельхіор;
  - г) золото, срібло, платина, метали платинової групи, брухт дорогоцінних металів.
76. Найвища проба банківського золота – це:
- а) 995,0;
  - б) 999,0;
  - в) 999,5;
  - г) 998,0.
77. Ринок банківських металів складається з:
- а) фізичного готівкового обігу;
  - б) безготівкового металу;
  - в) фізичного готівкового обігу і безготівкового металу.
78. Тройська унція – це:
- а) вагова одиниця золота та інших дорогоцінних металів, 1/12 частка англійського золотомонетного фунта;
  - б) вагова одиниця золота та інших дорогоцінних металів, 1/14 частка англійського золотомонетного фунта;
  - в) вагова одиниця золота та інших дорогоцінних металів, 1/16 частка англійського золотомонетного фунта.
79. Об'єктом купівлі і продажу на валютному ринку України є:
- а) стандартні і мірні зливки;
  - б) монети, вироблені дорогоцінні метали;
  - в) стандартні та мірні зливки, монети, вироблені дорогоцінні метали.
80. Тезаврація золота – це:
- а) купівля золотих злиwkів та золотих монет і медалей;
  - б) арбітраж і своп;
  - в) відкриття металевих рахунків;
  - г) застава золота, срібла та платини.
81. Ціна спот – це:
- а) ціна, зафіксована у строковому контракті;
  - б) ціна готівкової угоди;

- в) ціна купівлі-продажу валютних цінностей з метою отримання прибутку.
82. Ломбард – це:
- а) фінансова установа, яка скуповує у населення ювелірні та побутові вироби з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, що стали непридатними для використання;
  - б) фінансова установа, яка відповідно до законодавства приймає від населення на зберігання ювелірні та побутові вироби з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння і надає позички під заставу таких виробів;
83. Державна скарбниця входить до складу:
- а) Національного банку України;
  - б) Резервного фонду Міністерства фінансів України;
  - в) Центрального грошового сховища.
84. Рівень ліквідності золотовалютного резерву визначається ризиком неліквідності:
- а) вільно конвертованої валюти;
  - б) фінансових інструментів;
  - в) фінансового ринку;
  - г) усіма вищепереліченими компонентами.
85. На сучасному етапі розвитку світової економіки конвертованість валют визначається:
- а) обсягом національного золотого запасу;
  - б) обсягом національного валютного запасу;
  - в) умовами обміну національної валюти на золото;
  - г) умовами спеціальних міждержавних угод;
  - д) конкурентоспроможністю національних товарів на світовому ринку.
86. Золотовалютний резерв держави складається з:
- а) монетарного золота, банківських металів, національної грошової одиниці;
  - б) монетарного золота, валютних резервів, квоти у МВФ;
  - в) національної грошової одиниці та монетарного золота;
  - г) долара США, євро, монетарного золота;
  - д) валютних резервів Міністерства фінансів України і НБУ.
87. Встановлення валютного курсу в системі НБУ здійснюється за формою:
- а) фіксованого валютного курсу;
  - б) плаваючого валютного курсу;

- в) плаваючого регульованого валютного курсу;
  - г) валютного коридору;
  - д) валютного бюро.
88. Платіжний баланс держави складається з метою:
- а) суворої звітності перед МВФ і Урядом держави;
  - б) оцінки платоспроможності держави;
  - в) підрахунку сальдо торговельного балансу;
  - г) визначення грошових потоків у національній валюті;
  - д) визначення структури валютного кошика держави.
89. Якщо виникає дефіцит платіжного балансу, має місце ситуація, коли:
- а) сума поточного рахунку і рахунку руху капіталу від'ємна;
  - б) сума поточного рахунку і рахунку руху капіталу позитивна;
  - в) суми поточного рахунку і рахунку руху капіталу збігаються;
  - г) суми поточного рахунку і рахунку руху капіталу дорівнюють одиниці.
90. Співвідношення між двома валютами, що виникає відносно третьої валюти, має назву:
- а) валютний паритет;
  - б) крос-курс;
  - в) валютний курс;
  - г) фіксинг.
91. Валюта – це:
- а) гроші іноземних держав та їхні золотовалютні резерви;
  - б) грошові знаки іноземних держав та інші кредитні й платіжні документи, які визначаються в іноземних грошових одиницях та використовуються в міжнародних розрахунках;
  - в) офіційні запаси іноземних грошей у центральному банку та фінансових організаціях країн.
92. Українська національна грошова одиниця – гривня належить до:
- а) вільно конвертованої валюти;
  - б) частково конвертованої валюти;
  - в) неконвертованої валюти.
93. Основною метою валютної політики НБУ є:
- а) стабілізація курсу національної грошової одиниці;
  - б) збалансованість платіжного балансу;
  - в) стабілізація курсу національної валюти і збалансованість платіжного балансу країни;
  - г) підтримка на оптимальному рівні золотовалютних резервів держави.

94. До методів валютного регулювання належить:

- а) девальвація і ревальвація валюти;
- б) валютні інтервенції;
- в) дисконтна політика;
- г) диверсифікація;
- д) конверсія.

95. Девальвація – це:

- а) офіційне зниження курсу національної валюти до іноземних валют;
- б) офіційне підвищення курсу національної валюти до іноземних валют;
- в) заходи центрального банку, спрямовані на вирівнювання курсів іноземної валюти і національної валюти;
- г) продаж частки валютних резервів.

5. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Основні причини створення центральних емісійних банків.
2. Статус, форми функціонування центральних банків світу.
3. Організаційно-правові основи центральних банків світу.
4. Характеристика європейської системи центральних банків.
5. Співробітництво центральних банків з міжнародними фінансовими установами.
6. Правова основа діяльності НБУ.
7. Функції і завдання діяльності НБУ.
8. Відкриття філій і представництв НБУ
9. Повноваження та формування Ради Національного банку України.
10. Організаційна структура НБУ.
11. Характеристика операцій НБУ.
12. Повноваження Правління НБУ.
13. Фінансове забезпечення НБУ.
14. Характеристика статей кошторису НБУ.
15. Грошова база, контроль за нею з боку центрального банку.
16. Роль НБУ в регулюванні готівкового обігу.
17. Порядок ведення емісійних операцій.
18. Організація роботи з готівкою в регіональних управліннях та установах НБУ.
19. Система контролю справжності грошових знаків і монет.
20. Загальні умови рефінансування банків.
21. Механізм проведення кількісного тендеру розміщення кредитних ресурсів.
22. Механізм проведення процентного тендеру розміщення кредитних ресурсів.
23. Порядок надання кредиту “овернайт”.
24. Порядок проведення операцій зворотного репо.
25. Порядок проведення операцій прямого репо.
26. Порядок проведення операцій СВОП.
27. Емісія депозитних сертифікатів НБУ.
28. Економічна сутність та значення стабілізаційних кредитів.
29. Кореспондентські відносини між банківськими установами.
30. Система електронних міжбанківських розрахунків.
31. Характеристика діючої моделі платіжної системи.
32. Місце центрального банку в організації розрахунково-клірингових систем.

33. Економічна сутність та необхідність регулювання банківської діяльності.
34. Принципи ефективного банківського регулювання.
35. Державна реєстрація банків.
36. Ліцензування банківської діяльності.
37. Організація системи банківського нагляду в системі НБУ.
38. Мета і сфера банківського нагляду.
39. Нормативні акти, що регламентують діяльність банківського нагляду.
40. Форми здійснення наглядових та регулятивних функцій.
41. Контроль за дотриманням банками вимог наглядових органів.
42. Організація безвізного нагляду.
43. Порядок проведення інспекційних перевірок.
44. Застосування заходів впливу до банківських установ при порушенні банківського законодавства.
45. Обслуговування внутрішнього боргу з боку НБУ.
46. Форми розміщення облігацій внутрішньої державної позики.
47. Основні функції і завдання НБУ у сфері розміщення ОВДП.
48. Умови проведення аукціонів з розміщення ОВДП,
49. Розміщення ОВДП з фіксованим рівнем дохідності.
50. Проведення операцій з купівлі-продажу державних цінних паперів на відкритому та позабіржовому ринку.
51. Повноваження центрального банку в обслуговуванні зовнішнього боргу держави.
52. Сутність понять “монетарна політика” і “грошово-кредитна політика”.
53. Сучасний монетаризм і грошово-кредитне регулювання економіки.
54. Попит і пропозиція на гроші.
55. Вплив монетарної політики на грошовий ринок і грошовий обіг.
56. Інституційні засади проведення монетарної політики.
57. Характеристика основних об’єктів монетарної політики.
58. Типи стратегій монетарної політики.
59. Цілі монетарної політики.
60. Методи та інструменти монетарної політики.
61. Процентна політика НБУ.
62. Обов’язкові резервні вимоги як інструмент грошово-кредитної політики.
63. Дисконтна та дивізна валютні політики.
64. Економічна сутність, цілі та завдання валютної політики.
65. Структура золотовалютного резерву.
66. Методи управління золотовалютними резервами.

67. Основні засади проведення валютного регулювання в Україні.
68. Повноваження НБУ у сфері валютного регулювання.
69. Суб'єкти валютного регулювання.
70. Економічна сутність, принципи проведення валютного контролю.
71. Організація валютного ринку.
72. Основні заходи впливу при порушенні валютного законодавства.
73. Інструменти валютного регулювання.
74. Операції НБУ з банківськими металами.
75. Види процентних ставок, що встановлює НБУ.
76. Класифікація операцій рефінансування.
77. Принципи складання платіжного балансу.
78. Методи прогнозування платіжного балансу.
79. Економічна сутність платіжного балансу та його структура.
80. Умови застосування різних типів монетарної політики.
81. Характеристика економічних нормативів діяльності банківських установ.
82. Характеристика суб'єктів кошторисної відповідальності.
83. Стратегії валютної політики.
84. Взаємозв'язок і взаємозалежність між мультиплікаторами, нормою обов'язкового резервування та обсягом грошової маси в обігу.
85. Повноваження НБУ у сфері проведення фінансового моніторингу банків.
86. Організаційна структура банківського нагляду.
87. Внутрішній фінансовий моніторинг як складова системи контролю за легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом.
88. Організація внутрішнього фінансового моніторингу в банківських установах.
89. Міжнародні стандарти у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.
90. Фінансовий моніторинг у системі економічних категорій.

6. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Для написання контрольної роботи студент спочатку повинен опанувати основними теоретичними аспектами дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика”, використовуючи рекомендовані джерела інформації.

Наступним етапом роботи є висвітлення теоретичних питань та виконання практичних завдань.

Контрольна робота повинна бути оформлена відповідно до загальних вимог до оформлення наукових робіт (**Методичні рекомендації на допомогу авторам і укладачам навчально-методичної та наукової літератури / уклад. Н. І. Одарченко. – Суми : УАБС, 2004. – 34 с.**).

Титульний аркуш контрольної роботи оформляється відповідно до встановлених вимог (додаток А). Обов'язковим є написання номера залікової книжки студента.

Перша сторінка починається з номера варіанта, який відповідає останній цифрі залікової книжки та першій літері прізвища студента. Наприклад, “Варіант 2С”. Нижче перелічуються номери та назви питань згідно з рекомендаціями: практичні і тестові завдання на даній сторінці повністю не переписуються, зазначаються тільки номери згідно з методичними рекомендаціями. Після висвітлення всіх питань на першій сторінці проставляються номери сторінок, на яких починаються відповіді на питання.

Відповідь на кожне питання повинна починатися з нової сторінки. На початкових сторінках необхідно поставити номер питання відповідно до методичних рекомендацій, написати питання, в тому числі практичне і тестове завдання, а потім братися до висвітлення (вирішення) проблем.

Правильні відповіді у тестових завданнях зазначаються підкреслюванням (правильна відповідь – одна).

У тексті контрольної роботи повинен бути вказаний номер питання і його зміст. Відповіді повинні бути змістовними, повними і конкретними, а також пов'язаними з нормативно-правовими актами, що регламентують ту чи іншу операцію центрального банку. Обов'язковим при висвітленні теоретичних питань є посилання на джерела інформації із зазначенням номера згідно із списком, наведеним в роботі, та сторінками джерела, з якого отримана інформація.

Після висвітлення останнього питання проставляється дата написання роботи та підпис виконавця.

У кінці роботи подається перелік використаних джерел згідно із встановленими вимогами до оформлення інформаційних джерел.

7. ВИБІР ВАРІАНТА КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Для вибору потрібного варіанта необхідно в таблиці додатка Б знайти останню цифру залікової книжки студента – номер колонки та першу літеру його прізвища – необхідний для пошуку рядок. На перетині вибраних колонки та рядка знаходиться 3 номери питань для висвітлення їх у контрольній роботі, 2 практичні завдання та 5 тестових завдань.

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
А, І, Т	1, 11, 60;	2, 12, 61;	3, 13, 62;	4, 14, 63;	5, 15, 64;	6, 16, 65;	7, 17, 66;	8, 18, 67;	9, 19, 68;	10, 20, 69;
	1, 25;	2, 24;	3, 23;	4, 22;	5, 21;	6, 20;	7, 19;	8, 18;	9, 17;	10, 16;
	1, 16, 32, 47, 72	2, 6, 10, 16, 41	3, 7, 11, 17, 95	4, 8, 12, 18, 94	5, 91, 13, 19, 43	6, 10, 14, 20, 93	7, 11, 15, 21, 91	8, 12, 16, 22, 45	9, 13, 1 7, 23, 90	10, 14, 18, 24, 47
Б, Й, У	11, 21, 50;	12, 22, 51;	13, 23, 2;	14, 24, 53;	15, 25, 54;	16, 26, 55;	17, 27, 56;	18, 28, 67;	19, 29, 58;	20, 30, 59;
	11, 15;	12, 14;	13, 1;	2, 25;	3, 24;	4, 23;	5, 22;	6, 21;	7, 20;	8, 19;
	11, 15, 19, 25, 48	12, 16, 20, 26, 49	13, 17, 1, 27, 80	14, 18, 22, 28, 82	15, 19, 23, 29, 81	16, 20, 33, 30, 79	17, 27, 56, 66, 78	18, 28, 57, 67, 77	19, 29, 58, 68, 78	20, 30, 59, 69, 79
В, К, Ф	21, 31, 80;	22, 32, 81;	23, 33, 82;	24, 34, 83;	25, 35, 84;	26, 36, 85;	27, 37, 86;	28, 38, 87;	29, 39, 88;	30, 40, 89;
	9, 18;	10, 17;	11, 16;	12, 15;	14, 13;	1, 20;	2, 19;	3, 18;	4, 19;	5, 17;
	38, 45, 60, 70, 54	39, 46, 61, 71, 55	40, 47, 2, 72, 56	41, 48, 63, 73, 57	19, 30, 54, 68, 81	20, 31, 55, 60, 82	38, 45, 60, 73, 57	13, 17, 21, 25, 48	40, 47, 62, 27, 80	31, 15, 50, 4, 39
Г, Л, Х	31, 41, 70;	32, 42, 71;	33, 43, 72;	34, 44, 73;	35, 45, 74;	36, 46, 75;	37, 47, 76;	38, 48, 77;	39, 49, 78;	40, 50, 79;
	6, 16;	7, 15;	8, 14;	9, 13;	10, 12;	11, 25;	12, 24;	13, 23;	14, 22;	15, 21;
	18, 2, 37, 40, 22	5, 9, 13, 19, 42	8, 12, 16, 22, 45	16, 20, 33, 30, 79	12, 16, 20, 26, 49	40, 47, 62, 72, 56	3, 35, 23, 21, 7	14, 33, 48, 28, 82	12, 16, 20, 26, 49	11, 15, 19, 25, 48
Д, М, Ц	41, 51, 30;	42, 52, 31;	43, 53, 32;	44, 54, 33;	45, 55, 34;	46, 56, 35;	47, 57, 36;	48, 58, 37;	49, 59, 38;	50, 60, 39;
	16, 20;	17, 19;	18, 14;	19, 1;	3, 18;	2, 17;	4, 16;	5, 15;	6, 16;	7, 14;
	8, 12, 16, 22, 45	16, 20, 33, 30, 79	34, 41, 56, 66, 78	38, 45, 60, 40, 28	2, 6, 10, 16, 41	15, 19, 23, 29, 81	16, 20, 33, 30, 79	31, 15, 50, 4, 39	40, 47, 62, 72, 56	14, 18, 22, 28, 82

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Е, Н, Ч	51, 61, 21; 8, 13; 8, 12, 16, 22, 45	52, 62, 22; 9, 12; 37, 44, 59, 69, 79	53, 63, 23; 10, 11; 6, 10, 14, 20, 43	54, 64, 24; 1, 12 40, 47, 62, 72, 56	55, 65, 25; 2, 13 35, 42, 57, 67, 77	56, 66, 26; 3, 14; 39, 46, 61, 71, 55	57, 67, 27; 4, 15; 8, 12, 16 22, 45	58, 68, 28; 5, 16; 4, 8, 12, 18, 22	59, 69, 29; 6, 17; 10, 14, 18, 24, 47	60, 70, 30; 7, 18; 8, 12, 16, 22, 45
Є, О, Ш	61, 71, 11; 8, 19; 61, 71, 11; 8, 19	62, 72, 12; 9, 20; 62, 72, 12; 9, 20	63, 73, 13; 10, 21; 63, 73, 13; 10, 21	64, 74, 14; 11, 22; 64, 74, 14; 11, 22	65, 75, 15; 12, 23; 65, 75, 15; 12, 23	66, 76, 16; 13, 24; 66, 76, 16; 13, 24	67, 77, 17; 14, 25; 67, 77, 17; 14, 25	68, 78, 18; 16, 1; 68, 78, 18; 16, 1	69, 79, 19; 17, 2; 69, 79, 19; 17, 2	70, 80, 20; 18, 3; 70, 80, 20; 18, 3
Ж, П, Щ	71, 81, 1; 19, 4; 31, 46, 1, 22, 11	72, 82, 2; 20, 5; 12, 32, 9, 59, 68	73, 83, 3; 21, 6; 14, 10, 21, 4, 16	74, 84, 4; 22, 7; 62, 14, 23, 5, 17	75, 85, 5; 23, 8; 61, 1, 5, 10, 86	76, 86, 6; 24, 9; 13, 24, 93, 24, 9	77, 87, 7; 25, 10; 12, 16, 17, 8, 20	78, 88, 8; 1, 11; 18, 22, 38, 89, 7	79, 89, 9; 2, 12; 10, 8, 2, 13, 25	80, 90, 10; 3, 13; 6, 10, 18, 23, 40
З, Р, Ю	81, 1, 31; 3, 14; 81, 1, 31; 3, 14	82, 2, 32; 4, 15; 82, 2, 32; 4, 15	83, 3, 33; 4, 16; 83, 3, 33; 4, 16	84, 4, 34; 5, 17; 84, 4, 34; 5, 17	85, 5, 35; 6, 18; 85, 5, 35; 6, 18	86, 6, 36; 7, 19; 86, 6, 36; 7, 19	87, 7, 37; 8, 20; 87, 7, 37; 8, 20	88, 8, 38; 9, 21; 88, 8, 38; 9, 21	89, 9, 39; 10, 22; 89, 9, 39; 10, 22	90, 10, 40; 11, 23; 90, 10, 40; 11, 23
С, Я	1, 11, 81; 12, 23; 1, 17, 23, 36, 46	2, 12, 82; 13, 24; 2, 24, 36, 46, 68	3, 13, 83; 14, 25; 3, 36, 56, 79, 95	4, 14, 84; 15, 20; 4, 19, 87, 58, 33	5, 15, 85; 16, 19; 5, 28, 86, 67, 45	6, 16, 86; 17, 18; 6, 53, 93, 55, 78	7, 17, 87; 1, 20; 7, 34, 65, 89, 12	8, 18, 88; 2, 22; 8, 65, 89, 93, 7	9, 19, 89; 3, 23; 9, 56, 87, 39, 57	10, 20, 90; 4, 21; 10, 36, 87, 65, 34

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Адамик, Б. П. Національний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : навчальний посібник / Б. П. Адамик. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 278 с. – ISBN 966-7952-06-1.
2. Бугулов, В. М. Національний банк та його операції [Текст] : конспект лекцій / В. М. Бугулов, Т. В. Бугулова ; МАУП. – К. : МАУП, 1997. – 44 с. – ISBN 5-86926-104-X.
3. Коваленко, В. В. Центральний банк і грошово-кредитна політика [Текст] навчально-методичний посібник для самост. вивч. дисц. / В. В. Коваленко. – Суми : Університетська книга, 2009. – 224 с. – ISBN 978-966-680-451-1.
4. Коваленко, В. В. Центральний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : навчальний посібник / В. В. Коваленко ; Українська академія банківської справи Національного банку України. – К. : Знання, 2006. – 332 с. – ISBN 966-316-112-4.
5. Кротюк, В. Л. Національний банк – центр банківської системи України. Організаційно-правовий аналіз [Текст] / В. Л. Кротюк. – К. : Ін Юре, 2000. – 248 с. – ISBN 966-7183-97-1.
6. Міщенко, В. І. Центральні банки: організаційно-правові засади [Текст] / В. І. Міщенко, В. Л. Кротюк. – К. : Знання, 2004. – 372 с. – ISBN 966-620-202-6.
7. Національний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : підручник / Мін-во освіти України, КНЕУ, НБУ ; ред. А. М. Мороз. – К. : КНЕУ, 1999. – 368 с. – ISBN 966-574-121-7.
8. Пуховкіна, М. Ф. Центральний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : навчально-методичний посібник / М. Ф. Пуховкіна, Т. П. Остапишин ; Мін-во освіти України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 1999. – 72 с. – ISBN 966-574-018-0.
9. Пуховкіна, М. Ф. Центральний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : навчально-методичний посібник / М. Ф. Пуховкіна, Т. П. Остапишин, В. С. Білошапка ; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2003. – 180 с.
10. Центральний банк та грошово-кредитна політика [Текст] : підручник / Мін-во освіти і науки України, КНЕУ ; ред. А. М. Мороз. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с. – ISBN 966-574-725-8.

Додаткова

1. Александрова, М. М. Гроші. Фінанси. Кредит [Текст] : навчальний посібник / М. М. Александрова, С. О. Маслова ; ред. Г. Г. Кірейцев. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 336 с. – ISBN 966-7938-69-7.
2. Банківський нагляд [Текст] : навчальний посібник / В. І. Міщенко [та ін.]. – К. : Знання, 2004. – 406 с. – (Вища освіта XXI століття). – ISBN 966-8148-00-2.
3. Береславська, О. Основні режими грошово-кредитної політики та світовий досвід їх реалізації [Текст] / О. Береславська // Финансовые риски. – 2005. – № 4. – С. 15–19.
4. Блиндер, А. Теория и практика функционирования центральных банков [Текст] / А. Блиндер // Финансовый бизнес. – 2001. – № 1. – С. 25–29.
5. Большакова, Л. Я. Наблюдение за платежной системой: новая обязанность центральных банков [Текст] / Л. Я. Большакова, Н. Н. Геронин // Расчеты и операционная работа в коммерческом банке. – 2003. – № 10. – С. 53–58.
6. Вдосконалення координації грошово-кредитної та фіскальної політики [Текст] : інформаційно-аналітичні матеріали / НБУ, Центр наукових досліджень ; ред. В. І. Міщенко. – К. : [s. n.], 2006. – 115 с.
7. Геращенко, В. Вопросы банковской реформы и статуса Центрального банка Российской Федерации [Текст] / В. Геращенко // Бюллетень финансовой информации. – 2001. – № 11. – С. 4–11.
8. Гриценко, О. Г. Гроші та грошово-кредитна політика [Текст] / О. Г. Гриценко. – К. : Основи, 1997. – 180 с. – ISBN 966-500-135-3 : 5.43.
9. Грошово-кредитна політика в Україні [Текст] : монографія / В. С. Стельмах [та ін.]. – К. : Знання, 2000. – 305 с. – (Бібліотечка банкіра). – ISBN 966-620-058-9.
10. Дзюблюк, О. В. Генезис функций центрального банка в рыночных условиях господарювання [Текст] / О. В. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2002. – № 7. – С. 18–24.
11. Дзюблюк, О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках [Текст] / О. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 20–30.
12. Долан, Эдвин Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика [Текст] / Э. Дж. Долан, К. Д. Кэмпбелл, Р. Дж. Кэмпбелл, В. Лукашевич ; пер. с англ. – М. : АНК, 1996. – 448 с. – ISBN 5-7261-0061-1.

13. Журавка, Ф. О. Організація валютного курсоутворення та забезпечення стабільності грошової одиниці України [Текст] : дис. ... канд. економ. наук : спец. 08. 04. 01. – фінанси, грошовий обіг і кредит / Журавка Федір Олександрович. – Суми : [Б. В.], 1999. – 161 с.
14. Заставна, З. М. Становлення Національного банку України як головного суб'єкта грошово-кредитного регулювання [Текст] / З. М. Заставна // Регіональна економіка. – 2006. – № 2. – С. 162–166.
15. Иванов, В. М. Деньги и кредит [Текст] : курс лекцій / В. М. Иванов ; МАУП. – 3-е изд., испр. и доп. – К. : МАУП, 2003. – 288 с. – ISBN 966-608-261-6.
16. Коваленко, В. В. Банківська криза та інструменти антикризового управління [Текст] / В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, О. В. Крухмаль // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 144–151.
17. Коваленко, В. В. Обов'язкове резервування як інструмент грошово-кредитної політики [Текст] / В. В. Коваленко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наукових праць / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – Т. 9. – С. 162–166.
18. Коваленко, В. В. Банківський нагляд [Текст] : навчальний посібник / В. В. Коваленко. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 262 с. – ISBN 978-966-8958-18-2.
19. Коваленко, В. В. Інструменти державного антикризового управління в банківському секторі [Текст] / В. В. Коваленко // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 2. – С. 8–14.
20. Коваленко, В. В. Оцінка впливу монетарної та регуляторної політики центрального банку на розвиток банківського капіталу [Текст] / В. В. Коваленко, В. П. Прадун // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 16–28.
21. Коваленко, В. В. Вплив грошово-кредитної політики на рівень економічного зростання в Україні [Текст] / В. В. Коваленко // Вісник Української академії банківської справи. – 2005. – № 1. – С. 7–13.
22. Коваленко, В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи [Текст] : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с. – ISBN 978-966-8958-14-4.

23. Коваленко, В. В. Обґрунтування достатнього рівня золотовалютних резервів держави [Текст] / В. В. Коваленко, М. С. Сілантьєв // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. : зб. наукових праць / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – Вип. 21. – С. 163–172.
24. Коваленко, В. В. Тенденції і перспективи розвитку грошово-кредитної політики Національного банку України [Текст] / В. В. Коваленко, О. Г. Коренєва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наукових праць / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – Т. 5. – С. 157–161.
25. Козюк, В. В. Проблеми емпіричної верифікації незалежності центральних банків [Текст] / В. В. Козюк // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 5. – С. 48–52.
26. Костюк, О. Проблеми монетарної комунікації в контексті перспектив реалізації інфляційного таргетування [Текст] / О. Костюк // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 20–27.
27. Кухарська, Н. О. Специфіка грошово-кредитного регулювання в Україні [Текст] / Н. О. Кухарська // Економіст. – 2009. – № 3. – С. 55–58.
28. Макро- і мікроекономічні складові розвитку [Текст] : монографія / В. С. Стельмах [та ін.]. – Суми : Університетська книга, 2006. – 505 с. – ISBN 966-680-304-6.
29. Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків” [Електронний ресурс]. – [Затверджені постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Вся база “Загальне законодавство”.
30. Методичні рекомендації щодо взаємодії між інспекторами з банківського нагляду Національного банку України та зовнішніми аудиторами банків. [Електронний ресурс]. – [Затверджені постановою Правління Національного банку України від 29 квітня 2004 № 191]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Вся база “Загальне законодавство”.
31. Методичні рекомендації щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України [Електронний ресурс]. – [Затверджені постановою Правління Національного банку України

- № 324 від 06.09.2007]. – Режим доступу : [http:// www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
32. Міщенко, В. І. Організаційно-правові основи діяльності центральних банків [Текст] / В. І. Міщенко. – Суми : Слобожанщина, 2002. – 130 с. – ISBN 974-286-134-1.
33. Организация деятельности Центрального банка [Текст] : учебное пособие / ред. Г. Н. Белоглазова ; Мин-во образования РФ. – СПб. : СПбГУЭФ, 2000. – 280 с. – ISBN 5-7310-1189-3.
34. Организация деятельности Центрального банка: учебное пособие: – СПб. : СПбГУЭФ, 2000. – 280 с.
35. Петрик, О. Історія монетарного устрою в Україні [Текст] // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 1. – С. 5.
36. Правила реєстрації кореспондентських рахунків банків Національним банком України [Електронний ресурс]. – Затверджені постановою Правління Національного банку від 15.08.01 №343. – Режим доступу : [http:// www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
37. Про автоматизовану інформаційну систему банківського нагляду “Досьє банків” [Електронний ресурс] : положення НБУ : [Затверджене постановою Правління Національного банку України від 01.11.2000 № 430]. – Режим доступу : [http:// www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
38. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07. 12. 2000 № 2121-III. – Режим доступу : [http:// www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
39. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000. № 2121-111. – Режим доступу : [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).
40. Про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства [Електронний ресурс] : положення НБУ : [Затверджене постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 369]. – Режим доступу : [http:// www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
41. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV – Режим доступу : [http:// www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.

42. Про планування та порядок проведення інспекційних перевірок [Електронний ресурс] : положення НБУ : [Затверджене постановою Правління Національного банку України від 17 липня 2001 р. № 276]. – Режим доступу : [http:// www. zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/ main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
43. Про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій [Електронний ресурс] : положення НБУ : [Затверджене постановою Правлінням Національного банку України 17.07.2001 № 275]. – Режим доступу : [http:// www. zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
44. Про порядок накладення адміністративних штрафів [Електронний ресурс] : положення НБУ : [Затверджене постановою Правління Національного банку України від 29.12.2001 № 563]. – Режим доступу : [http:// www. zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
45. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : інструкція НБУ : [Затверджена постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368]. – Режим доступу : [http:// www. zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
46. Про порядок складання і оприлюднення фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] : інструкція НБУ : [Затверджена Постановою Правління Національного банку України від 27.12.2007 № 480]. – Режим доступу : [http:// zakon.nau.ua/doc/?doc_id=212373](http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=212373).
47. Про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень [Електронний ресурс] : положення НБУ : [Затверджене постановою Правлінням Національного банку України від 31.08.01 № 375]. – Режим доступу : [http:// www. zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
48. Про порядок формування обов’язкових резервів для банків України [Електронний ресурс] : положення НБУ : [Затверджене постановою Правління Національного банку України від 16.04.2006 389]. – Режим доступу : [http:// www. zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
49. Про процентну політику Національного банку України [Електронний ресурс] : положення НБУ : [Затверджене постановою Правління Національного банку України від 18.08.2004 № 389]. – Режим

- доступу : [http:// www. zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
50. Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України [Електронний ресурс] : положення НБУ : [Затверджене постановою Правління Національного банку України від 30.04.2009 № 259]. – Режим доступу : [http:// www. zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
  51. Про розподіл банків на групи [Електронний ресурс] : рішення комісії з питань нагляду та регулювання діяльності банків НБУ від 30.12.2008 № 765. – Режим доступу : [http:// zakon.nau.ua/doc/?code=vr765500-08](http://zakon.nau.ua/doc/?code=vr765500-08).
  52. Про систему валютного регулювання і валютного контролю [Електронний ресурс] : декрет Кабінету Міністрів України : [Затверджений постановою Правління Національного банку України від 19.02.1993 № 15-93]. – Режим доступу : [http:// www. zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi). – Вся база “Загальне законодавство”.
  53. Савлук, М. І. Гроші та кредит [Текст] / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна : підручник ; 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с. – ISBN 966-574-369-4.
  54. Сліпченко, Т. О. Структурні та функціональні особливості монетарного механізму в країнах ЄС і перспективи розвитку інтеграційних зв'язків з Україною [Текст] / Т. О. Сліпченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 176–184.
  55. Сомик, А. В. Критерії ефективності грошово-кредитної політики [Текст] / А. В. Сомик // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 2. – С. 3–7.
  56. Стельмах, В. С. Грошово-кредитна політика в Україні [Текст] / В. С. Стельмах, А. О. Єпіфанов, Н. І. Гребенюк, В. І. Міщенко ; за ред В. І. Міщенка. – К. : Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 305 с.
  57. Фінансовий моніторинг в банку [Текст] : навчальний посібник / С. О. Дмитров [та ін.]. – Суми : Університетська книга, 2008. – 336 с. – ISBN 978-966-680-406-1.
  58. Хоггарт, Г. Введение в денежно-кредитную политику [Текст] / Г. Хоггарт ; Центр по изучению деятельности центральных банков: Банк Англии. – Лондон : Bank of England, 1996. – 27 с. – (Справочники о деятельности центральных банков). – ISBN 1-85730-019 X.

Додаток А

Погодинний розподіл навчальних занять за темами

№ тижня	Назва теми	Кількість годин, № заняття			
		Лекції	Практичні	Індивідуальні	Консультації
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.					
“Функції, завдання діяльності та операції Національного банку України”					
1	Статус та основні напрямки діяльності центральних банків	2	СЗ №1	–	–
	Національний банк України	2	ПЗ №1	–	–
2	Емісія грошей та регулювання готівкового грошового обігу	2	СЗ №2	ІЗ №1	2
3	Емісія грошей та регулювання готівкового грошового обігу	2	ПЗ №2		–
4	Рефінансування банків	2	ПЗ №3	ІЗ №2	–
5	Рефінансування банків	2	ПЗ №4		2
6	Рефінансування банків	2	СЗ №3	ІЗ №3	–
7	Організація та регулювання платіжної системи	2	СЗ №4		–
8	Організація та регулювання платіжної системи	2	ПЗ №5		–
9	Організація та регулювання платіжної системи. Модульна контрольна робота 1	2	ПЗ №6		–
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.					
“Регулюючі функції НБУ”					
10	Регулювання діяльності банків	2	С№ 5	ІЗ№4	2
11	Регулювання діяльності банків	2	ПЗ №7		–
12	Регулювання діяльності банків	2	СЗ №6	І	–
13	Банківський нагляд	2	ПЗ №8	–	–
14	Центральний банк як банкір і фінансовий агент Уряду	2	СЗ №7	ІЗ № 5,6	2
15	Грошово-кредитна політика	2	СЗ №8	–	–
16	Інструменти грошово-кредитної політики	2	ПЗ №9	ІЗ № 7	–
17	Валютна політика. Валютне регулювання і контроль	2	СЗ№9	ІЗ № 8	–
18	Валютна політика. Валютне регулювання і контроль. Модульна контрольна робота 2	2	ПЗ №10	–	–
Всього		38	34	16	8

Додаток Б

Порядок поточного і підсумкового оцінювання знань з дисципліни

До основних завдань контролю знань студентів належать:

- забезпечення об'єктивного оцінювання рівня засвоєння студентами програми курсу;
- інформування студентів про результативність вивчення дисципліни;
- мотивація студентів до систематичної активної роботи протягом семестру та підвищення рівня знань;
- стимулювання пошуково-пізнавальної діяльності студентів;
- аналіз якості викладання дисципліни, ефективності організації самостійної роботи студентів та навчального процесу в цілому.

Контроль рівня знань дозволяє оцінювати та вимірювати здобуті студентами в процесі навчання знання, уміння та навички, відіграє важливу роль у забезпеченні належного рівня підготовки.

У процесі вивчення дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика” застосовується *поточний та підсумковий контроль знань студентів*. Підсумковий контроль здійснюється у формі іспиту. Зазначені форми контролю тісно взаємопов'язані та організуються таким чином, щоб стимулювати ефективну самостійну роботу студентів протягом семестру та забезпечити об'єктивне оцінювання рівня їх знань.

Поточний контроль знань студентів

У процесі поточного контролю здійснюється перевірка засвоєння студентами програмного матеріалу, набуття ними вміння та навичок щодо здатності опрацювання, публічного та письмового викладу конкретних питань з дисципліни. Поточний контроль здійснюється у двох формах:

- контроль систематичності та активності роботи студентів протягом семестру при вивченні програмного матеріалу дисципліни;
- проміжний контроль.

Систематичність та активність роботи студентів протягом семестру контролюється за такими напрямками:

- регулярність відвідування лекційних та практичних занять;
- підготовка рефератів;
- участь в обговоренні питань відповідної теми;
- результативність експрес-тестування та експрес-опитування;
- участь у студентських конференціях, олімпіадах, конкурсах за напрямками, що відповідають тематичній спрямованості дисципліни.

Контроль самостійної роботи студентів з дисципліни передбачається на основі застосування таких його форм:

- перевірка наявності практичних завдань;
- проведення тестування, виконання розрахункових та ситуаційних завдань, контрольних робіт за основними темами курсу;
- перевірка здатності самостійно працювати над засвоєнням основних тем у процесі виконання розрахунково-аналітичних завдань.

Визначення об'єкта поточного контролю та форми контролю

Об'єкт контролю	Форма контролю
Систематична та активна робота на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях, тренінгах	Відповіді і виступи на семінарських і практичних заняттях; активність при обговоренні питань, що винесені на семінарські (практичні) заняття; результати виконання і захисту практичних робіт, експрес-контролю; вміння вирішувати професійні задачі на тренінгах тощо
Виконання завдань для самостійного опрацювання	Самостійне опрацювання тем в цілому чи окремих питань; проведення розрахунків; написання рефератів, есе; підготовка конспектів навчальних чи наукових текстів; підготовка рефератів за публікаціями тощо
Здача змістовних модулів (індивідуальних завдань, розрахункових робіт та ін.), залікових кредитів	Захист робіт даного виду
Виконання модульних (контрольних) завдань	Тести, відповіді на теоретичні питання або виконання практичних завдань під час проведення контрольних робіт, індивідуальних завдань, розв'язання виробничих ситуацій (кейсів) тощо

При оцінці знань студентів з дисципліни необхідно враховувати повноту і правильність відповідей, здатність узагальнювати отримані знання; застосовувати правила, методи, принципи в конкретних ситуаціях; аналізувати і оцінювати факти, події; викладати матеріал чітко, логічно, послідовно.

Оцінка “відмінно” ставиться, якщо студент демонструє знання навчального матеріалу в заданому обсязі, необхідний рівень умінь і навичок; матеріал розкрито детально та в повному обсязі, правильно вказана назва відповідного інструктивного матеріалу, розкритий правильний зміст категорій, дана правильна відповідь на поставлену задачу, правильно зазначене теоретичне обґрунтування відповідних розрахунків.

Оцінка “добре” ставиться, якщо студент допускає несуттєві неточності, має труднощі при трансформації умінь у нових умовах; матеріал розкрито в повному обсязі, але не вказана назва відповідного

інструктивного матеріалу, не в повному обсязі розкрито зміст категорій; дана правильна відповідь на поставлену задачу, але теоретичне обґрунтування (пояснення) відповідних розрахунків наведено узагальнено; правильно зазначене теоретичне обґрунтування відповідних розрахунків, але в розрахунках допущена помилка.

Оцінка “задовільно” ставиться, якщо студент засвоїв основний теоретичний матеріал, але допускає неточності, що не є перешкодою для подальшого навчання, уміє використовувати знання для вирішення стандартних завдань.

Оцінка “незадовільно” ставиться, якщо матеріал не розкрито, не вказана або неправильно вказана назва відповідного законодавчого чи інструктивного матеріалу або використана назва застарілого матеріалу, не в повному обсязі розкрито зміст категорій, дана неправильна відповідь на поставлену задачу; неправильно зазначені теоретичні обґрунтування (пояснення) відповідних розрахунків; студент не здатний застосувати знання на практиці, що робить неможливим його подальше навчання.

Оцінювання окремих видів навчальної роботи студентів

Вид навчальної роботи	Форма контролю	Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2					
		T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11
Систематична та активна робота на практичних, семінарських заняттях	Систематична та активна робота на практичних заняттях, захист практичних робіт	5	5	5	5	5	5	5	-	5	5	5
	Здача змістовних модулів, індивідуальних завдань, розрахункових робіт та ін.	-	5	5	5	5	-	5	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійного опрацювання	Реферат, обговорення (захист) матеріалів реферату (есе) під час ІКР	5					5					

Вид навчальної роботи	Форма контролю	Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2					
		T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11
Модульна контрольна робота	Перевірка правильності виконання модульних контрольних робіт	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	5
Інші види робіт (відповідно до програми), вибіркові	Доповідь (презентація) за результатами аналітичного (критичного) огляду наукових публікацій, доповідь на конференцію	-	-	-	-	5 · N	-	-	-	-	-	5 · N
Максимальна кількість балів за змістовним модулем		11 · 5=55 балів					40 балів					

N – кількість контрольних заходів.

Приклад оцінювання навчальної діяльності студентів

Змістовний модуль 1	Змістовний модуль 2
Максимальна кількість балів – 55	Максимальна кількість балів – 40
Набрано 50 балів	Набрано 30 балів
$\frac{50 \text{ балів}}{55 \text{ балів}} \cdot 100 = 91 \%$	$\frac{30 \text{ балів}}{40 \text{ балів}} \cdot 100 = 75 \%$

За результатами навчання студент отримує підсумкову оцінку за 100-бальною системою, яка розраховується як середньозважена оцінка за кожним з двох модулів у семестрі та оцінка за іспит за такою системою:

	Змістовний модуль 1 (ЗМ1)	Змістовний модуль 2 (ЗМ2)	Іспит (50 %)	Разом (підсумкова оцінка)
	У сумі становить 50 %			
Вагові коефіцієнти, %	$\frac{30 \%}{k_1=0,3}$	$\frac{20 \%}{k_2=0,2}$	50 % $k_{ісп1}=0,5$	100 %
Максимальна оцінка, бали	100	100	100	100
Оцінка, бали	30	20	50	100

Розрахунок підсумкової оцінки за перший семестр (зваженої) здійснюється за формулою:

$$ПО = ЗМ_1 \cdot k_1 + ЗМ_2 \cdot k_2 + КІПМ \cdot k_{icn1}$$

Приклад розрахунку підсумкової оцінки за шкалою коефіцієнтів

	Змістовний модуль 1 (ЗМ1)	Змістовний модуль 2 (ЗМ2)	Іспит/залік	Разом (ПО) (підсумкова оцінка)
Вагові коефіцієнти, %	30 %	20 %	50 %	100 %
Оцінка, бали	91	75	90	84

Розрахунок загальної оцінки (зваженої) з дисципліни здійснюється за формулою:

$$ПО = 91 \cdot 0,3 + 75 \cdot 0,2 + 90 \cdot 0,5 = 87 \text{ балів}$$

Порядок поточного оцінювання знань студентів заочної форми навчання

Для перевірки знань студентів заочної форми навчання передбачено виконання контрольної роботи. Контрольна робота сформована за принципом повного охоплення матеріалу, що сприятиме максимальному засвоєнню інформації з навчальної дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика”.

Контрольну роботу студенти подають на перевірку в строки, які передбачені семестровими графіками, не пізніше ніж за 10 днів до початку сесії.

Студенти самостійно пересилають поштою контрольні роботи або особисто здають на кафедру.

Викладачі протягом 10 днів перевіряють контрольні роботи і ставлять відмітку “зараховано” або “не зараховано”.

Для написання контрольної роботи на початковому етапі студент повинен опанувати основні теоретичні аспекти з дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика”, використовуючи рекомендовані джерела інформації.

Наступним етапом виконання роботи є висвітлення теоретичних питань та вирішення практичних завдань.

Мета роботи полягає в тому, щоб допомогти студентам засвоїти всі розділи курсу, перевірити їх уміння самостійно працювати над літературою, обґрунтовувати і правильно використовувати матеріали періодики.

Контрольна робота сформована за принципом повного охоплення матеріалу, що сприяє максимальному засвоєнню інформації з навчальної дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика”. Поточний контроль знань студентів проводиться у формі перевірки контрольних робіт, виконаних студентами у міжсесійний період.

За результатами захисту контрольних робіт, який проводиться перед іспитом, викладач оцінює виконання контрольної роботи.

Мета виконання контрольної роботи:

- систематизація, закріплення та розширення теоретичних знань з фахової дисципліни;
- поглиблення вивчення однієї з конкретних проблем, що стосуються діяльності центрального банку.

У контрольній роботі мають бути враховані сучасний стан грошового ринку і тенденції його розвитку. Контрольна робота повинна мати дослідницький характер і бути логічно завершеною.

Контрольна робота, яка оцінюється 10 балами, повинна відповідати таким вимогам:

- розгорнутий, вичерпний виклад змісту теми роботи;
- повний перелік необхідних для розкриття змісту теми економічних категорій та законів;
- виявлення творчих здібностей при викладенні і використанні навчально-програмного матеріалу;
- здатність здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, підходів та самостійно роботи логічні висновки й узагальнення;
- уміння користуватися методами наукового аналізу економічних явищ, процесів і характеризувати їхні риси та форми виявлення;
- використання актуальних фактичних та статистичних даних, знання дат та історичних періодів відповідно до теми роботи;
- знання необхідних законів і нормативних матеріалів НБУ, міжнародних та міждержавних угод з обов’язковими посиланнями на них під час розкриття теми;
- знання точних назв та функцій національних і міжнародних кредитно-фінансових установ, історії їх створення і ролі при вирішенні проблем, які порушуються у конкретній темі;
- засвоєння основної та додаткової літератури.

Контрольна робота оцінюється 5 балами, якщо:

- не розкритий хоча б один з вищевказаних пунктів, якщо він явно потрібний для вичерпного розкриття змісту теми;

- зміст теми контрольної роботи розкритий в цілому правильно згідно із зазначеними вимогами, але зроблені значні помилки при:
  - використанні цифрового матеріалу;
  - посиланні на конкретні історичні періоди та дати;
  - формулюванні назв фінансових та кредитних установ та завдань, які перед ними ставляться;
  - визначенні авторства і змісту в цілому правильно зазначених теоретичних концепцій, що спотворює логіку висновків під час відповіді на конкретне питання.

Контрольна робота оцінюється на 0 балів, якщо:

- для оцінки за найвищим балом не розкрито трьох або більше пунктів, зазначених у вимогах, якщо вони потрібні для розкриття теми контрольної роботи;
- присутні два чи більше недоліків, які характеризують критерій оцінки роботи 5 балами;
- висновки, зроблені в роботі, не відповідають правильним чи загальноновизнаним;
- характер контрольної роботи дає підставу стверджувати, що студент неправильно зрозумів тему контрольної роботи і не знає як її розкрити.

Принципи нарахування балів за контрольну роботу наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Принципи нарахування балів за контрольну роботу з дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика”

Види робіт	Бали за якість	Коефіцієнт поправки	Бали за своєчасність подання на кафедру	Максимальна сума балів
Контрольна робота	0-5-10	2	0-10	30
Захист контрольної роботи	0-5-10	1	–	10
Всього під час поточного контролю (максимально)				40

За активність під час проведення лекційних та практичних занять студенту виставляється 10 балів. Загальна сума балів під час поточного контролю – 50 балів.

Оцінювання окремих видів навчальної роботи студентів заочної форми навчання

Вид навчальної роботи	Форма контролю	Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2					
		T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11
Систематична та активна робота на практичних і семінарських заняттях	Систематична та активна робота на практичних заняттях, захист практичних робіт	5 · 2										
	Здача індивідуальних завдань, розрахункових робіт та ін.	5										
Виконання завдань для самостійного опрацювання	Контрольна робота	5 · 4										
Модульна контрольна робота	Перевірка правильності виконання модульних контрольних робіт	5										
Інші види робіт (відповідно до програми)	Доповідь (презентація) за результатами аналітичного огляду наукових публікацій, доповідь на конференцію	5 · N										
Максимальна кількість балів за змістовними модулями		40 балів										

N – кількість контрольних заходів

Приклад оцінювання навчальної діяльності студента

Змістовні модулі	Іспит
Максимальна кількість балів – 40	Максимальна кількість балів – 50
Набрано 30 балів	Набрано 35 балів
$\frac{30 \text{ балів}}{40 \text{ балів}} \cdot 100 = 75 \text{ балів}$	$\frac{35 \text{ балів}}{50 \text{ балів}} \cdot 100 = 70 \text{ балів}$

За результатами навчання студент отримує підсумкову оцінку за 100-бальною системою, яка розраховується як середньозважена оцінка у семестрі та оцінка за іспит, за такою формулою:

	Змістовні модулі	Іспит	Разом
	У сумі становить 50 %	(50 %)	(підсумкова оцінка)
Вагові коефіцієнти, %	$\frac{50 \%}{k=0,5}$	50 % $k_{\text{ісп1}}=0,5$	100 %
Максимальна оцінка, бали	100	100	100
Оцінка, бали	50	50	100

Розрахунок підсумкової (зваженої) оцінки за семестр здійснюється за формулою:

$$ПО = ЗМ \cdot k + КІПМ \cdot k_{\text{ісп1}}$$

Приклад розрахунку підсумкової оцінки за шкалою коефіцієнтів

	Змістовні модулі	Іспит (залік)	Разом (ПО)
			(підсумкова оцінка)
Вагові коефіцієнти, %	50 %	50 %	100 %
Оцінка, бали	75	70	50

Розрахунок загальної оцінки з дисципліни (зваженої) здійснюється за формулою:

$$ПО = 75 \cdot 0,5 + 70 \cdot 0,5 = 73 \text{ бали}$$

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання в 4-бальну та шкалу за системою ECTS здійснюється в такому порядку:

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за бальною шкалою, що використовується в ДВНЗ “УАБС НБУ”	Оцінка за національною шкалою
A	90-100	5 (відмінно)
B	80-89	4 (добре)
C	70-79	
D	60-69	3 (задовільно)
E	50-59	
FX	25-49	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання
F	0-24	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Навчальне видання

Коваленко Вікторія Володимирівна
Черкашина Катерина Федорівна

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК
І ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА

Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни

Редактор *Г.К. Булахова*
Комп'ютерна верстка *Н.А. Височанська*

Підписано до друку 08.12.2010. Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 6,26. Умов. друк. арк. 8,63. Тираж 25 пр. Зам. № 974

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи Національного банку України”
40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції: серія ДК, № 3160 від 10.04.2008

Надруковано на обладнанні Державного вищого навчального закладу
“Українська академія банківської справи Національного банку України”
40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57